

vi människor

”Barrikaden valde oss”
SKV – 75 år i kamp

INNEHÅLL:

- 2 Jösses flickor
- 4 Ledare
- 5 SKV's historia
Hjördis Levin
- 16 Eva Palmaer
Eia Liljegren-Palmaer
- 18 Valborg Svensson
CH Hermansson och Eva Palmaer
- 22 Gerda Linderot
Ina Linderot
- 24 Siri Aldrin
Lilian Dahlberg
- 26 Vi satt och läste ...
Vi kvinnor
- 27 Fyrklövern i Stockholm
Marie-Louise Carlberg
- 34 Stockholmsappellen
Ruth Bohman
- 36 Leningrads barn
*Ingrid Segerstedt-Wiberg
och Evy Gunnarsson*
- 40 Iris Dahlin
Marie-Louise Carlberg
- 41 Varför går en sån som jag
med i SKV?
Anna-Karin Gustavsson
- 42 Vietnam
VI MÄNSKOR och Zaida Hagman
- 44 Gräsrotternas historia
Aase Bang
- 47 Dikt
Karin Lentz
- 48 Kvinnokurser på Åsa
folkhögskola
Gunnel Rudin
- 50 Kvinnornas demokratiska
världsförbund
Marie-Louise Carlberg
- 54 Palestina
Marie-Louise Carlberg
- 61 SKV nu
Erni Friholt
- 62 Läsarbrev
- 63 Recensioner

*Jösses flickor se tillbaka
på allt det vi fått försaka
under alla femtio år som gått.
Kanske har just du lagt grunden
kämpat i den rätta stunden
tvivla inte, se på vad vi fått.
Vi har bara några frågor kvar
när blir arbete en rättighet
när blir barnen allas angelägenhet
när får vi en ekonomisk jämlikhet?*

*Ur "Jösses flickor"
av Margareta Garpe
och Suzanne Osten*

Bild: Mira

Ett jubileum

SKV, ett kvinnoförbund som funnits i 75 år. En kvinnoålder! Upphovskvinnorna, en elit av dåtidens yrkeskunnande, kvinnovärdighet, framsynthet och kampanja. Det var Elin Wägner, Ada Nilsson, Kerstin Hesselgren med flera. De visste att kampen skulle bli hård, och den pågår ännu idag. Så stolt jag är över att få vara med.

De steg som tagits har betytt så mycket och vi har alltid varit jämsides med de krafter som arbetat för kvinnornas och barnens rätt i ett mansdominerat samhälle.

Vårt förbund blev under efterkrigstiden i huvudsak ett arbetarkvinnornas förbund.

I SKV lärde vi oss att vi inte behöver vara akademiker för att våga yttra oss i debatterna. Livserfarenhet och sunt förnuft är ändå det viktigaste vi har att ge. En brinnande kunskapsörst följde med engagemanget i den breda kvinnorörelsen.

Elisabeth Tamms skola på Fogelstad fyllde sin kvot elever och i de lokala studiecirkelarna var kvinnorna så flitiga som hem och barn och inte alltid så generösa "gubbar" tillåt.

Det är annorlunda nu – de allmänna kunskaperna kan ju inhämtas på bekvämare sätt. Låt oss aldrig glömma kunskapens betydelse.

Kriget – det andra världsomfat-

tande och förskräckliga, kom och gick förbi. Även om vi förskonades från det, såg och upplevde vi tillräckligt för att helt solidarisera oss med kvinnor ute i världen som förlorat sina män, söner och hem, ibland också sitt fosterland. Vi kände varmt för de kvinnor som höll igång hjulen för att befolkningen skulle överleva.

"Aldrig mera krig" blev kvinnornas valspråk, när de kallade till bildandet av ett världsomfattande förbund för alla världens kvinnor. Tack vare en av våra kloka föregångare, Andrea Andreen, kom vi med som svensk sektion i Kvinnornas Demokratiska Världsförbund. Andrea Andreen är ännu idag ett känt och aktat namn i KDV och hon lärde mig förstå styrkan av en gemenskap över klass- och statsgränser. Vårt medlemskap i KDV förde oss ut i världen där vi fick lyssna på andra kvinnors problem, inte minst i tredje världen. Ett omfattande solidaritetsarbete blev helt självklart för oss.

Idag är detta en källa till verklig stolthet. Jag tror inte att det finns något kvinnoförbund som har något liknande, i varje fall inte av vår storlek. För Vietnams kvinnor var vi först med insamlingar och hjälparbete, och det pågår fortfarande. Med SIDA:s hjälp utrustar vi nu de fem sista av tolv enkla kvinnokliniker i Vietnam. Och det pågår arbete för Angola, Bolivia och Nicaragua.

SKV:s medlemmar har alltid varit snara att hjälpa. Pengar har genom vårt gemensamma världsförbund kunnat gå direkt till de behövande.

Vi vet så väl att det vi skänker är droppar i oceaner av behov, men det känns bra att vi är med och samlar de dropparna.

Freden är och har alltid varit det övergripande målet. Utan fred finns inga möjligheter att bygga en bättre värld. Idag ser vi en svag ljusning för vår devis "aldrig mera krig". Men vaksamhet behövs. Man minskar rustningar på vissa håll och förstärker på andra. Motståndet mot fredens krafter är starkt. Kanske de tror att de ska få oss på knä. Men idag känner vi våra motståndare. Girighet, egenintresse och likgiltighet är några namn på våra fiender, men det finns fulare namn, men låt oss inte nämna dem idag. Vi kvinnor kommer inte att svikta Solidariteten mellan människor. Vänskap och kärlek inom våra egna och ut över alla gränser skall hålla vårt förbund vid liv för kommande 75 år – minst.

Vi är stolta att tillhöra ett förbund som SKV. Jag vill uppmana alla kvinnor som känner behov av ett forum där man kan kämpa tillsammans, och som vet att kvinnor har en styrka att förändra världen – ni må vara tusenden – kom med i SKV. Ni behöver oss och vi behöver er. □

Evy Andrén

VI MÄNSKOR utges av Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

POSTADRESS: Stigbergsliden 5,
414 63 Göteborg
Tel: 031-42 28 94.

ANSVARIG UTGIVARE: Aase Bang
REDAKTION: Marie-Louise Carlberg,
Barbro Andersson.

PRENUMERATION: 100 kr. Stödpre-
numeration 150 kr.

Gåvoprenumeration 85 kr.

POSTGIRO: 90 24-1

VI MÄNSKOR utkommer med 4 nr/år.
REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Barbro Andersson, Aase Bang, Marie-
Louise Carlberg, Erni Friholt, Zaida
Hagman och Lena Malm.

Redaktionen ansvarar endast för beställt
material.

TRYCK OCH SÄTTNING: Komo-
tryck AB, Uddevallagatan 14. Box 6013,
400 60 Göteborg.

OMSLAGSBILD: Pablo Picasso

Nästa nummer av *Vi Mänskor* kommer att handla om jämställdhet. Vart tog alla fagra löften vägen? Hur mycket delar vi på ansvar, arbete och fritid? När får vi 6 timmars arbetsdag, för både män och kvinnor, reformen som kan infria alla löften om jämställdhet.

SKV 75 år

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har genomgått en märklig utveckling från en sammanslutning av liberala/frisinnade kvinnor i en förening med säte i Stockholm, till ett Frisinnade Kvinnors Riksförbund, FKR, med lokalavdelningar över hela landet, för att slutligen bli ett vänsterförbund, öppet för såväl socialdemokratiska som kommunistiska kvinnor.

Med namnet "vänsterförbund", ville de radikala frisinnade kvinnor som stod för omorganisationen markera en samlad front mot de reaktionära högerkrafter som gjorde sig starkt gällande omkring 1930.

Syftet med denna artikel är att i mycket korta drag beskriva SKV:s historiska förlopp.

Föreningen Frisinnade Kvinnor (FFK), bildades våren 1914 av de båda läkarna *Ada Nilsson* och *Julia Kinberg*. Den spända situationen i Sverige efter bondetåget i februari 1914, konflikten mellan kung Gustav V och statsminister Staaff på grund av kungens tal på borggården, regeringsskifte, riksdagsupplösning och nyval, gjorde att de frisinnade kvinnorna kände sig mer eller mindre tvingade att sammansluta sig i en egen organisation.

Till beslutet bidrog också att högerkvinnorna och de socialdemokratiska kvinnorna tidigare bildat egna organisationer, vid sidan av partierna.

FFK konstituerade sig den 19 mars 1914 och på dess program stod:

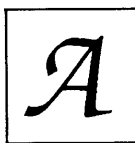
Oryggligt fasthållande av neutraliteten, fullföljande av arbetet på ett rättstillstånd mellan folken som gör slut på den rådande anarkin, samt kvinnornas fulla medborgarrätt.

Fredens organisation och kvinnors fulla medborgarrätt blev föreningens hjärtesak genom åren.

FFK var en ren hjälporganisation till Frisinnade Landsföreningen, lösligt och svagt organiserad. *Ada Nilsson* var dess ordförande de tre första åren, men avgick på grund av missnöje med att styrelsen, dominerad av *Emilia Broomé*, tog alltför mycket intryck av landsföreningen. *Emilia Broomé* övertog ordförandeposten.

I januari 1919 uppställdes organisationsfrågan som diskussionsämne och under tre års tid manglades frågan: Skulle FFK vara en partiansluten förening (likt de socialdemokratiska kvinnornas klubbar), som skulle arbeta inifrån partiet, eller skulle föreningen vara en stark kvinnoorganisation, visserligen partibetonad, men med tonvikten på ordet "kvinnor", vilka sökte sätta sig in i något nytt i det politiska arbetet?

Det var till stor del godsägarinnan *Elisabeth Tamms* förtjänst att den feministiska riktningen inom föreningen segrade. En ny och för de flesta okänd röst hade gjort sig hörd när *Elisabeth Tamm* för första gången begärde ordet. Det skedde på FFK:s lands-

da Nilsson

var läkare och livligt engagerad i socialpolitiskt arbete. Som gynekolog gjorde hon en betydelsefull pionjärinsats på sexualhygienens område. Hon ömmade för kvinnors lidanden i sexuella ting och kämpade för att besegra den sexuella okunnigheten. Hon verkade för mildare abortlagstiftning, moderskapsskydd och lösdrivarlagens revidering.

Tillsammans med läkarkollegan Julia Kinberg von Sneidern tog hon initiativet till Föreningen frisinna kvinnor år 1914 under parollen: "Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnans likställdhet".

I boken "Barrikaden valde oss", har hon berättat om dess tillkomst och fortsatta verksamhet. Ada Nilsson var föreningens ordförande endast tre år, hennes arbete som läkare kom alltid i första hand, men hon tillhörde den ledande kretsen under återstoden av sitt liv.

möte den 7-10 januari 1921. Mötet beslutade att styrelsen skulle utarbeta ett förslag till ett Frisinnade Kvinnors Riksförbund, anpassat till olika orters förhållanden. Organisationen blev emellertid inte så fast som många hade önskat.

FFK deltog livligt i valrörelsen 1921, när Elisabeth Tamm och yrkesinspektisen *Kerstin Hesselgren* kom in i riksdagen. Väl där kände både Elisabeth och Kerstin att de inför sina nya uppgifter behövde söka intimare samarbete med Frisinnade Kvinnors Riksförbund, (FKR).

Det blev således genom Elisabeth Tamm och Kerstin Hesselgren som föreningen inom kort blev fastare organiserad och ett kvinnoförbund att räkna med. De båda vännernas namn blev därmed för all framtid knutna till FKR. De förde med sig ny arbetsglädje och nytt liv väcktes inom organisationen.

En oktoberkväll 1921 samlades några kvinnor på Fogelstad för att dra upp riktlinjerna för den utvidgade verksamheten. Ada Nilsson som då för första gången besökte Fogelstad berättar i sin bok *Glimtar ur mitt liv som läkare*:

"Det var en mörk fredagskväll i slutet av oktober 1921. Med kvällståget från Katrineholm kom *Elin Wägner* och jag, samt Elins ettåriga brorson Vanni för att med bil fortsätta till Elisabeth Tamm på Fogelstad. Hos fröken Tamm befann sig i förväg Kerstin Hesselgren – de två medlemmar i FKR som i kvinnornas första riksdagsval blivit ledamöter. Senare på kvällen anlände även *Honorine Hermelin*. Hon och Elin Wägner liksom Kerstin Hesselgren var väl bekanta med stället, men för mig var detta mitt första besök på det mycket omtalade Fogelstad i den 'kvinnostyrda Julita socken'".

Här är det på sin plats att säga något om den s k konstellationen, det vill säga den grupp på fem-sex kvinnor som utgjorde kärnan i Fogelstadsrörelsen. Det var en grupp svetsad kring ägarinnan till Fogelstad. Hur lärde hon känna dem? Hur fann de vägen till Fogelstad?

I Ada Nilssons berättelse nämndes de fem

kvinnor som utgjorde den innersta kärnan eller konstellationen, Ada Nilsson, Elin Wägner, Honorine Hermelin, Kerstin Hesselgren och Elisabeth Tamm. Till gruppen bör också räknas Andrea Andreén-Svedberg. Till en skildring av hur konstellationen på Fogelstad bildades hör en inblick i Elisabeth Tamm's uppfattning om vänskap.

För Elisabeth betydde det mera än något annat att äga vänner, som hon kunde lita på – att de sade sanningen, exempelvis. Kanske var hon på grund av sin ställning som rik adelsdam rädd för att människor av rädsla eller fjäsk inte vågade säga vad de tyckte till henne.

Den första kvinnan i konstellationen som kom in i Elisabeths liv var Kerstin Hesselgren. Det bör ha varit någon gång omkring 1906. Hennes uppgift var att hålla föredrag på uppdrag av Julita föreläsningsförening.

Medlem nummer två som kom till Fogelstad var Honorine Hermelin. Under första världskriget var arbetslösheten stor i landet. Kerstin Hesselgren sökte ordna lantarbete för arbetslösa textilarbeterskor i huvudsak från Norrköping. Den enda som ville ta dem i tjänst var Elisabeth Tamm, men hon behövde en arbetsledare till hjälp. Hon tipsades om Honorine som troddes förstå sig på rovensning eftersom hon var född och uppvuxen på landet. Honorine var vid den tiden anställd som lärare vid Anna Sandströms skola i Stockholm. Hon var livligt socialt intresserad. Tillsammans med *Elsa Brändström* och *Elsa Björkman* hade Honorine lovat att delta i Röda Korsets arbete för de tyska krigsfångarna i Ryssland, men uppgav under grymma samvetskal dessa planer för att i stället bege sig till Fogelstad och organisera rovensning.

"Så kom jag då sommaren 1916", berättar Honorine Hermelin, "efter några de bittara tårarnas dygn, till Fogelstad för att göra upp en plan för sommaren med den för mig helt okända fröken Elisabeth Tamm. Från det besöket minns jag ingenting – allt blev säkert klokt och praktisk planerat – mer än vårt korta avsked i det stora husets övre hall. Och det jag minns är bara min tanke inför vårt

Elin Wagner

blev känd genom boken "Norrtullsligan" 1908, där hon skildrade flickor på kontor och i butik. I boken "Pennskapet" 1910 skriver hon om vardagsslitet i kvinnliga rösträttskretsar. Hon skildrade i sitt författarskap kvinnors konflikter, lidanden och utveckling mot självständighet och befrielse.

På 1940-talet hade hon kommit fram till en övertygelse om hur intimt sammanflätad kvinnans uppgift var med freden, en sak som Elin Wagner kämpat för sedan unga år, och med livet på jorden, det klot som manssamhället alltmer höll på att förstöra.

Elin Wagner var en av de ledande inom Fogelstadkretsen och en av den radikala kvinnotidningen Tidevarvets redaktörer. En höjdpunkt nådde Elin Wagners pacifistiska kamp med "Kvinnornas vapenlösa uppror mot kriget", år 1935.

kommande samarbete: måtte jag aldrig skrämma henne!

Jag glömde den tanken, såvitt jag förstår. Och jag fick ju vara med om att en människa valde vägar, där det sannerligen gällde för henne att inte låta sig skrämmas. Den sommaren skapades till sist en samhörighet, vars utstrålning aldrig förgår".

Honorine Hermelin hade aldrig gallrat rovor, men fick lära sig det på Fogelstad.

Sommaren 1917 kom ännu en kvinna som skulle betyda mycket för Elisabeth Tamm. Det var Andrea Andreén, med. kand och senare med. doktor.

Om hur den berömda författarinnan Elin Wagner kom till Fogelstad får Elisabeth Tamm själv berätta ur sin minnesskrift om Elin:

"Då vi träffades första gången, var det för att jag, otålig som alltid, inte kunde finna mig i talet om att de svarta trupperna i Rhenlandet (efter första världskriget) förgrep sig på civilbefolkningens kvinnor och Du lovat att resa dit och taga reda på hur därmed förhöll sig. Det var lyckligtvis till största delen överdrivet. Men, alltnog, Du kom, innan Du för utomlands, till Fogelstad. Honorine Hermelin, som då var här, och jag var mycket spända på att taga emot en så ryktbar person. Du fick hovdessert till lunch det minns jag, vilket var särskilt olämpligt, eftersom Du just den dagen mårde illa. För övrigt satt Du ganska tyst i ett soffhörn i biblioteket."

Ada Nilsson har ovan berättat hur hon kom till Fogelstad i sällskap med Elin Wagner. De två kände varandra sedan rösträttsrörelsens dagar. Tillsammans med Andrea Andreén gick Ada i spetsen för FKR:s radikala sexualpolitiska program, där den så kallade befolkningsfrågan var första punkt. Elisabeth Tamm stod för jordfrågan som också var en viktig punkt på programmet. Elin Wagner drev fredsfrågorna.

År 1923 sprängdes Frisinnade Landsföreningen på grund av den s k förbundsfrågan. Man kunde inte enas huruvida föreningen skulle driva en absolutistisk nykterhetspolitik eller inte. Partiet delades i liberaler och

frisinnade. Flera av Landsföreningens kvinnliga medlemmar, bland annat Ada Nilsson, Elisabeth Tamm och Kerstin Hesselgren lämnade föreningen och anslöt sig inte till någon av de båda falangerna.

FKR kom därmed att stå självständiga i förhållande till både liberaler och frisinnade. Kravet på sammanhållning inbördes kändes nu starkare än förut, och behovet av ett organ att försvara organisationens ställningstagande kändes påfallande starkt. FKR beslöt att utge en politisk veckotidning vars främsta uppgift skulle vara att framföra FKR:s program. Tidningen fick på Elisabeth Tamms förslag namnet *Tidevarvet* och kom ut med sitt första nummer den 23 november 1923.

Tidevarvet blev ett fristående företag och ägdes alltså inte av FKR, vilket läsarna ibland trodde. Tidevarvet utgavs av AB Vår Tidning, vars styrelse utgjordes av Ada Nilsson som ordförande samt Kerstin Hesselgren, Elisabeth Tamm, Eva Andén, advokat och Elin Wagner. Andrea Andreén och Honorine Hermelin blev suppleanter.

Tidevarvets första redaktör blev *Ellen Hagen*, tidigare en av de framstående rösträttskvinnorna. När Elin Wagner i juni 1924 återkom från en utlandsresa var hon självskriven för uppgiften att överta redaktörskapet. Det skedde inte utan tveksamhet från Elins sida och starka påtryckningar från både Ada Nilsson och Elisabeth Tamm. Elins författarskap måste utan tvivel komma i kläm genom en så stor uppgift som att vara redaktör för en politisk veckotidning. Hon bestämde sig i varje fall för att bli redaktör och var glad över arbetet även om det var mycket slitsamt.

I *Korpungen och jag* har Elin Wagner liknat Tidevarvet vid en korpunge som alltid var hungrig och vars glupande aptit hon hade stor möda att stilla.

Elin Wagner efterträddes som redaktör år 1930 av *Carin Hermelin*, Honorines yngsta syster. Casan, som hon kallades, redigerade Tidevarvet till dess nedläggning 1936. Vid starten hade denna tidning förutspåtts en tidig död. Hur skulle en veckotidning, som

Honorine Hermelin

växte upp på slottet Ulfåsa i Östergötland, men blev tidigt medveten om samhällets orättvisor. Utbildad till lärare undervisade hon vid Brummerska skolan i Stockholm och vid Anna Sandströms högre lärarinneseminarium.

Hennes livsverk var den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad, vars rektor hon var från början till slut under cirka trettio års tid. Som pedagog och föreläsare var hon för många elever och åhörare helt oförglömlig. Särskilt under sina föreläsningar om den franska revolutionen trollband hon med sin inlevelse och sitt dramatiska utspel.

För Honorine Hermelin var alltid samarbetet med olikfärgade grupper självklart när det gällde de stora och viktiga frågorna: kampen mot fascism och förtryck, för fred och rättvisa.

sköttes uteslutande av kvinnor kunna ha en chans att överleva i sådana tider? Efterkrigsdepressionen var kännbar ännu 1923.

Att Tidevarvet trots allt klarade sig så länge berodde på den otroliga arbets- och offervilja som dess understödjare lade i dagen. År 1936, då Tidevarvet sedan flera år fört en linje i klar opposition till alla fascistiska och nazistiska tendenser var dess ekonomiska resurser uttömda och den lades ner till stor sorg och saknad för många. Hoppet att den åter skulle kunna utges framkom i dess sista nummer.

Tidevarvet följde med livligt intresse de första riksdagskvinnornas insatser, återgav deras motioner och yttranden i riksdagen, och stödde dem med uppmuntrande kommentarer. Tidevarvet var ett allt omfattande organ. Att så skulle bli klargjordes också i dess första nummer. Historia, filosofi, utrikespolitik, varvades med barnavård, berättelser om framstående kvinnor och män, kvinnornas krav på rätt till arbete, analyser av kvinnornas situation och mycket annat.

I Tidevarvet medarbetade många framstående skribenter och tidningen är överhuvudtaget ett exempel på hög kvalitet, journalistiskt kunnande och skicklighet. Elin Wägners inflytande fanns kvar långt efter hon lämnat redaktörskapet.

När Ada Nilsson lämnat Fogelstad efter att hon varit med om att dra upp riktlinjerna för en omorganisation av FFK hösten 1921, så trodde hon knappast att hon skulle återse stället. Det dröjde emellertid inte länge förrän hon åter var på Fogelstad. Elisabeth Tamm hade flera planer som hon ville förverkliga. Hon hade blivit mer och mer klar över att kvinnorna inte skulle kunna utnyttja sina nyvunna rättigheter och ta upp kampen om medbestämmandet i samhället om de inte utbildades till fullvärdiga medborgare i detta samhälle. Elisabeth Tamm ville använda sina ekonomiska och materiella resurser för att erbjuda kvinnorna åtminstone en del av denna utbildning. Den s k "urkursen" på Fogelstad kom till. Ada Nilsson berättar:

"Ett halvt år senare, den bisterkalla Ma-

rie-bebådelsedagen 1922, befann jag mig – på väg till ett ferieuppehåll i Italien – åter framför den sprakande brasan i biblioteket på Fogelstad tillsammans med de övriga av den krets som jag tillåter mig att kalla "konstellationen Fogelstad": Elisabeth Tamm, Kerstin Hesselgren, Honorine Hermelin och Elin Wägner. De båda förstnämnda hade nu ett par månaders riksdagsarbete bakom sig, och vi kom att diskutera deras erfarenheter. Då sade Elisabeth Tamm plötsligt: – Om det skall märkas att kvinnorna kommit in i samhällsarbetet, måste de bli *många* och *kunliga*. Vill ni vara med om att i sommar göra en medborgarkurs för kvinnor här på Fogelstad? Vi svarade alla lättsinnigt ja – det var ju långt till sommaren. Men Kerstin Hesselgren avslutade samtalet med en diktatorisk vädjan: – Så hjälper ni alla till med föreläsningar. Saken var avgjord. Den s k "urkursen" kom obönhörligen till stånd i juli samma år med en eller två representanter för FKR från varje län."

Föreläsarna drog nog en suck av lättnad när "urkursen" var över, men för Elisabeth Tamm var detta bara ett initiativ för att testa en idé. Året närmast efter det hon lämnat riksdagen förberedde hon startandet av en permanent utbildningsanstalt för kvinnor. Ur den s k "urkursen" 1922 utvecklade sig en skola som skulle bestå i trettio år. Den Kvinnliga Medborgarskolan på Fogelstad öppnade den 1 april 1925. Till skillnad från urkursen var representanter för alla åsiktsriktningar välkomna. Skolan blev på så sätt den praktiska tillämpningen av Frisinnade Kvinnors programs starka understrykande av personlighetens betydelse, i ett samhälle där alla bör ha lika rätt och ansvar.

Som rektor för skolan stod Honorine Hermelin trofast till dess sista dag 1954. Elisabeth Tamm upplät den förutvarande inspektorsbostaden, ett hus från slutet av 1700-talet med tillhörande trädgårds- och parkområde, som skolhus. I det vita tvåvåningshuset, beläget endast en kort sträcka från huvudbyggnaden, inreddes femton rum för inkvartering av kursdeltagare. Ännu en gång fick gårdens

E

Elisabeth Tamm

föddes, levde och dog på Fogelstad i Södermanland. Tjugofem år gammal övertog hon fädernegården och blev lantbrukare. Hon bröt radikalt med sin aristokratiska omgivning och samlade arbeterskor och vänsterinriktade kvinnor på sin gård. Hon var Sverige första kvinnliga kommunalnämndsordförande och en av de fem första kvinnorna i Sveriges riksdag.

År 1925 startade hon den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad. År 1940 gav Elisabeth Tamm tillsammans med Elin Wägner ut boken "Fred med jorden", där hon hävdade att kvinnorna omöjligt kunde fortsätta med att passivt se på hur miljön förstördes och jorden exploaterades i vinstsyfte.

Redan i början av 1950-talet uttalade sig Elisabet Tamm kritiskt mot västmakternas behandling av Indokina i Svenska Kvinnors Vänsterförbunds tidning "Vi kvinnor".

hantverkare sätta till krafter och kunnande för att göra möbler och köksinredning. Böcker till biblioteket strömmade in i hundratal efter en vädjan av Honorine Hermelin i Tidevarvet. Efter någon tid fick skolan fler lokaler. Småstugor i skolans omgivning gjordes i ordning. Parkstugan, Dübens, Vita huset och Rosenhane var namn på stugor som öppnade sina dörrar för kursdeltagare.

Från början användes skolhusets sal som både matsal och föreläsningssal, men så småningom blev där för trångt. Det hände att kursdeltagare svimmade i värmen. En dag visade Elisabeth Tamm för Honorine Hermelin ett par fönster till mejeribygnadens vind och undrade om det inte skulle kunna bli en bra föreläsningssal däruppe. Vinden byggdes om till lektions- och föreläsningssal, och kallades "festsalen" därför att den ingav en sådan speciell stämning.

En vit trätrappa, alltid renskurad, ledde upp till vinden, ett stort ljus utrymme. Ytterligare en halv trappa ledde upp till själva festsalen. På var sin sida om trappan stod alltid två jättelika kopparkrutor fyllda med färsk blommor. Varje dag forslades skottkärnor fulla med blommor för skolans räkning, men kanske inte alltid till trädgårdsmästarns förtjusning. I första ledet i festsalen, där de prominenta personerna, föreläsare och andra alltid satt, stod tre soffor klädda med blommigt tyg på turkosblå botten. De var kopior av Fogelstads rokokosoffor, tillverkade av gårdens snickare. En vitkalkad spis fanns i salens mitt. Flera rader av ljusblå bänkar stod runt omkring spisen. Åtskilliga "kursare" har berättat om de intressanta föreläsningar de tagit del av, sittande på de blåmålade bänkarna i den stora salen.

Som matsal fick skolan överta Sörmlands regementes avlagda officerstält. Också därinne smyckades dagligen med färsk blommor i jättestora krutor.

På försättsbladet till en broschyr som gavs ut 1927 står det:

"Skolan vill ge sitt bidrag i arbetet för att bakom vårt medborgarskap måtte stå själv-

ständiga och ansvarsfyllda människor. Skolan måste arbeta genom att samla människor från olika arbetsfält och livsområden, från landsbygd och städer, till gemensamma studier och ömsesidigt utbyte. Den vill söka sambandet mellan handens, hjärnans och hjärtats arbete, mellan hemmets värld och samhället, mellan den enskilde och det allmänna."

År 1935 skrev Honorine Hermelin i en tillbakablick på de tio år som skolan varit igång:

"Då Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad startade, var det för mig ännu mycket oklart vad en sådan skola egentligen skulle komma att innebära. Dess syfte, mål och vallet av 'undervisningsämnen' var klart. Och dessutom var fullkomligt klar den aspekten, den önskan att skolan måtte kunna bli en fristad, ett lufthål i denna värld av isolering bakom skiljande murar – klassmurar, åsiktsmurar, yrkesmurar, partimurar – så att man om möjligt där skulle kunna dra ett djupt och fritt andedrag endast och allenast i egenskap av människa-medborgare. (Fogelstadskolan har under årens lopp också kallats kommunistisk, socialdemokratisk, frisinnad, metafysisk och borgerlig.) – Att denna skola kom att bli kvinnlig hörde ju samman med det nyvunna kvinnliga medborgarskapet."

Kursdeltagarna kom från alla delar av landet och ur alla samhällsklasser. Under perioden 1925-1934 var 127 kvinnor av 646 industriarbeterskor. Den yrkesgrupp som hade de flesta representanterna var lärarinnorna.

Många kvinnor har berättat från sin tid som kursdeltagare på Fogelstad, att det var en av de mest oförglömliga perioderna i deras liv. Andra kände sig inte riktigt hemma. De fann miljön alltför aristokratisk och medelklassdominansen bland lärare och kamrater alltför stor.

För Moa Martinson blev Fogelstad en verklig vändpunkt i livet. Hon har berättat därom i *Jag möter en diktare*:

"Här togs nya skikt i min hjärna i bruk. Det jag läst och lärt på egen hand borta i torpet kom till nytta. Jag fick resonans för det

Kerstin Hesselgren

blev Sveriges första bostadsinspektris år 1906 och Sveriges första yrkesinspektris år 1912. Hon var den första kvinnan i första kammaren och en av de fem första i Sveriges riksdag, där hon satt till 1944.

Som expert på socialpolitiska frågor deltog hon som sakkunnig i den första internationella arbetarkonferensen i Washington 1919, som expert i Genève 1923 och som delegat för Sverige 1934-36. Sveriges delegat i NF var Kerstin Hesselgren 1933-35, 1937 och 1938. Ensam värdade hon förgäves till NF:s generalförsamling när Mussolini anföll Etiopien år 1936.

Kerstin Hesselgren var ordförande i en mängd kommittéer och föreningar, bland annat i Frisinnade kvinnors riksförbund 1921-30 och i Svenska Kvinnors Västerförbund 1931-46.

Hon var en av de ledande i kretsen kring kvinnotidningen Tidevarvet och den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad.

jag talade om. Mina små talanger, både praktiska och rent litterära, kom till sin rätt, mina praktiska i skolans kök och trädgård, till och med vid värfisket, min beläsenhet i lärosalen. Stora luckor hade jag i min uppfostran, litterärt och akademiskt sätt. Men det fanns stora luckor i de bildades vetande också, vad gällde samhället och anonymt folk, så det jämnade ut sig."

Vikten av att ha en egen övertygelse och följa den var ett återkommande tema i såväl Frisinnade kvinnors program som i Elisabeth Tamm's egen liberalism.

Med tiden blev både socialdemokratiska och kommunistiska åsikter representerade bland deltagarna i Fogelstadskolans kurser. Exempelvis deltog Gerda Linderot, gift med ordföranden i Sveriges Kommunistiska Parti, Sven Linderot, i kurserna.

Skolans syfte var att kvinnor skulle bli samhällsmedvetna. Kurserna dominerades därför av historia, medborgarkunskap och praktisk psykologi. Tillfällena till diskussioner och meningsutbyten var många. Rikliga tillfällen till sång och musik gavs. Kören förövigades i en akvarell av *Siri Derkert*, när den leddes av *Elsa Stenhammar*. *Barbro Hermelin*, Honorines yngre syster bidrog nästan alltid med solosång. Muntlig framställningskonst, gymnastik och rytmik ingick också i utbildningen. Några exempel på föreläsningssämnerna kan också nämnas: "Vår nuvarande äktenskapslagstiftning", "Lösdrivarlagen", "Gift kvinnas förvärvsarbete", "Släktlivet och de politiska linjerna", "Själens åldrar".

Elisabeth Tamm hade stor del i omorganisationen av Föreningen Frisinnade Kvinnor till Frisinnade Kvinnors Riksförbund. Hon var också den drivande kraften bakom FKR:s omorganisation till ett vänsterförbund. Detta var helt enkelt en konsekvens av den ledande falangens linje: att samarbeta åt vänster men ta avstånd från allt samarbete åt höger dvs all form av borgerlig samling.

Tidevarvsgruppen eller den s k konstellationen som sedan 1923 hade haft ledningen i FKR och ofta hade duster med centralstyrel-

sen (länsförbundens ombud) blev med tiden mer och mer vänsterinriktad. De liberala och folkfrisinnade kvinnorna drogs däremot mer och mer åt höger. Göteborgsföreningen utträdde ur FKR efter att ha deltagit i en kartell med högern under valrörelsen 1928.

På centralstyrelsemötet 1929 diskuterades bl a namnbyte. Elisabeth Tamm framförde då tanken på ett vänsterförbund för kvinnor och samarbete med radikala kvinnor i de nordiska länderna. Stockholm-föreningen av FKR hade redan i november 1929 ändrat sitt namn till *Nyradikala Gruppen* av FKR för att markera sig gentemot de högersinnade. Vid ett möte i februari 1930 hävdade Elisabeth Tamm det följdriktiga vara att utvidga Frisinnade Kvinnors Riksförbund till ett *Svenska Kvinnors Västerförbund*:

"Vi bestå av frisinnade, liberala och fristående. Låt oss arbeta gemensamt för samhällseliga och sociala frågor utveckling och lösning i vänsterriktning och mäns och kvinnors lika rätt till arbete och lika rätt inför lagen, men politiskt dela upp oss i grupper allt efter vår åskådning. Vi böra också lämna rum för föreningar eller enskilda som instämna i förbundets syfte för att därigenom upparbeta intresse för det allmänna." "Det enda naturliga är", slutade Elisabeth Tamm, "att FKR löser sina svårigheter - icke genom tillbakagång utan genom framåtskridande och utveckling".

Mot Elisabeth Tamm's förslag riktades åsikten att ett sådant vänsterförbund skulle ge plats även för socialdemokratiska kvinnor och då skulle de folkfrisinnade gå ur. År 1931 beslutades dock - efter att intresset och livaktigheten inom FKR sjunkit en hel del - bl a hade fyra länsförbund avsomnat - om en omorganisation till ett vänsterförbund. Programmet var "Samhälleliga frågor utveckling och lösning i radikal riktning och allas rätt till arbete och lika rätt inför lagen".

Huvudgrupperingarna inom det nybildade förbundet var vid starten: de folkfrisinnade, de liberala, de radikala, vilket Tidevarvsgruppen börjat kalla sig. Kerstin Hesselgren kvarstod som det nya förbundets ordförande

A

Andrea Andreén

var läkare och gjorde betydelsefulla sociala insatser genom sina föreläsningar i sexualhygien. Hon var med i 1935 års befolkningskommission och under åren 1938-41 ordförande i mödrahjälpnsnämnden i Stockholm.

Andrea Andreén var tidigt engagerad i kvinnorörelsen och medlem i FKR, senare SKV, vars ordförande hon var 1946-64.

Genom kontakten och vänskapen med Elin Wägner blev hon radikalpacificist. År 1946 verkade hon för att SKV skulle bli medlem i Kvinnornas demokratiska världsförbund, bildat i Paris 1945.

Eftersom KDV betraktades som en kommunistisk organisation kostade detta initiativ Andrea Andreén hennes medlemskap i det socialdemokratiska partiet och betydde slutet på hennes politiska karriär.

År 1953 fick hon Lenins fredspris.

och Elisabeth Tamm som dess sekreterare.

Orsaken till att ett samarbete med främst socialdemokratiska kvinnor aktualiserats var att de fascistiska och nazistiska krafterna kommit till makten i Europa. Även i Sverige framträdde en hel del reaktionära tendenser. Nationalsocialistiska åsikter om kvinnans plats i kulturlivet och samhällslivet vann på många håll genklang. Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund tog våren 1933 initiativ till ett samgående för demokratinas värnande mellan både politiska och opolitiska kvinnoorganisationer. Ett resolutionsförslag skrivet av Andrea Andreén, Ada Nilsson och Honorine Hermelin, antogs av Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbunds styrelse som resolution. Den gick ut på att svenska kvinnor ville fortsätta att kämpa för ett medborgarskap innebärande, "rätt att välja och utöva yrke på grund av fallenhet, håg eller egen ansvarighet, oberoende av kön och civilstånd, *plikt* att ställa sin uppfattning, erfarenhet och duglighet i det allmännas tjänst".

Detta medborgarskap ansåg de frisinna de och de socialdemokratiska kvinnorna vid den här tiden vara starkt hotat och de ville kämpa för att hävda det på varje avgörande punkt.

År 1936 var samarbetet med de socialdemokratiska kvinnorna så pass utvecklat att dessa fick en representant i den redan år 1931 tillsatta Samarbetskommittén inom Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Fredstanken fick en lika avgörande betydelse inom Svenska Kvinnors Vänsterförbund som den haft inom FFK och i FKR.

På våren 1915 hade FFK hållit sitt första möte i fredsfrågan. Elin Wägner hade återkommit från den kongress i Haag som lett till bildandet av Internationella kvinnoförbundet för Fred och Frihet, och Anna Bugge Wicksell från en annan kongress i Haag, där ett utkast till Nationernas Förbund hade kommit till stånd. I november 1918 utgav FFK ett flygblad författat av Elin Wägner med bland annat orden: "Mänskligheten måste utrota kriget, innan kriget utrotar

mänskligheten". Denna tanke blev ledande för FFK.

Under 1930-talet blev kampen mot krigsplaner och rustning åter aktuell. Elin Wägner var eldsjelen framför andra. Radikalpacificisten *Amelie Posse Badslovas* varningsappell fick starkt gensvar i Tidevarvet. Flera artiklar skrevs också om dåraktigheten i kemisk krigsföring och för den lika stora dåraktigheten i att tro att befolkningen skulle kunna räddas med gasmasker.

Kvinnornas protest mot kriget nådde en höjdpunkt år 1935 med "Kvinnornas vapenlösa uppror mot kriget". Med anledning av det fascistiska Italiens anfall på Abessinien inleddes en kampanj med lösenordet "Ned med vapnen i alla länder".

Elin Wägner skrev en appell, som sprängde organisationsgränserna och under en kort tid samlade 20 000 kvinnonamn. I appellen stod det bl a:

"Efter världskriget blevo vi lovade nedrustning och ha fått vara med om upprustning. Det krigsmaskineri som nu står redo att vältra fram över världen har utvecklats till en tekniskt fulländad massdödare som går rätt på befolkningen tvärs över alla gränser. Det fordras därför som konsekvens att befolkningen ikläder sig skyddsrustning och gör jorden till en fästning slutet uppåt mot himlen. Vi tro icke på skyddsvapen, på gasmasker och källare. Vi ha genomskådat det orimliga i uppgiften att skydda alla. Vi vilja icke vara med om den brutala kamp för livet som i farans ögonblick måste blossa upp inom civilbefolkningen och i vilken de svaga och trötta måste gå under. Vi vilja icke prisgivas med våra barn åt eld och gift utanför överfyllda skyddsrum men heller icke räddas på andras bekostnad för att sedan stiga ut i en ödelagd värld."

Vissa kvinnor, utvalda genom röstning, samlades till ett möte den 1 september 1935 i Auditorium i Stockholm. Elisabeth Tamm tillhörde dem som kandiderat och som valdes som representant till det stora opinionsmötet. Där utnämndes en delegation med bland andra Elin Wägner, Andrea Andreén, Carin

Hermelin och med Ada Nilsson som ordförande. Denna delegation reste till Genève och överlämnade de 20 000 namnunderskrifterna till Benesj, årets ordförande i NF:s generalförsamling. Elisabeth Tamm bekostade delegationens resa till Genève.

I juli 1936 väddade Kerstin Hesselgren som delegat för Sverige i Nationernas Förbund ensam till generalförsamlingen angående Italiens övergrepp på Abessinien. Varken denna vädjan eller Kvinnornas vapenlösa uppror mot kriget kunde stoppa de krigiska makternas framfart. Snart var andra världskriget en bitter verklighet. De bägge handlingarna visade dock att kvinnor inte var initiativlösa och handlingsförlamade.

Deras "vapenlösa uppror" betecknades emellertid av många som helt vanvettigt och till och med på sina håll som rent fosterlandsförrädisk. Och de kvinnor som hade en annan åsikt var många fler. Det visade bl a *Ruth Stjernstedts* initiativ att samla kvinnor till civilförsvarsövningar.

Under andra världskriget fanns sedan föga plats för fredsarbete och radikalpacifistiska tankegångar. Kampen mot nazismen och rädslan för Hitler överskuggade allt, åtminstone under de första åren av kriget.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund (SKV) förde en tynande tillvaro. Det fanns planer på att lösa upp förbundet. Tidevarvets fd redaktör Ellen Hagen stred dock för att så icke skulle ske. Det vore fel att ge efter för tidsandan och lägga ner en kvinnoorganisation på grund av den. Elisabeth Tamm höll med och sade att i stället för nedläggning borde ett ytterligare samarbete utvecklas. Den radikala gruppen inom SKV blev nu för några år framåt ledande och intensivt verksam inom förbundet. Gruppen kallade sig Radikala föreningen, så att även män skulle kunna bli medlemmar, och bildade dessutom Radikala Kvinnoförbundet så att kvinnor i andra delar av Sverige skulle kunna medverka.

Radikala föreningen utvecklade en livlig verksamhet för att bistå det hungrande Norge. Elisabeth Tamm skänkte privat stora summor till Norge. Trots sjukdom reste hon dit för att undersöka läget och hon tog emot norska flyktingar på Fogelstad. Efter kriget ville den norska regeringen tilldela henne St Olavsorden, men det ansåg den svenska regeringen vara olämpligt. I stället fick hon mottaga Haakon VII:s frihetskors.

När SKV tog ännu ett steg åt ett håll som

starkt kritiserades av såväl socialdemokrater som liberaler, gick även den gången Elisabeth Tamm i spetsen, nämligen när SKV 1946 anslöt sig till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

På hösten 1945 samlades 250 delegater från 30 länder i Paris. KDV bildades. Andrea Andreén var SKV:s representant och sändes på Elisabeth Tamms bekostnad till det stora mötet i Paris. Andrea hade av själ och hjärta anammat Elin Wägners lösenord att "Mänskligheten måste utrota kriget innan kriget utrotar mänskligheten." Hon var en av de första som var vaken för den kemiska krigföringens förbannelse. Hon kom hem från Paris full av entusiasm för den nybildade organisationen.

Elisabeth Tamm stödde helhjärtat samma idéer och fann i Kvinnornas Demokratiska Världsförbund en sådan sammanslutning av kvinnor som hon ända från 1920-talet hade betraktat som det absoluta villkoret för skapandet av en varaktig fred. När SKV anslöt sig till KDV hörde Elisabeth Tamm till dem som var helt övertygade om att detta var det enda riktiga att göra. Då beslutades också att SKV skulle vara öppet även för kommunistiska kvinnor. Detta beslut stämde också med Elisabeth Tamms önskan om ytterligare samarbete med andra grupper av kvinnor. De olika grupperingarna inom SKV upphörde.

Denna förändring inom SKV fick en del negativa konsekvenser. Tjugofyra av Radikala kvinnoförbundets 130 medlemmar inlemmade sig icke i det ännu en gång ombildade förbundet. Kerstin Hesselgren blev kvar inom förbundet, men avsåg sig ordförandeskapet. Hon ersattes av Andrea Andreén som var SKV:s ordförande till år 1964.

Att Elisabeth Tamm så tveklöst kunde stödja Andrea Andreéns förslag om SKV:s införlivande i KDV hade sin förklaring i den övertygelse som Elisabeth hade vunnit under andra världskriget. Hon hade nämligen mycket tidigt en klar uppfattning om vad som hände i Tyskland under trettioalet och om hur andra länder såg på det som hände. Hon såg klarare än många andra svenskar vart Europa var på väg. Hon tyckte det var "Otäckt att Skandinavien bara skall stödja Tyskland. Säkert fel. Nu vore nog rätta ögonblicket att söka kontakt med Ryssland." Hennes förhoppningar riktades alltmer mot Sovjetunionen.

Några kvinnor ur Kons

Några av kvinnorna på Fogelstad är tagen i Fogelstads blom

"Konstellationen" på Fogelberg.

na på Fogelstad. Elisabeth Tamm sitter i mitten. Ada Nilsson till höger. Bilden
ads lommiga hall.

Inom den stora hjälpkommittén för Leningrads barn samarbetade SKV med kommunistiska kvinnor. Relationerna till Sovjetunionen hade också fördjupats genom att dess minister i Stockholm, Alexandra Kollontay, från mitten av trettiotalet blev en ofta sedd gäst på Fogelstad. Genom Alexandra Kollontay fick Elisabeth Tamm en positiv uppfattning om Sovjetunionen och lärde sig betrakta kommunismen som ett samhällssystem lika bra som något annat. Kommunistkräcken imponerade aldrig på henne; "... och så vitt jag förstår är hatet mot kommunisterna – vilka fel de än har – vår tids största och farligaste politiska misstag. Så långsamt är jag ändå inte."

De orden skrev Elisabeth Tamm inför KDV:s rådsmöte i Stockholm, september 1947 då SKV agerade som värdfolk och med detta åstadkom stor uppståndelse i olika läger. Bl a blev SKV då stämplat som "kommunistisk täckorganisation", och förlorade många medlemmar, såväl socialdemokrater som liberaler.

Den radikala falangens inom SKV:s klart uttalade pacifism blev tidigt utsatt för kritik. Kvinnornas vapenlösa uppror och andra initiativ betraktades som uttryck för ansvarslöshet och svek mot fosterlandet. Så tyckte kvinnor både utanför och inom organisationen, Emilia Broomé exempelvis tillhörde de kritiska.

SKV:s samarbete med KDV sågs som varande av en annan, kanske ännu farligare karaktär.

Hur är det möjligt att de radikala ledande kvinnorna inom SKV kan liera sig med sovjetanhängare och kommunister? var det många, särskilt socialdemokrater och liberaler som frågade när SKV anslöt sig till KDV, en organisation som var ansedd för att stå under Högsta Sovjets kommando. Var SKV:s ledande falang blåögd eller drev den ett dubbspel? Hade Ada Nilssons och Elisabeth Tamms intima vänskap med Alexandra Kollontay något med saken att göra? Var Radikala gruppen helt okunnig om Sovjets militärparader och Stalins massavrättningar?

Den starka kritiken kom nu – inte som på trettiotalet främst från högerhåll – utan från framstående liberala kvinnor som *Mia Leche-Löfgren*, gift med fd statsministern *Eliel Löfgren* och *Ruth Stjernstedt*, dotter till *Kata Dalström*.

Historien började med att KDV skulle ha sin

världskongress i Stockholm 1947. En artikel i den syndikalistiska tidningen *Arbetaren* anklagade SKV för politiskt dubbelspel. Detta fick Ruth Stjernstedt, ledare för Kvinnornas beredskapsorganisation, att skriva en artikel i DN under rubriken *Du vackra mask*. Mia Leche-Löfgren gav replik. Gerda Linderot, medlem i såväl SKV som SKP gick till mot-hugg i *Ny Dag*.

Ada Nilssons många gånger uttalade vilja till oberoende av politiska partier ifrågasattes. Hon hade lämnat styrelsen för Föreningen Frisinnade Kvinnor just därför att hon ansett att styrelsen alltför mycket rättat sig efter Frisinnade landsföreningen under inflytande av Emilia Broomé. Nu hade SKV gjort sig till en hjälporganisation åt SKP och tydligt med den liberala Ada Nilsson välsignelse. Därtill kom givetvis också det avståndstagande från kommunismen som av hävd kännetecknat liberaler och frisinnade.

Ada Nilsson framhårdade dock i åsikten att samarbete mellan oliktankande i viktiga mänskliga frågor var enda vägen att lösa de stora problemen och att samarbete inte var detsamma som beroende av eller stöd till de partier eller nationers ekonomiska system som man samarbetade med.

Ada Nilssons inställning torde vara representativ för såväl Elisabeth Tamm som Andrea Andreén. För Andrea Andreén, Honorine Hermelin och Ada Nilsson var Elisabeth Tamms uppfattning om samarbete med kommunisterna självklart omfattad. Elisabeth Tamms ställningstagande inverkadedock negativt på hennes förhållande till en del andra av hennes vänner. En av dem var Kerstin Hesselgren. Kerstins och Elisabeths vänskap förändrades radikalt. På äldre dar drog de två vännerna åt olika håll i politiskt avseende. År 1952 skrev exempelvis Elisabeth Tamm: "Kerstin var här som sagt. – Vi gick ej i diskussioner, lönar sig icke. /.../O – dessa medvindskvinnor – det är svårt."

Till saken hör att Kerstin egentligen aldrig var riktigt "radikal". Hon var mer benägen att jämka och kompromissa än de övriga inom konstellationen. Kerstin Hesselgren hade inte tvekat att utvidga SKV till att omfatta även socialdemokratiska kvinnor, men när förbundet anslöt sig till KDV och beslöt välkomna även kommunistiska kvinnor ville inte Kerstin Hesselgren vara med längre, i varje fall inte som ordförande. Kerstin Hesselgren kunde aldrig tolerera den kollektivism

som hon ansåg att kommunismen innebar. För henne var individen alltid det viktigaste.

Andrea Andreén fick betala ett högt pris för sitt engagemang i KDV. Hon uteslöts ur socialdemokratiska partiet.

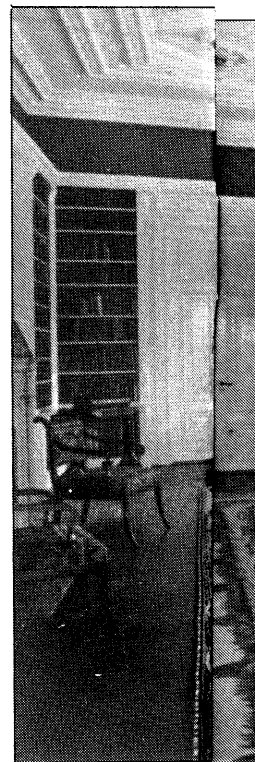
Elisabeth Tamm, som i första hand såg freden som lösningen på alla problem, följde sin linje om samarbete med alla grupper som hade fred som målsättning till dess yttersta konsekvens. Hon slöt mer och mer upp om Sovjetunionens fredspropaganda, vars ärliga syfte hon aldrig tvivlade på. Hon följde livet igenom principen att söka sanningen där hon trodde sig finna den, vad än andra tyckte om de sammanhang där hon sökte den.

"Ty faktum är ju", skrev hon vid ett tillfälle, "att ju fler räddhågade icke-kommunisterna som sviker freds rörelsen eller ej vågar ansluta sig därtill, ju mera ökas antalet kommunisterna proportionsvis i förhållande till icke-kommunisterna. Därtill kommer ju, att när kommunisterna ha rätt – vilket de ju ofta ha – så är detta skäl nog för de 'samhällsbevarande' att tycka motsatsen. Och det är dessa 'samhällsbevarande', ej blott i USA, utan överallt, som tror man kan försvara rätten med rustningar och bomber."

Elisabeth Tamm blev rådsmedlem i KDV och i Världsfreds rörelsen. År 1949 reste hon till rådsmöte i Moskva. Där höll hon ett anförande i vilket hon bland annat prisade Sovjetunionens freds vilja. För denna resa kritiserades hon hårt i sin hembygd, av Katrineholmskuriren. Den tidning som en gång i början av hennes politiska bana hade presenterat henne som en sant frisinnad, kunde inte begripa att hon kunde resa till en "diktaturstat". KK tolkade denna handling som ett tecken på senilitet. Hennes vänner såg denna resa som ett sista försök att bygga en bro mellan världens länder.

Även 1951 deltog Elisabeth Tamm som delegat i KDV:s rådsmöte. Denna gång i Berlin.

Efter en kvinnokongress i Köpenhamn 1953 var hon övertygad om att hela världen borde förstå "att USA – det vill säga de ledande där – ej vill ha fred". Alla dessa aktiviteter ledde till att Elisabeth Tamm på senare år av många betraktades som kommunist. Sanningen är att hon med tiden blev kommunistvänlig, men aldrig kommunist. Hon underströk vid flera tillfällen svårigheten i att kunna samarbeta med oliktankande utan att svika sin personliga övertygelse. Skälet till

Biblioteket på Fogelstad

Gymnastik i Fogelstad

Bilderna kommer från K

oged.

relstsparken.

r fr Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitetsbiblioteket.

att hon orienterade sig mot Sovjetunionen och dess fredspropaganda var att hon där trodde sig finna det hon sökt under hela sitt politiskt aktiva och medvetna liv, möjligheten att skapa en varaktig fred på jorden. Denna tro var djupt förankrad i hennes kvinnopolitiska världsåskådning som i stort gick ut på att "om kvinnor i alla länder" förenar sig, så skulle fred kunna skapas.

Hon dog sannolikt i förvissningen att hon funnit denna organisation i KDV. Denna uppfattning delades nog i stort även av Andrea Andreén, Honorine Hermelin, Ada Nilsson med flera.

Anslutningen till KDV blev emellertid ödesdiger för SKV. Förbundet förde under det så kallade kalla krigets dagar en ganska tynande tillvaro och dess band till Sveriges Kommunistiska parti var omisskänliga. Det var naturligtvis inte de radikala kvinnorna inom SKV:s fel att förbundet av många betraktades som – och ibland alltfjämt betraktas som en – kvinnoförening till SKP och VPK. I realiteten fungerade SKV också så. En gammal VPK-medlem har berättat att på SKP:s möten praktiserade männen vanan att hänvisa så kallade "kvinnofrågor" till SKV med uttalandet:

"Det där får SKV ta hand om."

Att SKV:s ordförande från 1964, Eva Palmer, var gift med chefsredaktören för *Ny Dag* bidrog kanske också till ryktet om att SKV var gift med SKP. Allt detta bidrog till att SKV ganska allmänt har ansetts vara en socialistisk organisation, trots att socialismen aldrig uppsatts på programmet just av det skälet att majoriteten inom organisationen alltid har velat att förbundet skall vara öppet för alla åsiktsriktningar utom högerens.

När den nya kvinnorörelsen uppkom i början av 1970-talet fick SKV ett uppsving, bland annat beroende på den roll föreningen spelade i Margareta Garpes och Suzanne Ostens pjäs "Jösses flickor befrielsen är nära".

Med Louise Waldén som redaktör blev SKV:s tidning *Vi Män* så bra att den en tid kallades "Sveriges bästa kvinnotidning". (Åsa Moberg i AB).

Nu står Svenska Kvinnors Vänsterförbund inför en ny milstolpe i sin historia. Som historiker avstår jag från att sia om framtiden.

□

Hjördis Levin

Solidariteten och FREDEN är det viktigaste

Eva Palmaer, mångårig ordförande i SKV fyllde den 4 februari 85 år.

När Eva som fjärde svensk fick motta Leninpriset för fyra år sedan så stod det att priset gick till samhällsaktivisten Eva Palmaer.

Känner du dig som en samhällsaktivist, Eva?

Nja, kanske inte numera. Efter hjärtinfarkten för tre år sedan har jag ju lite svårt att gå och därför kan jag inte i samma utsträckning som förr aktivt delta i samhällslivet. Men jag försöker följa med så gott det går. Men samhällsaktivist är nog en bra benämning för mitt tidigare liv.

Började du tidigt att intressera dig för samhällsfrågor?

– Jag vet inte om min första föreningsaktivitet kan betecknas som en samhällsfråga. Jag var med och grundade en gymnasieförening och vi arbetade bara med skolfrågor. Sedan blev det Clarté. Den riktiga samhällsaktiviteten, om vi nu skall kalla det så, började när jag blev medlem i SKP, numera VPK.

Men fredsfrågorna då?

– Jo intresset för fredsfrågorna vaknade mycket tidigt. Första världskrigets förödelse i Europa gick inte spårlost förbi. Jag kommer så väl ihåg fredsdagen – aldrig mera krig – var parollen. Men aktiv i någon fredsorganisation var jag inte då. Min pappa var en av initiativtagarna till Sällskapet Sverige-Sovjetunionen. Han hade varit på en kongress för kemister i Sovjet och de svenskar som var med på denna kongressen ansåg att de måste göra något för att öka förståelsen mellan Sverige och Sovjet. Det var så sällskapet kom till och där blev jag tidigt engagerad. Från början arbetade vi inte med fredsfrågor, men så småningom blev just denna fråga den viktigaste: ökad förståelse mellan folken undanröjer konflikter, eller ger åtminstone möjlighet att undanröja dem.

När blev du medlem i SKV?

Det kommer jag faktiskt inte ihåg, men det måste ha varit på trettio-talet.

Vad arbetade ni med i SKV då?

Det var naturligtvis den överhängande krigsfaran. Mussolinis inmarsch i Etiopien och det spanska inbördeskriget förebådade vad som skulle ske. Men vi arbetade naturligtvis också med så kallade kvinnofrågor. Det har nog aldrig funnits några samhällsfrågor där SKV inte har tagit ställning.

Sedan kom ju detta förfärande krig. Vi startade hjälpverksamhet för Leningrads barn, ett arbete som vi höll på med i många år. Runt om i landet syddes det kläder, stickades

filtar osv som genom vår försorg skickades till Leningrad. Och i och med att vi kom med i KDV strax efter andra världskriget så kunde vi knyta internationella kontakter som underlättade arbetet över nationsgränserna.

De rent politiska frågorna under denna tid var bl a arbetet för en ny föräldrabalk. "Äktenskap förgår, föräldraskap består" var ett av motiven för vår kamp för en rättvis lagstiftning.

När kom du med i förbundsstyrelsen?

I slutet av fyrtio-talet. Egentligen ville jag inte. Jag tyckte att jag hade nog att göra ändå. Tre barn och yrkesarbete på heltid, aktiv i Sällskapet Sverige-Sovjetunionen, SKV och SKP räckte tyckte jag. Men det tyckte inte Andrea Andreen. Detta med hem och barn och yrkesarbete var inte några godtagbara skäl. Och jag lät mig övertalas...

Ångrar du dig?

O nej då. Arbetet i SKV var fantastiskt stimulerande. Det var ju stora brännande frågor som vi hade att arbeta med: Likalön, statsbidrag för skolmat, utbyggnad av barnomsorgen för att nämna några. Och så var det fredsarbetet förstås. Arbetet för Stockholmsappellen, sedan motståndet mot svenskt kärnvapen. Men om detta står att läsa i Andrea Andreens skrift till SKV:s femtioårsjubileum. En välskriven liten bok som jag varmt rekommenderar för den som vill veta mer om "vår" historia fram till 64.

Det var då du blev vald till ordförande.

Ja. Också denna gång ett inval med tvekan. Jag tyckte att jag var för gammal. Men så tyckte inte kongressen. I elva år var jag ordförande. En synnerligen intressant tid.

Vad har varit det viktigaste tycker du?

Oj då, det var en svår fråga. Vi arbetade ju med så mycket. EG-frågan, kampen mot pornografin, fredsarbetet, solidaritetsarbetet, uppräkningen kan bli hur lång som helst. Men vilket som var viktigast kan jag inte avgöra. Allt var viktigt.

Visst finns det händelser som betytt speciellt mycket. Den första av dessa har bara indirekt med SKV att göra. SKV hade fått ett brev från Pa-

ris. Det var en inbjudan till en konferens. På något sätt hade detta brev förkommit, men eftersom jag skulle på en kemistkonferens just i Paris, fick jag uppdraget att undersöka vad det hela handlade om. Det visade sig vara ett stort arrangemang – förberedelsekonferens inför bildandet av Världsfredsrådet. Och denna stora konferens var verkligen en upplevelse.

Från Sverige deltog en stor delegation, jag tror vi var ett tjugotal. Det var en fantastisk stämning på denna första Världsfredskonferens. Paul Robeson sjöng sången om Joe Hill, Pablo Picasso fick en dotter under dessa dagar, som döptes till Colomba (duvan), Ilja Ehrenburg höll ett anförande på ryska, men med så många "internationella" ord så att alla trodde de förstod. Det var en helt fantastisk konferens.

Det andra minnet som jag vill berätta om är mitt besök i Vietnam. Det var ju så att SKV var den första organisation som startade en insamling för Vietnams kvinnor och barn. Vi var före FNL-rörelsen. Vi hade våra kontakter med Nordvietnam genom KDV. Vi tog emot kvinnodelegationen här, bl a var Thi Binh – som senare blev chefsförhandlare i Paris – här.

Nyåret 70/71 fick jag följa med en nordisk delegation till Vietnam (vi var fyra stycken, en norsk, en dansk, en finsk och så jag). Vi for omkring lite i landet men mest var vi i Hanoi. Strax innan vi kom dit hade det varit bombanfall mot Hanoi.

Trots detta var stämningen där medryckande – kampviljan var enormt stark. Vi besökte bland annat skolor och daghem, det var fantastiskt att se vilken tid och möda de lade ner på barnen. Men det fanns redan då förfärligt missbildade barn, barn som fötts efter det att amerikanska flygvapnet hade giftbombat risodlingar och skogar. Vårt arbete för Vietnams kvinnor och barn pågår ju alltjämt och det är ett nödvändigt arbete, detta folk har lidit så.

Den tredje stora händelsen var när jag för fyra år sedan fick ta emot Leninpriset. Men det är inte så mycket att orda om mer än att jag blev mycket glad och stolt, vi är faktiskt bara fyra svenskar som fått detta pris. Och jag fick det för mitt fredsengagemang. För freden har trots alla andra viktiga frågor varit det som legat mig varmast om hjärtat allt ifrån första början. □

Eia Liljegren-Palma

”Flera sekel av KVINNOKAMP”

*En intervju
med Valborg
Svensson som
C H Hermans-
son gjorde
till boken
Kommunister.
Första Boken.
Arbetar-
kultur 1977.*

Jag föddes 1903 i Huskvarna. Min far var gjutare i Huskvarna vapenfabrik. Min mor dog tidigt, jag hade nyss fyllt sju år och var äldst av fyra syskon. Efter några år fick jag styvmor.

Själva min skolgång kan jag väl säga blev fyra års folkskola i Huskvarna. Hösten 1918 flyttade jag till Jönköping och tog plats som hushållerska i en officersfamilj. Jag var då ännu inte fyllda 16 år.

Så hände det en söndag – vi var tre goda vänner som alla arbetade som hembiträden i Jönköping. Det var en kall dag i slutet på december och vi undrade vad vi skulle ta oss till, något roligt ville vi ju i alla fall ha när vi hade en ledig söndagseftermiddag.

Vi kom förbi Folkets Hus i Huskvarna. Där såg vi en affisch om att det var samkväm och arrangör var Vänstersocialistiska partiets kvin-

noklubb. Det stod att det skulle vara föredrag och så skulle det bli dans och kaffe serverades. Vi gick dit, för det var kallt ute. Det var en talare, jag minns inte vad han hette, men han talade om folkets nöd och det gick direkt in i mej.

– Vilket år var det?

– Det måste ha varit 1919. Jag fick veta när nästa möte i ungdomsklubben var, jag kommer ihåg att det var följande tisdag, och den som sprang

dit när hon var färdig med jobbet det var jag. Och blev medlem.

Och jag tror att det är en av de största upplevelserna jag haft i mitt liv. Jag hade alltid tyckt att man var vanmäktig på något sätt. Och plötsligt visste man då: det är du inte alls. Jag var med bland de som ville förändra det här. Jag tror det spelade en enorm roll för mig.

Jag försökte få slippa jobbet som hembiträde och tog plats på en linnefabrik och lärde till strykerska där. Där jobbade jag i fyra år. Det var förfärligt tunga år. Det var en arbetsplats där det var förfärligt hett när solen låg på. Vi hade strykjärn som värmdes med gaslåga – gasen gick i slangar till järnen.

Där försökte jag bilda en fackförening. Det fanns en fackförening för textil och konfektion, som jag tog kontakt med. Så kom en glasögonprydd ung man och skulle hjälpa oss att sätta igång en fackförening. Jag var då knappt 20 år. Vi tillsatte en interimstyrelse som skulle ha hand om det och det var jag och så Anna, min arbetskamrat, som sedan emigrerade till Amerika, och så Selma som blev kassör.

Och vi tre satte igång. Vi jobbade i skift, det ena från 6 på morgonen till 2, det andra tog då vid och slutade 10 på kvällen. Det innebar att när vi skulle ha fackföreningsmöte så måste det vara på en söndag. Men det var praktiskt taget bara unga kvinnor där och de ville ju träffa sina pojkar! Ofta satt vi tre i styrelsen plus ett par till ensamma på mötena.

Fackföreningen gick omkull och jag tog det som ett personligt nederlag. Men sen kom det ju efter några år också på den arbetsplatsen en fackförening.

Hösten 1927 slutade jag på linnefabriken. Jag stack till Stockholm och tänkte att detta måste bli en vändning i livet.

Så började jag åter som hembiträ-

de. Den gången var det ju arbetarflickornas enda möjlighet till utkomst när de inte hade någon yrkesutbildning. Det enda var att bli hembiträde.

Så småningom började jag ju arbeta i partiet. Jag var i Sovjet en period och arbetade sedan först i förlaget, sedan i particentralen. På 30-talet var jag borta ett par år, bodde i Norge från 1936 till 1938.

Du vet ju hur 30-talet var. Det var kampen mot nazismen som kännetecknade det. Sedan ska vi också minnas att det kom en ström av flyktingar från Tyskland, från Österrike, som inte var särskilt välkomna i det svenska samhället. Jag tänker på sådana kamrater som Gerda Linderot, Elna Pettersson, vilket enormt arbete de la ner för att skaffa bärning åt dessa flyktingar.

Fattiga var vi också. Alla arbetande människor var fattiga. Jag tror inte någon ung människa idag kan föreställa sig hur livet egentligen var då. Med det vill jag inte säga att vi var ledsna, trots allt var vi optimistiska. Men det är minnen från de åren som jag tycker är så bittra. Jag kommer ihåg en vacker sommardag i närheten av en ort som heter Sauda på Vestlandet i Norge. Det måste ha varit sommaren 36 eller möjligen 37. Vi var ute några kamrater i en båt och drog upp vitling. Så plötsligt kommer ännu en båt och kamraterna där säger "Det har nyss meddelats i radio att Edgar André är avrättad". Jag minns än att när vi kom i land måste jag gå för mig själv och gråta, för vi hade ju fört en väldig kamp här och runt om i Europa för Edgar Andrés liv. Det var den första av de våra såvitt jag minns som nazisterna avrättade.

Sedan kom ju kriget och du vet ju själv hur vi hade det, avstängda som vi var i Sverige, mörkt över Danmark, mörkt över Norge och halvlegala var vi själva. Det som hjälpte oss var den obrottsliga sammanhållningen och det varma kamratskapet. Vi var som en god familj ...

– Det fanns något som kallades kvinnoaktiver i partiet?

– Ja, på 30-talet och långt fram på 40-talet hade vi det. Vi genomförde ute i distrikten rätt mycket studieverksamhet och olika konferenser för kvinnorna.

Du kommer kanske ihåg att sedan under kriget startade vi en insamling för Lenins barn, som blev en väldigt stor sak. Vi fick med massor av kvinnor utanför våra egna led. Och insamlingen gick bra. Dessutom kan man ju aldrig värdera de kläder som gjordes i ordning. Innan vi skickade iväg sakerna gjorde vi en liten utställning för att visa några prov på det som samlats in. Ordförande för insamlingen var doktor Ada Nilsson och ordförande för dess Stockholmsavdelning Sonja Branting-Westerståhl. Ada stod i utställningslokalen bakom en stor damejeanne som folk lade pengar i. Alexandra Kollontay var där och även riksmarskalken Ekeberg, jag tror för Röda korset. Sedan berättade Alexandra för oss att Ekeberg hade sagt: "Mycket har jag sett av utställningar, men aldrig någonsin att kvinnor gjort så vackra kläder för andras barn." Jag tyckte förstås att detta skulle föras vidare till dem som gjorde allt detta, så jag berättade det för en grupp kvinnor. De skrattade och sa: "Nej, någonting så vackert har vi aldrig tagit oss tid att göra till våra egna ungar".

Solidariteten spelade en enorm roll för oss. Det var solidariteten med flyktingarna. Det var solidariteten med de som slogs i kriget mot fascisterna. Och jag vet att efter det att kriget i Finland var slut försökte vi hjälpa dem därborta också.

Vi samlade in pengar till familjerna efter dem som omkommit vid en gruvolycka i Belgien, till strejkande gruvarbetare, till Jugoslavien, överhuvud taget för att hjälpa därför att man visste att om människorna skall komma till rätta med sina problem, om de skall klara att bygga något nytt och bättre så måste vi stödja dem, vi som har någonting att ge. Och som i alla fall sluppit så lindrigt undan.

Det var de kommunistiska kvinnoaktiverna som var drivande. Och när vi sedan var med i SKV fortsatte vi ju det arbetet. Det låg i linje med det Svenska kvinnors vänsterförbund alltid hade velat, nämligen att förbinda arbetet för freden med solidaritet.

– Jag skulle vilja fråga litet mer om kvinnokampen på 20- och 30-talen därför att det finns ju människor som inbillar sig att kvinnokampen är något alldeles nytt, som har uppfunnits på 1970-talet. Men jag har för mig att kvinnorna förde en väldig hård kamp för sina intressen och ideal också på 20- och 30-talet.

– Det är riktigt. Kvinnokampens historia är ju flera sekler gammal egentligen. Man ska komma ihåg att en hel del av de saker som den unga generationen nu anser självklara fanns ju inte på 30-talet. Jag tänker på barnbidraget. Det är ju inte så furstligt, men vilken kamp det var att få det infört. Det startade med 300 kr om året som mödrarna fick ut med 75 kronor i kvartalet. Den gången satt Gerda Linderot i riksdagen. Inom parentes så påminde hennes dotter mig nyligen om att den första motion Gerda väckte i riksdagen var rätten för kvinnor att också bli präster, om de ville.

Men barnbidraget, det var ett väldigt ståhej om hur det skulle utformas. Det var förslag om att man skulle subventionera kängor och vissa andra barnkläder – man var ju så van att det lilla som gavs alltid skulle vara behovsprövat. Gerda förde en väldig kamp mot det. Hon sa att det skulle vara kontanta bidrag. Och föräldrarna skulle använda pengarna för det som barnen behöver just då. En del var rädda för att föräldrarna skulle använda pengarna till vin och pälisar, om de fick bidraget i kontanter. Men bidragen blev kontanta och det var inte minst Gerdas medvetna kamp som bidrog till det.

Jag tänker på skolfrukostarna. Där skulle jag vilja nämna ett annat

namn, doktor Andrea Andreén. Hon var inte kommunist, men hon var en mycket klok människa och en stor fredskämpe. Hon blev utesluten ur socialdemokratiska partiet, därför att hon valde SKV. Det var hon som i befolkningskommissionen arbetade ut förslaget om våra skolfrukostar. Hon sa: "Barnen behöver ett mål lagad mat." Det var många som inte fick någon lagad mat annars. Man skulle trygga att det fick det nödvändigaste i skolan.

Jag tänker på en annan sak. Nu har vi moderskapspenning och allt sådant där, men den gången fanns ingenting sådant. Det fanns däremot – och detta var fram på 40-talet – någonting som hette mödrahjälp och som gick till i huvudsak ensamstående kvinnor som väntade barn. Men det var dels behovsprövat och dels var det bundet till vissa saker som de skulle ha. Behövde vederbörande en barnvagn eller en kappa åt sig själv eller tandvård – det är ju ofta ett stort problem vid havandeskap – eller hon behövde underkläder, så var summan fastlagd och plaggens art. Hon fick inte reda pengar, utan fick gå med en lapp till butiken och ta ut detta.

Det kom bostadsbidrag – ett slags kommunala bostadsbidrag för hyrorna bara steg och steg – till barnfamiljerna. Men inte till de ensamstående mödrarna – de skulle ingenting ha. Och de var ju de allra sämst ställda och behövde också en bostad om de skulle kunna behålla sina barn. För bidrag åt dem fick vi slåss som bara katten. Jag kommer ihåg kampen vi hade i Stockholms stadsfullmäktige i den frågan. Det tog flera år.

Jag blir ledsen när jag möter människor som tror att där vi befinner oss har vi kommit utan att anstränga oss. Utan arbetarrörelsens kamp för mäns, kvinnors och barns rättigheter hade inga framsteg nåtts. Det är ju sanningen. Ingen får något gratis, det har varit en ständig kamp. Och visst var det kvinnornas och barnens intressen vi tillvaratog.

– Du satt i stadsfullmäktige i många år i Stockholm.

– I tjugo år. Jag arbetade dels i barnavårdsnämnden och dels i sociala nämnden i många år. Jag kom in 42 och gick 62.

Man fick se mycket. Jag kommer ihåg ett par gamla människor, pensionärer som bodde på Wollmar Yxkullsgatan på Söder. Jag hade hört talas om att de hade det besvärligt och jag tänkte jag skulle leta mig fram till dem. Det var på 40-talet detta. Det kan inte beskrivas hur deras situation var. Det som skulle vara ett kök var ett iskallt svart hål med en kolsäck på golvet. Båda var sjuka. Hon låg i sängen och han satt på en stol bredvid. Lägenheten låg på nedre botten och där var kallt som bara katten.

– Så du jobbade på det sättet när du var i stadsfullmäktige? Du gick ut och undersökte hur folk hade det.

– Ja, men framför allt var det många som ringde och skrev till mig. När man sitter i en nämnd blir man ju känd med tjänstemännen också och det betyder att man ofta kan hjälpa människor. Det gäller att hitta i förordningarna och använda de möjligheter som finns. Människor har ofta svårt att klargöra sin situation. Det är inte så rasande lätt att sitta framför ett skrivbord och tala om hela sin nöd.

– Du har betonat väldigt starkt vilken roll det kommunistiska partiet har spelat och även de kommunistiska kvinnorna i kampen för viktiga kvinnokrav. Men samtidigt har du nu i väldigt många år samarbetat med kvinnor som inte har samma politiska ståndpunkt i Svenska Kvinnors vänsterförbund och där arbetar du fortfarande. Du har aldrig haft något problem att förena de då bägge sakerna?

– Väldigt lite. Jag måste få nämna en sak: den glädje jag kände efter kriget när Ada Nilsson publicerade alla de uttalanden och protester som den Radikala gruppen i SKV hade gjort under kriget. Och plötsligt tänkte jag: Herregud, vi hade ju vänner som vi inte visste om! Vi hade närmast känt oss som omgivna

Hon talade med HJÄRTA OCH HJÄRNA

bara av fiender. Så fann man plötsligt att det fanns en kvinnogrupp som hade varit medveten om vad som skedde. De protesterade bland annat mot försöken att förbjuda det kommunistiska partiet. Det kändes som en stor lättnad med en gång att det fanns sådana människor.

Vi hade två kvinnor från vårt parti som var med när man bildade Kvinnornas demokratiska världsförbund i Paris i december 1945. Den ena var Gerda Linderot. Andrea Andreén var med som observatör för Socialdemokratiska kvinnoförbundet och för Radikala gruppen/SKV. Efter detta var frågan: Vad skall vi göra nu? Skall vi bilda ett nytt kvinnoförbund i Sverige, det finns ju så många förut? Jag var med på mötet hemma hos Ada Nilsson när man diskuterade de frågorna och beslöt att vända sig till medlemmarna i Svenska kvinnors vänsterförbund och föreslå dem att förbundet skulle gå med som svensk sektion i KDV och att de kommunistiska kvinnorna skulle komma med. Och det blev ja. SKV:s ordförande den gången var Kerstin Hesselgren.

Det har aldrig varit några svårigheter att samarbeta, därför att vi ju i huvudsak varit på samma linje.

För mig har arbetet i SKV betytt mycket rent personligt. Dels har jag alltid tyckt om att arbeta bland kvinnor, dels svarar det till något som jag alltid satt mycket högt: solidariteten. Och jag tycker att den behövs mer än någonsin idag då folken befriar sig från kolonialt förtryck och behöver vårt stöd i sin kamp för att bygga ett bättre samhälle, på socialistisk grund.

Solidariteten behövs för fredens sak, solidariteten med de socialistiska länderna och med alla dem som kämpar för sina folks frihet och sociala rättvisa. Mycket tack vare vår världsorganisation KDV har SKV kommit att få stora möjligheter att vara med i detta internationella solidaritetsarbete. Och det känns skönt. □

C H Hermansson

Valborg växte upp i Huskvarna, där hennes far arbetade som gjutare i vapenfabriken. Hennes mor dog när Valborg bara var 7 år. Hon hade inte haft någon lätt barndom och man kan undra varifrån hennes djupa livsglädje och varma trygghet stammade.

15 år gammal startade Valborg som yrkeskvinna. Hon fick plats i Jönköping som hembiträde, den vanliga utvägen för flickorna från arbetare- och bondehem på den tiden. Av närmast en slump hamnade hon på ett möte ordnat av kommunistiska kvinnor och det tände direkt, det var hennes problem som behandlades. Hon var annars inte främmande för politik, hon hade flera nära släktingar som var kommunister.

Strax före hon fyllde 17 år gick hon in i kommunistiska ungdomsförbundet. 1928 flyttade hon till Stockholm där hon snart kom att samarbeta med Gerda Linderot och snabbt blev känd och erkänd.

Åren 1930-33 vistades Valborg i Sovjetunionen. Det var under första femårsplanens år, livet var materiellt sett besvärligt, men vilken stämning av framtidsoptimism och drömmar var det inte.

1933 kom hon hem till arbetslöshetens Sverige med dess tristess och fattigdom. Visst hade det varit fattigt i Sovjet, men det var en fattigdom som delades av alla och framförallt – där byggde man socialismen.

Valborg tillhörde kommunistiska partiets centralkommitté

från 1933 med ett mellanspel i Norge 1936-1938. Hon blev redaktör för Arbetarkvinnornas tidning och medlem av Ny Dags redaktion. Hon var en utmärkt journalist, inte minst som kåsör.

I 20 år 1942-62 satt Valborg i Stockholms stadsfullmäktige, där hon med energi och kunnighet kämpade för de svaga och undanträngda.

Hon var medlem av barnavårdsnämnden och socialnämnden och var med i den nykterhetskommitté som avskaffade motbocken.

Under krigsåren blev hon aktiv i SKV. Tillsammans med Gerda Linderot drev hon den stora insamlingen för Leningrads barn. Otaliga möten har hon organiserat och lett. Hur många fina och inspirerande tal har hon inte hållit.

Hon talade med både hjärna och hjärta utan att någonsin bli sentimental, man blev alltid förväntansfull när Valborg närmade sig talarstolen.

Efter kriget ägnade Valborg sin mesta tid åt Svenska Kvinnors Vänsterförbund där Andrea Andreén, Gerda Linderot och hon drog det tyngsta lasset.

Hennes insats inom SKV var oersättlig. Hon kände nästan alla medlemmar och t o m prenumeranter. Hon var inte bara en utmärkt journalist och talare hon var också en skicklig organisatör och kassör. Hon klarade SKV:s finanser bl a genom att heltidsarbeta utan lön alltsedan hon fick folkpension, det behövs väl ej sägas att hennes lön dessförinnan var ytterst blygsam.

Hon var djupt engagerad i SKV:s solidaritetsarbete, särskilt hjälpen till Vietnam. Hon var med och startade SKV:s stora insamling, den var den första om också inte den största.

Nu är Valborg borta, men hon var för många inkarnationen av SKV. □

Eva Palmaer

”Hennes RÄTTSKÄNSLA var omutlig”

Det som är viktigt att framhålla när det gäller Gerda Linderot, är hennes stora engagemang i kvinnorörelsen och då speciellt solidaritetsarbetet för kvinnor ute i världen.

Vi har Leningrads barn, Jugoslaviens barn och inte minst Vietnams kvinnor och barn. Och SKV var hennes skötebarn.

Man kan aldrig glömma Gerda för alla de avdelningar ute i landet som hon bildade och för alla de möten där så många hade tillfälle att träffa henne.

Gerda var en fantastisk organisatör och jag har själv haft glädjen att arbeta tillsammans med henne under flera år på Kungsgatan 79, där SKV hade sitt förbundskontor.

Tack vare Gerda så blev jag själv en föreningsmänniska och till sist förbundssekreterare i SKV. Så knyts trådarna ihop.

Gerda hade ett mycket gott samarbete med Andrea Andreén, Ada Nilsson, Honorine Hermelin och Elisabeth Tamm. Ofta höll hon föreläsningar på Fogelstad, och då var alltid kvinnofrågan mycket viktig. Hon var den som bland annat motionerade om barnbidrag i Riksdagen.

Detta är bara några små exempel vad det gäller Gerda. Hon var en stor människa och en vän för många. □

Ina Linderot

Ur

Ny Dag, 27 augusti 1957

"Hennes rättskänsla var omutlig"

Så tomt det plötsligt känns och ofattbart. Ännu för ett par dagar sedan nådde mig Gerdas varma röst ur telefonen — inte anade jag då att det var sista gången.

Vi är så många, många för vilka budet om Gerdas bortgång känns som en direkt personlig förlust. Hon hade så många vänner, inte bara i vårt parti utan också långt utanför. Ty sådan var Gerda att hon vann respekt och tillgivenhet hos alla hon kom i beröring med. Hon var en så ovanligt helgjuten människa: klok, varmhjärtad, generös och trofast. Hennes enastående arbetsförmåga,

hennes oegennyttia och hjälpsamhet ingav beundran och respekt hos alla som kände henne.

På försommaren hade hon besök av en barndomsväninna från Göteborg. Denna berättade små episoder från skolåren, bland annat denna: Vid ett tillfälle hade en liten flicka i klassen ställts i skamvrån för en sak som hon var oskyldig till. Barnen kände sig beklämda, men den som gav luft åt deras känslor var Gerda. Hon reste sig ur bänken och sade: *Det är inte rättvist!*

Episoden var så betecknande för Gerda. Hon tålde inte orättvisa och övergrepp, hon måste helt enkelt protestera och träda upp till de oskyldigas försvar. Hennes rättskänsla var omutlig. Och hon ömmande för alla som hade det svårt. Det var grundtonen i hela hennes väsen, det och trofastheten mot den sak hon vikt sitt liv åt.

För oss som samarbetat med Gerda genom årtionden och haft lyckan att äga hennes vänskap känns förlusten oerhört smärtsam. Även om vi visste att den sjukdom som drabbade henne på hösten 1955 var av den art att hon när som helst kunde ryckas bort, ter det sig ändå så ofattbart att man aldrig mer skall möta den varma blicken ur hennes ögon, aldrig mer höra hennes skratt. Jag vet att det är tusentals kamrater och vänner som känner det likadant.

Kära Gerda, Du goda kamrat och vän, tack för allt Du gav, för all vägledning och uppmuntran, för Din trofasthet och för Din vänskap som var oss så dyrbar.

Valborg Svensson

Danska partiet kondolerar

Följande telegram ingick under måndagen:

Till Centralkommittén för Sveriges kommunistiska parti, Stockholm.

Modtag uttryck för vor oprigtige deltagelse i deres sorg ved vor trofaste gamle kammerat Gerda Linderots død.

Centralkommittén Danmarks kommunistiske parti.

"Stor personlig förlust"

Min närmare bekantskap med Gerda Linderot daterar sig från vintern 1941—42. Leningrad var omringat och barnen där led av kyla och svält. Inom styrelsen för Sällskapet Sverige-Sovjetunionen väcktes ett förslag om något slags hjälpsändning. Tanken väckte betänkligheter men ingen ville tala emot, varför en kommitté tillsattes. Till styrelsens representant och kommitténs ordförande utsågs undertecknad och på ambassadör Kollontays förslag blev Gerda Linderot en av dess medlemmar. Kommittén utsände försöksvis en vädjan om penninggåvor och fick oväntat starkt gensvar. Därmed fick Gerda Linderot och jag mycket arbete tillsammans, vilket ledde till en obruten vänskap oss emellan, med all respekt för våra skilda åsikter i många frågor. När något år senare en mycket större aktion, insamlingen för Leningrads barn, genomfördes stod vi båda i spetsen för densamma. Jag fick under dessa år tillfälle att beundra Gerdas arbetsförmåga, initiativ och samarbetsvilja och hennes outtröttlighet i arbetet. Sedan denna stora hjälpaktion slutfördes hade vi åtskilliga andra föreningsarbeten tillsammans. Alder och ändrad vistelseort har minskat möjligheterna till sådant samarbete, men Gerda Linderots bortgång känns dock för mig som en stor personlig förlust.

Ada Nilsson

— Reella producentprisindex för jordbruksprodukter beräknas av jordbruksnämnden för juli till 97,3 mot 98,1 för juni.

Valutareserven ökade i juli med 73 milj. kr till 2.674,9 milj. kr. Detta be-
lopp är 90 milj. kr lägre än vid årsskiftet och 228,5 milj. högre än vid slutet av juli 1956.

Arbetsmarknadsstyrelsen har godkänt en överenskommelse mellan statsbidragsberättigade arbetslöshetskassor i Finland och erkända arbetslöshetskassor i Finland och erkända arbetslöshetskassor i Sverige.

"En sammanhållande kraft"

Mitt första minne av Gerda Linderot är från Paris-kongressen i november 1945, då Kvinnornas demokratiska världsförbund bildades. Jag minns inte längre vad vi talade om, men forfarande ser jag henne där i ett litet hotellrum och kvar står mitt starka intryck av att jag lärt mig något som jag inte förut förstått, min horisont hade vidgats. Genom alla år sedan dess har vi varit arbetskamrater och vänner. Vi har alltid utan tvekan varit eniga om KDV:s och SKV:s program att bygga en fredlig värld, där alla jordens barn har möjlighet till hälsa och lycka. Ett bygge som är möjligt endast om kvinnor i samma utsträckning som män tar del i samhällsarbetet. För det målet har Gerda Linderot arbetat talangfullt och trofast med alla sina krafter och mer än det. Personligen har hon betytt mycket för mig genom sina kloka råd, genom osvikligt stöd i många svårigheter, genom en tillit som tvang mig att försöka om och om igen. För SKV har Gerda Linderot varit en fast punkt och en sammanhållande kraft som vi länge kommer att sakna. Ända till sista året fanns hon alltid på vår expedition och visste mer om varje avdelning av förbundet än någon annan. Vi sörjer vår kära vice ordförande.

ANDREA ANDREEN

”Vi är alla en av
LÄNKARNA
i en stor kedja”

Varför går den ena människan under på grund av en svår och kärlekslös barndom, medan en liknande bakgrund hos en annan leder till politisk insikt och livslångt engagemang? Varför sitter så många hemma, passiva och uppgivna framför TV, i tron att de ändå är maktlösa och inte kan påverka någonting, medan en annan eldsjäl aldrig ger upp, alltid kämpar vidare, förvissad om att var och en måste ta ett personligt ansvar om vi ska få ett bättre samhälle?

Siri Aldrin är en av dessa eldsjälar. Hon är ingen människa som använder stora ord om sig själv. Hon arbetar mycket i det tysta, men det är ändå till stor del hennes förtjänst att SKV-avdelningen i Piteå-Munksund, där hon har varit ordförande i ett kvarts sekel, är så stabil och bra. Siri har också i en följd av år suttit i förbundsstyrelsen.

Berätta om din uppväxt, Siri.

Att livet inte var någon dans på rosor fick jag erfara redan när jag som 5-årig flicka stod föräldralös (spaniska sjukan och lungsoten skördade sina offer). Mina fosterföräldrar gjorde klart för mig att ett fosterbarn inte var mycket värt. Deras religiösa övertygelse hindrade inte att klassa mig som mindervärdig. En medveten kamp både för livet och människovärdet tog sin början redan då.

Det är nog så att en människas politiska och sociala engagemang inte alltid beror på uppfostran och miljö, men för min del ser jag det så att det är dessa faktorer som varit de grundläggande orsakerna till mitt ställningstagande. En auktoritär uppfostran gav självbevarelsedriften en puff framåt. Med ett barns klarsyn upplevde jag orättvisorna mycket starkt. Fysiskt och psykiskt våld styrkte bara min försvarsberedskap, min kampvilja. Upproret inom mig mot dom stora och starka fick så småningom utlopp i den politiska kampen. Kampen för livet i fredsrorelsen.

När blev du politiskt medveten?

I min villrådighet om vad som var rätt och orätt i livsåskådningsfrågor sökte jag mig till biblioteket för att, som jag trodde, få svar i historieböckerna. Svaret fanns nog i den verklighet som präglade tiden för det annalkande kriget.

Även en arbetarmiljö som jag som gift hamnade i, var en utmärkt skola som jag kompletterade med marxistisk litteratur. När andra världskriget bröt ut var jag klar med mitt politiska ställningstagande. Jag fick också upp ögonen för hur vårt kapitalistiska samhälle fungerar bäst ur ägareklassens synpunkt. Om kvinnorna som bara finns som en reservarmé och nyttjas vid behov.

Tyvärr är det också alltför många kvinnor som inte inser sitt eget värde i samhällsprocessen. Jag upptäckte också vilken roll som kvinnan fick sig tilldelad. Männen insåg inte att i arbetarklassens kamp för ett rättvisare samhälle måste kvinnans kapacitet tillvaratas och tillmätas samma värde som mannens på jämställd grund.

Varför gick du med i SKV?

Därför att här fanns de rätta beståndsdelarna för mig: jämställdhet, fred och solidaritet, inte på snäv nationell bas utan internationell. Inom SKV fann jag gemenskapen. Här fanns och finns målsättningar som ger mening åt ett engagemang. Jag vet inget annat kvinnoförbund som så konsekvent bevakar kvinnornas intressen.

Men jag ser inte ett medlemskap i ett ideellt kvinnoförbund som ersättning för ett politiskt arbete, utan som ett nödvändigt komplement för att tillvarata och aktivera den outnyttjade kraft som finns hos kvinnorna.

När kom du med i SKV?

Exakt tidpunkt kan jag inte säga men på 1940-talet började mitt engagemang i SKV. Jag har tillhört styrelsen sedan 1951, först som kassör sedan som sekreterare och de senaste 24 åren som ordförande. Har även tillhört förbundsstyrelsen ett antal år.

Hur ser du på fredsarbetet?

Att fredsfrågan trots allt annat viktigt ändå alltid legat mig varmast om hjärtat kan jag inte förneka. Hur otroligt det än må låta är det just fredsarbetet som mött det största motståndet. Det betraktades närmast som kriminellt eller landsförrädisk när vi i början av 50-talet sam-

lade namn mot atombomben (Stockholmsappellen).

Men här gäller det ju själva livet och då är kamp naturligt. SKV får aldrig avhända sig den rätten och förmånen som det innebär att kämpa för freden. Här finns ju kvinnorna som alltid stått i första ledet i fredskampen. Det är ju som det står i vårt handlingsprogram att "Freden är allt framtidsarbets grundval".

Dessa ord måste präntas in hos varje människa. Nu när vi inte längre kan tala om krig utan om förintelse finns det än större anledning att mana till gemensam kamp mot vanvettet och för livet på vår jord. Vi måste kräva att politikerna lyssnar till folkopinionen som kräver en frysning av alla kärnvapen och att man sätter sig vid förhandlingsbordet med mottot: En gemensam säkerhet.

Hur ser du på SKV:s framtid?

Så länge som vårt samhälle ser ut som det gör med en klar diskriminering av kvinnan på grund av sitt kön, så länge är ett progressivt kvinnoförbund nödvändigt. SKV kan om det fungerar enligt vårt program och våra stadgar öppna ögonen på kvinnorna för deras betydelse i samhällsprocessen. Vi kvinnor måste själva kämpa för jämställdheten.

Ett förbund där fredsfrågan gått som en röd tråd allt sedan sin tillkomst äger ett självklart berättigande. Jag tror på en framtid för SKV. Vår målsättning innehåller allt det som människorna ser fram emot. Fred, jämställdhet och solidaritet. Men allt framåtskridande kräver kamp. Problemet är hur den skall föras. Vi får inte förringa den roll vårt lilla kvinnoförbund har tagit på sig när vi inom den mångmiljonhövadade Kvinnornas Demokratiska Världsförbund gör vår insats för ett människovärdigare liv. Vi är en av länkarna i en stor kedja. □

Intervju: Lilian Dahlberg

Vi satt och läste i ...

vi kvinnor

Julen 1961

*"Minns du våra sommarferier
med pojkarna?"*

Ur den stora brevväxlingen mellan makarna Rosenberg under de tre fängelseåren, innan dessa oskyldiga offer för det kalla kriget avrättades i juni 1953, återger vi här två. Brevsamlingen utgavs i våras av Clarté under titeln "Brev från dödscellen" och omfattar drygt 250 sidor. Boken kan köpas genom SKV och kostar 9 kr.

30 september 1951

Min älskling!

Nu är jag alltså trettiosex år gammal. Min andra födelsedag bakom galler ihågkoms med en mängd underbara kort som skickades av min kära makes familj, hans söner och honom själv i egen underbar person.

Jag tänker just nu på de mörka gatorna på nedre East Side; myllret av människor i den tidiga morgonen som skyndar till synagogorna för att bedja. Jag hoppas innerligt att de får svar på sina böner; men livet har lärt mig att teori utan praktik lätt kan bli bara en tom, meningslös åtbörd. En läpparnas beaktelse blott och bart skapar inte den fred, den goda vilja och trygghet som alla anständiga människor över hela jorden så bittert längtar efter och kräver. Vi får inte använda bönen till ett allsmäktigt Väsande som förövandning för att skjuta ifrån oss vårt ansvar mot våra medmänniskor i den dagliga kampen för att genomföra social rättvisa. Jude och hed-

ning, svart och vit, alla måste stå tillsammans sida vid sida!

Det verkar som om vintern i år har kommit direkt, utan några förberedelser. Himlens lågt hängande skyar i dag påminner mest om januari, och det är inte så lustigt. Bistert stegade jag över betongen, tankfull och upprorisk mot den bitande vinden. Dodgers seger över Phillies¹ gav mig emellertid snabbt tillbaka mitt vanliga glada humör. Och så går då äntligen den dagen mot sitt slut, som alltid är segast för mig att komma igenom. Jag hälsar måndag med förnyad kraft och beslutsamhet — när allt kommer omkring: om måndag är i antågande, kan onsdag² då vara så långt borta? Så underbart det vore att ha en hel vecka proppfull med onsdagar!

Så klokt du rädde mig i förra veckan: din rebell hade lugnat sig ett bra stycke men ber att få meddela dig att din lektion hade åsyftad verkan! Jag älskar dig, käraste. Din gamla

Ethel

3 augusti 1952

Käraste!

En ny dag, en ny vecka, och återigen en ny månad. Tiden går — utan oss — och vi lämnas att genomlida

¹ Amerikanskt basebollslag.

² På onsdagarna fick makarna Rosenberg träffas i fängelset — med galler mellan sig.

en monoton, oändlig ensamhet, berövade allt som är dyrbart för oss utom respekten för oss själva. Hur skulle man på annat sätt kunna bevara sin styrka, om inte genom att gång på gång hävda sina livsprinciper och mobilisera all sin föregående erfarenhet för att bibehålla den nödvändiga livsviljan.

Ständigt kämpa för att besegra tiden genom att läsa, skriva och utplåna tankarna på svårigheter. Men alltid medveten om situationens krav —

Det är vi, min kära. Kanske finner vi vår skilsmässa vara så outhärdlig just för att vi har så mycket att leva för och för att vi älskar livet så högt. Ändå förmår vi — och däri ligger motsägelsen — behålla vår styrka just för att vi vet allt detta.

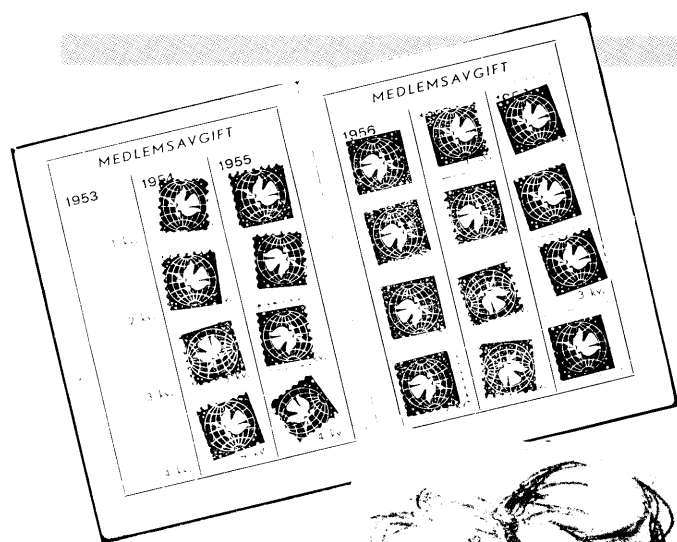
Minns du våra sommarferier med pojkarna? Kan du föreställa dig oss allihop tillsammans på landet, vid stranden? Att människor försöker fylla tomrummet efter oss och gör allt för våra pojkar, lindrar den fruktansvärda smärtan och ångesten. Men jag känner mig bedragen. Två år, år som är avgörande för våra pojkars utveckling, har tagits ifrån oss. Mitt enda hopp står till att det inte dröjer allt för länge, förrän vi är hos våra barn igen. Nog, nog. Ä en tyranner, ni har fått mer än ert skålpund kött och blod från två oskyldiga människor och deras oskyldiga familj.

Men genom att avslöja den här komplotten hoppas vi få gottgörelse för våra egna lidanden. Andra oskyldiga människor skall åtminstone inte så lätt bli ett offer som vi har blivit. All min kärlek.

Julie

Fredsmanifestationer

Många opinionsyttringar för freden har avgivits och avges i dessa dagar överallt i Italien. De mest karaktäristiska och de som väckt största uppmärksamheten är de s. k. fredsmarscherna. Den första ägde rum för någon tid sedan i Umbrien. Tjugutusen personer gick till fots från Perugia till Assisi med fanor, banderoller och plakat med vilka de manifesterade italienarnas önskan om fred och nödvändigheten av allmän nedrustning samt avståndstagande från varje slag av våld och förtryck. I denna uppmärksammade fredsmarsch deltog män, kvinnor och ungdomar, representanter för alla politiska partier och för sammanslutningar av alla slag.

Fyr- klöver

– Det har alltid funnits en bakgrund till allt vi gjort. Ett behov uppstod underifrån, och när vi träffades på våra möten, så beslöt vi att göra någonting åt det. Så har det alltid varit.

Så säger Frideborg Lötberg, ordförande i SKV:s Stockholmsavdelning Fyrklövern.

Hemma hos Eva Danielsson har en del av Fyrklöverns kärntrupp samlats för att berätta om gamla tider. Där är Astrid Sjöqvist, Britta Lorentzon och Elsa Håkansson, förutom Frideborg.

Det är ett gäng vitala, glada, fnittriga och berättarsugna damer. Britta, som alltsedan pensionen jobbat på SKV-lokalen på Barnängsgatan, har tagit med en pärm full av protokoll. Där finns skrivelser och uttalanden över alla de olika saker som dessa kvinnor varit indragna i, startad, agiterat för, protesterat mot och rott i land, ända sedan slutet av 40-talet.

– Vi har varit med och hattat överallt, hör ni, säger Britta och bläddrar bland alla pappren i pärmen.

Hur det hela började är det ingen som riktigt minns. Britta och Elsa har jämnåriga barn och träffades på barnavårdscentralen 1948 med sina nyfödda ungar. De började prata med varandra och upptäckte att de hade mycket gemensamt.

– Det var nog våra karlar som drog in oss i politiken, tror Astrid. De var fackligt aktiva, och gick ofta på möten.

– Jag tror att vi gick på ett möte där Margit Lindström talade. Henne såg man upp till och beundrade, säger Elsa. 1950 gick de med i SKV.

Hemmafruvar

– Vi var ju inte vana att uppträda i en församling med många människor, säger Britta. Vi var hemmafruvar med barn och hade inte några stora bokliga kunskaper någon av oss. Jag har bara sexårig folkskola. Det är inte klokt när man tänker på vad lite kunskap vi hade från början.

Bland det första kvinnorna gjorde var att kämpa för ett daghem i Björkhagen. Men det var inte för egen del som de jobbade med detta.

– Nej, vi kunde inte börja jobba och ha barnen på daghem. Vi hade ingen utbildning, det skulle inte ha lönat sig för oss att jobba och betala daghemsavgiften. Men vi tyckte faktiskt att för dem som ville skulle det finnas daghem.

Det fanns ett stort behov av daghem här. Björkhagen var en ung stadsdel, med många barn.

Kvinnorna ringde på varenda dörr. Var det ingen hemma, gick de tillbaks senare. De gick när barnen sov middag. 3000 namn fick de ihop. Och ett år senare stod daghemmet färdigt.

Andrea Andreén var med vid invigningen. Hon var just hemkommen från en resa i Kina, och hade också varit i Japan och besökt flera daghem både i Hiroshima och Nagasaki. Med sig hem hade hon små hus i olika färger, som gjorts av barnen i Kina. Dessa skänkte hon till Fyrklövern, som daghemmet döptes till. Lite senare döptes också SKV-avdelningen till Fyrklövern. Namnet

net innefattar de fyra stadsdelarna Hammarby, Nytorp, Björkhagen och Kärrtorp.

– Men senare tog de bort namnet Fyrklövern på daghemmet, säger Eva. Men det ska jag klaga på. Vad fasiken har ni ändrat på det här för? Det ska jag säga.

– Och här har vi protokoll om tandvården, säger Britta när hon bläddrar bland pappren.

– Det var så att barn över tolv år inte längre skulle få någon tandvård i skolan. Förr hade de fått det till de var femton. Och vi blev så förbannade. Vi gjorde en enkät och uppvaktade skolnämnden – och det blev som vi ville.

Samlade namn

När kvinnorna ville ha någonting genomfört, gjorde de listor, gick runt i området och samlade namn, och höll möten. Sedan gick de upp till berörda nämnder allihop – med ungar och barnvagnar – och la listorna på gubbarnas bord. Rummen blev alltid fulla med folk. Just denna aktion för tandvården blev väldigt uppmärksammas i pressen.

– Senare ringde Kurt Olsson som satt i stadsfullmäktige och undrade om vi gick med på att de sparade våra namnlistor i stadsarkivet. Och det gick ju bra. Så de finns bevarade för eftervärlden, säger Britta stolt.

– Vad jag minns från den tiden var att man sprang upp och ner i traporna och samlade namn, säger Elsa. Så fort ungarna sov, så var man ute.

Hur reagerade era män på allt ert arbete inom SKV? Var de sura för att ni var borta så mycket, eller uppskattade de allt ni gjorde?

– Jag tror inte att de förstod riktigt vad vi höll på med, säger Britta. Jag fick nog ingen riktig respons. Men de var ju politiskt aktiva själva, så de hindrade oss aldrig. Vi var inte kuvade på det sättet. Men de stöttade heller aldrig så där riktigt.

– De arbetade ju på vardagarna, säger Astrid, och märkte aldrig när vi var ute och samlade namn. Bara middagen stod på bordet när de kom hem, så hade de inget att oroas sig

över. Och det gjorde den alltid också.

Fyrklövern träffades var fjortonde dag. Föreningen behövde pengar. På den tiden fanns det inga bidrag eller stöd, så man fick själva – på alla upptänkliga vis – försöka skaffa fram pengar.

Kvinnorna sydde och stickade, ordnade fester och basarer. Varje år hade man lussefest. Eva var den som hade hand om sång- och teatergrupper, och ofta medverkade deras egna barn.

– Och när vi övade så satt ni nere i salen och kommenterade: Jamen Eva, om du gör så eller så, då blir det nog bra. Lussefesterna blev tradition och det kom alltid massor av folk.

Gjorde allt själva

Elsa och Astrid var de sykkunniga, och de sydde dräkter av allt som fanns till hands. Till värfesterna sydde de klänningar och blomsterkransar av kräppapper. Det blev billigare så.

– För en tid sedan mötte jag vaktmästaren på Hammarbyskolan, där vi höll till på den tiden, berättar Britta. "Vad ni var flitiga", sa han. "Var och varannan vecka hade ni något på gång för SKV", mindes han.

– Fru Sjöqvist, står du för det här som du har sagt en gång i tiden. Britta läser:

"Kan vi inte ordna åtminstone skrubbar i varje hus, där flickorna får ha sitt för sig själva, och skrammelhörnor, där en grabb får leva ut, utan att motas bort av äldre".

– Har jag sagt det, skrattar Astrid.

Det var när det var ont om lokaler, och då ungarna var hänvisade till gatan. 1955 började det pratas om vandalisering. På den tiden fanns det portvakter som alltid var efter ungarna.

"...Kvinnoföreningen Fyrklövern hävdar att man måste avlägsna orsakerna till det växande ungdomsbråket", har vi skrivit här, läser Britta. "Det är samhällets fel om barnen blir vandaler. De har i regel ingenstans att ta vägen".

Eva Danielsson och Britta Lorentzon kollar pärmen med alla gamla protokoll.

– Jag tror att vi bidrog till att det så småningom byggdes fritidsgårdar.

– Det gjorde mig så ont när jag såg hur ungdomarna för illa, säger Eva. Men det är inte många som bryr sig om hur de har det i dag heller.

Hon berättar om den stora generationsklyftan som finns. Hur svårt yngre och äldre har att prata med varandra och bry sig om.

– Men jag pratar med vem som helst, jag kan inte låta bli. Folk är inte vana vid det, ibland hajar de till och stirrar på mig. Och jag är inte alltid så snäll. Ibland i tunnelbanan så blir jag helförbannad. Som den gången det satt en kille mitt emot mig och drack öl. När vi kom till Brinken, och dörrarna öppnades, så kastade han bara ut burken på perongen, och PANG, sa det, och alla passagerare stirrade, men de sa inget. Men jag blev så arg.

”Vad gör du”, sa jag. ”Är du inte riktig klok? Vad sysslar du med egentligen? Tänk om vi andra skulle göra på det sättet”.

Och grabben satt och tittade ner i golvet.

”Sitt inte där och titta ner i golvet och låtsas att du ingenting begriper, för jag vet att du förstår vartenda ord”.

Och jag hötte med näven åt honom. Jag trätte på honom sju hela stationer. Och när vi kom till Centralen och jag skulle av – då var jag fortfarande arg – så sa jag så här:

”Och förresten har jag svårt att gå, du kan väl hjälpa mig upp...”

Och grabben sträcker bägge händerna mot mig och tar upp mig så här, och jag... ja, jag vet inte vad som hände. Tårarna bara rann, och rätt vad det var så sa jag: ”Lova mig en sak... och så klappade jag honom på kinderna... gör inte om det, för jag känner allt igen dig”.

Jag var så uppjagad och uppriven. Men då när han sträckte ut sina händer mot mig, brast alltihop. Jag gick ut och tårarna rann och jag tänkte; vad har jag gjort, har jag skällt på honom ända från Hammarby till Centralen. Ja, jag var alldeles slut. Det tog mig så djupt.

– Eva, du kommer att bli ett begrepp här i Stockholm snart, skrat-

tar Britta. Det är farligt att åka tunnelbana med henne. Vad som helst kan hända. Det är bäst att sätta sig i en annan vagn. Men det är en syn för gudarna att se Eva på tunnelbanan med insamlingsbössen till Nicaragua. Hon går och sätter sig på första bänken och så säger hon högt så alla hör:

”Jag är dålig på att gå, så ni får komma fram till mig och lägga pengar”.

Och nästan alla tar vägen förbi Eva och lägger pengar i hennes bössa. Man får inte ens samla in pengar i tunnelbanan.

– Nejnej, säger Eva snabbt, men jag brukar vara beredd, så att jag kan gömma undan bössan.

Internationell solidaritet

Förr engagerade sig Fyrklövern både i de närliggande frågorna – det kunde gälla matpriser, hyror, sjukvårdstaxor eller något som rörde barnen – men de stödde också solidariskt andra folk och länder. Varje viktig och brännande fråga var de in-dragna i. Det var namninsamling för

Elsa Håkansson lyssnar till.....Frideborg Lötbergs berättelse.

Fredsappellen, namn till Korea-hjälpen och mycket annat. 1952 sände de ett telegram till USA:s president, och protesterade mot domen mot makarna Rosenberg. De avrättades senare, anklagade för spioneri för Sovjets räkning. 1954 protesterade de mot vätebomsexperiment. 12.000 namn fick de ihop den gången.

– Stockholmsappellen jobbade vi hårt med. Vi fick in en otrolig mängd namn, berättar Astrid. Kvällstidningarna hetsade mot insamlingen, och skrev att det bara var kommunister som engagerade sig mot atombomben. När det var kvinnor som öppnade dörren, då skrev de på, men de var tvungna att komma ut i farstun och stänga dörren efter sig, så att inte deras män skulle se vad det gällde.

– Det blev ett väldigt bråk om Stockholmsappellen i de socialdemokratiska leden, berättar Elsa. Partiet förbjöd sina kvinnor att vara med i SKV, därför att vi gick ut med appellen. Det var ryskt, sa de.

– I ett brev här står det, säger Britta som läser i pappren; eftersom Andrea Andreén var ordförande i SKV, så skulle hon uteslutas ur Socialdemokratiska partiet. Hon svarade att då fick de utesluta henne, för hon avstod inte från namninsamlingen.

en. Senare uteslöts hon för att hon var en av de i SKV som genomförde SKV:s medlemskap i KDV, (Kvinnornas Demokratiska Världsförbund), som sossarna uppfattade som Sovjetstyrkt.

– Från ett 8 Marsmöte i Rinkeby ett par år senare, minns jag att det var en sossekvinnor som i talarstolen berättade hur partiet hade hotat att utesluta de medlemmar som hade något med SKV att göra, säger Elsa. Jag tycker det var modigt av henne att öppet erkänna det. Nu låter det helt annorlunda. De vill ha med oss på det mesta de gör.

– Om vi skulle till någon kongress angående freden, så fick vi själva jobba ihop till resan. Vi fick inga bidrag. Under det kalla kriget var det inte alls hedervärt att jobba för freden.

– När ni jobbade politiskt i olika frågor, var det då samtidigt fråga om en personlig frigörelse? Under 70-talet var det ju mycket som hände på den fronten.

– Nej, de tankarna föresvävade oss aldrig. Vi var inte uppbundna av våra män på det sättet. Men vi var förstas ekonomiskt beroende av dem. Om de hindrat oss i vårt politiska arbete så vet jag inte vad som hänt, säger Britta. Då hade vi kanske tänkt annorlunda.

VI ÄR VÄRL

KINA

(Kläder: Långbyxor, rak jacka, ev. halmhatt, Kulihatt)

(Läses stillsamt, med nästan monoton röst, men lugnt och bestämt. Ena armen vilar hela tiden kring axlarna på "Korea" och med en tryckning som stillsamt markerar solidariteten.

Över våra berg fladdrar den röda fanan.

Våra floder, breda som hav, som år efter år dränkt vår jord och vår mat, lägges i band av miljoner händer.

Det flammar ur Manchuriets stålverk och sjunger i spindlarna i Shanghajs textilfabriker.

Vi har tagit vårt land tillbaka.

Det som varit lever bara på våra gravstenar, där våra döda, odödliga kämpar vilar.

För en näve ris levde vi

För en näve ris dog vi

Bödeln tog våra kläder

och kastade oss nakna i graven

Våra namn känner ingen.

Över oss skall inga piskor vana mer.

Inga främmande erövrare skall tränga sig in hos oss.

Och inga främmande erövrare skall driva våra systrar tillbaka under piskan och lägga brand vid vår tröskel.

Vi har fött världens största folk.

Vi skall förbli fria.

SPANIEN

(Kläder: Svart kjol, vit blus, rött skärp)

Oss lärde en kvinna. Hon som lärde oss: Hellre dö stående än leva på knä.

I tre blodiga år kämpade vi mot Hitler och hans eländige dräng, general Franco.

De som kallade sig våra vänner föll oss i ryggen.

Våra verkliga vänner stod sida vid sida med våra män.

VERLIDENS KVINNOR

Tablå författad av "Fyr-
klövern" för ett av sina
många uppträdanden.

*I femton år har Franco regerat, stödd
av våra falska vänner.*

*I femton år har Franco darrat för oss
– Spaniens kvinnor.*

*I femton år minnes vi Passionarias
ord: Hellre dö stående än leva på
knä.*

*I går flammade det i Barcelona –
Med darrande händer grep Francos
poliser efter vapen.*

*Barcelonas kvinnor på gatorna –
Hellre dö stående än leva på knä.*

*Spanien är inte den fege Franco. –
Spanien är starkt, starkt och modigt
som dess kvinnor.*

Vi ska leva – stående.

AMERIKA

*Vi är de tretton miljonerna negrer,
som bor i Guds eget förlovade land.*

*De hängde upp min mörke vän
– hjärta, brist i mitt bröst
vid grenen på ett korsvägsträd
långt ner i Dixieland.*

*Då frågte jag den vite herran Jesus
– slagna lemmar hänga still –
vad böner tjäna till
långt ner i Dixieland*

*Min älskade, en naken skugga
– hjärta, brist i mitt bröst –
hänger i ett avgnagt träd
långt ner i Dixieland*

*Vi bad aldrig att få komma till detta
land. Man förde oss hit på slavskepp.
Nigger, nigger, nigger, skriker de ef-
ter oss. Vi jagas som djur. Man berö-
var oss rösträtten. Vi får inte åka i
samma avdelning som de vita på
spårvagnar och tåg. Vi får inte bada
där de vita badar. Vi får inte dela
platserna med de vita på biografer
och teatrar. Men även detta skall få
ett svar. Vårt folk, de färgade folken,
skall tillsammans med de förtryckta
över hela världen skapa det rike, som
våra gamla sångare sjöng om vid
Mississippi där de svart får skor som
de vita, mat som de vita, rätten att le-
va i värdighet och fred.*

SOVJETUNIONEN

Läses med trygg och glad säkerhet.

*Vi, Sovjetunionens kvinnor, är hälft-
en av det folk som befriade världen
från nazismen och gjorde slut på
världskriget.*

*Vi Sovjetunionens kvinnor, är hälft-
en av de sjutton miljoner sovjetmän-
niskor som dog för att vårt land och
ert land skulle leva i fred.*

Freden har varat i åtta år.

*Vi hör människor tala om att jämna
våra nyuppbyggda sovjetstäder, våra
universitet och barnhem, med jor-
den.*

*Vi, Sovjetunionens kvinnor, känner
också atombomben.*

*Vi är ingenjörer och akademiker.
Våra händer styr den gränslösa
atomkraften och tvingar den att sän-
da Amu-darjas vatten i krig mot san-
den i Karakum.*

*Vi låter atombomberna röja den väg,
där Sibiriens milsbreda floder skall
flyta mot söder och ge liv åt än väldi-
gare öknar. Den förjagade sanden
skall ge rum åt bomull och vete och
vin.*

*Våra barn, alla våra människor skall
få mer av allt än vi behöver. Snart,
mycket snart skall vi alla i sovjetlan-
det ha allt vi behöver utan pengar, ut-
an betalning. Vi gör den dröm verk-
lig som människorna drömt sedan
förntiden – av var och en efter förmå-
ga, åt var och en efter behov.*

*Vi värjde freden, vår och er fred. Vi
bygger framtiden, vår och er framtid.*

KOREA

(Kläder: vit rak fotsid klänning)

(Läses stillsamt och värdigt, hela ti-
den med ena armen om Kina)

*Vårt land har funnits i över tusen år.
Icke en enda dag under dessa tusen år
har en enda av våra män stått med va-
pen i hand på annat folks jord.*

*Nu brinner vårt land. Våra städer
förvandlas till aska. Våra hem är hå-
lor i jorden. Våra barnkrubbor brin-
ner, med de små därinne.*

*Dag och natt, dag och natt regnar dö-
den från skyn.*

*Och icke heller i dag står en enda av
våra män med vapen i hand på annat
folks jord.*

*Vi skall bygga upp barnkrubborna.
Vi skall bygga nya hem. Vi skall ge
nya liv och barnens skratt skall jaga
bort minnet av flygplanens tjut.*

*Vi skall ta freden tillbaka. Tillsam-
mans med våra systrar jorden runt
skall freden befästas.*

SVERIGE

(Kläder: vardaglig klädsel)

*Än lever vi lugnt och fredligt i Sveri-
ge, så som vi gjort i 150 år. Men det
som sker ute i världen, och som för-
mår våra systrar i andra länder till så
glänsande insatser, angår också oss.
Det ser vi var gång någon vara blivit
dyrare och var gång en tidningsru-
brik talar om kriget.*

*Ännu är det inte mycket som krävs av
oss i jämförelse med kvinnorna i and-
ra länder. Men vi hör samman med
dem, och det vi **kan** göra **skall** vi gö-
ra, så att Sveriges kvinnor kan inta
sin plats vid sidan av sina systrar vär-
lden över.*

*Vi har velat visa er att alla kan göra
en insats av något slag för att ge mål-
medvetenhet åt de svenska kvinnor-
nas vilja till fred och trygghet åt sig
och sina familjer. Vi har ingen sär-
skild utbildning och inga särskilda
talanger, vi gör bara vad alla kan gö-
ra. Det är bara vilja och en smula
mod som behövs både för sådana
små insatser som den vi gjort här i
kväll och för allt det andra som Sven-
ska Kvinnors Vänsterförbund vill
göra. I det arbetet gäller precis det-
samma som varje husmor känner till
från sitt eget arbetes tusen svårighe-
ter: – Vill man så gör det.*

Fyrklövern

Vi kommer in på Grupp 8 och diskuterar deras arbetsformer och vad de har betytt för kvinnokampen.

– Från början var jag väldigt imponerad, säger Elsa, men jag svalnade allt eftersom. Dessutom tog de många aktiva yngre medlemmar från oss. Men det kanske var vårt eget fel.

– Vad var det för skillnad på SKV och Grupp 8?

– De var mer ensidigt feministiska än vi, säger Astrid. De dömde karlarna väldigt hårt.

– Men det var ju deras attityd utåt, säger Eva.

– Ja, säger Elsa, det gällde ju kvinnans frigörelse, och mannen ville ju inte var med på det, och strängt taget är det likadant idag. Men man kan ju inte säga att de var manshatare. Snarare var de en taktik de hade.

Men Britta minns, att när både kvinnor och män demonstrerade tillsammans på 8 mars, så fick inte männen vara med på mötet i Blå hallen efteråt. Det reagerade hon mot.

Männen rädda

– Men jag tror att Grupp 8 gjorde nytta, säger Frideborg. I en brytning måste man gå hårt ut, annars händer det ingenting. Något som också var bra med den kampen var att männen avslöjade sig väldigt mycket genom att förlöjliga det hela. De var helt enkelt rädda.

Ur kvinnokampen har också kvinnohuset vuxit fram. Det har visat vilka behov som finns och hur oskyddade många kvinnor är i vårt samhälle.

– Det är klart att männen kände sig hotade av dessa frigjorda kvinnor. Det var ju de som hade trampat på kvinnan. Nu plötsligt krävdes det hänsyn från mannen, och det tar lång tid att lära sig. Jag tror, säger Frideborg, att det är nödvändigt att i vissa lägen tvinga mannen – för hans egen skull. Se bara hur ett typiskt manssamhälle ser ut. Männen blir hårda och grymma kvinnoförtryck-

are. Det är inget typiskt manligt drag, utan påtvingat.

Ta en sådan sak som pennalismen. Det är typiskt att också en sådan sak frodas i ett manssamhälle där idealet är en hård och tuff man. Som på vägarbetena till exempel. När det kom en ung grabb dit och började jobba, så var det fritt fram för de äldre att jävlas med honom. De stoppade sten i hans ryggsäck, som om jobbet inte var tungt ändå. Vi befriar mannen från hans dåliga sidor genom att tvinga honom lära sig ta hänsyn.

SKV var troligtvis de första som började solidarisera sig med Vietnams folk. Redan på femtiotalet protesterade förbundet mot USA:s krig, och gick med namnlistor och bössor. Inte förrän 1964-65 började FNL-rörelsen växa fram i Sverige.

– Vi har hela tiden haft väldigt fin kontakt med Vietnams ambassad här i Stockholm, säger Britta. Vi bjöd in dem till våra möten och vi var på deras.

Sossarna emot

– Jag minns att det var trögt i början på sina håll, säger Frideborg. Någon gång i början samlade jag in pengar i ett villakvarter. Det var bara enkelt folk som bodde där, i småstugor som de lyckats köpa. Man blev väldigt bra bemött, men var det någon riktig gråsosse som öppnade, så blev det nobben direkt. De var våra första motståndare i kampen för Vietnam.

– Hur är det med engagemanget nu? Hur stark är solidariteten med andra länder?

– Ibland känns det trögt och urvattnat, säger Eva. Förra året ringde jag runt till samtliga kvinnoorganisationer och frågade vad de hade arrangerat till 8 Mars.

För jag vet att överallt i världen så firas den internationella kvinnodagen, till och med i länder som befinner sig i krig. En libanesisk kvinna var här och berättade hur de i Liba-

non – mitt under brinnande krig – gick man ur huse – gamla, barn och män tillsammans med kvinnorna, och med facklor i händerna firade de 8 Mars.

Det skulle minsann firas 8 Mars på Sergels torg, sa en kvinna i stadshuset, men då jag kom dit var där mest invandrare och flyktingar. De som lever under krig och förtryck, är medvetna om kamp och solidaritet, men inte vi. Det märks också på regeringens sätt att behandla flyktingar. Jag skämdes. Det sa jag också till denna riksdagskvinna, och hon blev naturligtvis inte särskilt förtjust i mig.

Britta har läst i sina papper, och inflikar:

Moa agiterar för kvinnorna

– Vet ni vad som står här? ”Moa Martinson kommer eventuellt att prata på denna fest”. Hon kom också. Hon pratade om kvinnorna, och om orättvisorna mot dem. Och att vi måste kämpa tillsammans.

– Jag kan se henne framför mig, säger Elsa, där hon står bland alla våra basarstånd och uppmanar oss att hävda våra rättigheter.

– Vi hade en kvinna i Fyrklövern som hette Vera Kempe. Hon visade oss Moas fina dikt ”Världens Väverskor”. Den skulle vi läsa i talkör, två och två. Vi klädde ut oss i olika nationalkläder och låtsades att vi kom från skilda länder, och så läste vi två strofer var.

I 8 Marskommittéen har det blivit bestämt att den dikten ska läsas varje 8 Mars på Sergels torg, och den lotten har fallit på mig, säger Eva. Jag har läst den tre år i rad.

”Vi var bara hemmafruar med barn”, sa Elsa och de andra i början av vårt samtal. ”Vi hade inget yrke”.

Men det visade sig att de hela tiden hade andra jobb vid sidan om.

Elsa har haft syarbete, som hon hämtade på olika fabriker. Hon satt hemma och sydde rosetter och stickade tröjor.

"Hörni, vi har varit med och hattat överallt, säger Britta.

– Ja, säger Britta, hon var fantastisk. Fingrarna gick i ett. Hon kunde sticka en tröja på ett par dagar.

– Jag kommer ihåg att jag stickade en tröja och fick 20 kronor för den. När den var färdig och hängde i skyltfönstret, så tog de 200. Då sa jag till dem att jag inte ville sticka mer. Men jag tjänade bra på rosetterna. Hon tittar ner på sina händer.

– Men så har det också förstört mina händer. Det är inte reumatism, säger doktorn – de är utslitna. Sen städade jag på kvällarna då ungarna sov.

– Jag städade på Konsum, säger Britta, och så hade jag tio trappupp-

gångar på vardagarna. På lördag-söndag städade vi på kontor. Vi tyckte det var underbart att komma hemifrån. Maten hade jag fixat innan, så min man behövde aldrig göra något sådant.

– Men min man har alltid tyckt om att laga mat, så när jag kommer hem idag, så är maten färdig, skrattar Elsa.

– Tänk om vi haft våra barn på dagis och arbetat ute i stället. Då hade vi inte hunnit sytt, bakat och allt annat vi gjorde under dagarna. Det hade blivit dyrt att leva då. Men det var det ingen som tänkte på, inte ens våra män. Men vad roligt vi haft, och

vad mycket vi varit med om. Det beror framför allt på vårt politiska engagemang. Det har gett oss mycket, och vi har träffat så många fantastiska människor. Sedan att man har kämpat för en bättre framtid, känns också väldigt tillfredsställande. Framför allt så har vi lärt oss mycket.

Det är säkert ingen som kan sätta sig på dessa kvinnor längre. □

Eva, Astrid, Frideborg, Britta och Elsa

Fyrklövern, SKV, Stockholm

Text och bild:

Marie-Louise Carlberg

Stockholmsappellen

- *Vi kräver ovillkorligt förbud mot atomvapnet, ett vapen för terror och massutrotning av befolkningen.*
- *Vi kräver upprättande av en sträng internationell kontroll för att säkra detta förbuds efterlevande.*
- *Vi anser att den regering som först skulle använda atomvapnet, mot vilket land det än må vara, skulle begå ett brott mot mänskligheten och måste behandlas som krigsförbrytare.*
- *En världsvid petitionsrörelse för detta krav till FN:s generalförsamling startades.*
- *Vi uppmanar alla människor av god vilja i världen att underteckna denna appell.*

Kvinnor demonstrerar i Stockholm mot atomvapen. Bild: Arbetarrörelsens arkiv

1949 hade Världsfredsrådet sin första session i Stockholm. Svenska kommittén för fredens för-svar svarade för arrangemangen. Vi Kvinnor nr 1 1950 vädjar om SKV-medlemmarnas stöd. I uppropet inför mötet talas om stöd åt kravet på omedelbara minskningar av rustningarna, förbud mot atomvapen, slut på de blodiga kolonialkrigen i Indokina (Frankrike) och Malacka (Storbritannien) samt åtgärder mot den svenska överbefälhavarens Atlantpakts- och krigspropaganda.

120 delegater från mer än 35 länder var närvarande vid öppningshögtidligheterna samt omkring 700 inbjudna. Författarinnan Marika Stiernstedt höll öppningstalet. Det viktigaste resultatet av detta möte var Världsfredsrådets appell, sedan kallad Stockholmsappellen.

I "Kampen för fred" skriver P A Fogelström:
"Den nya rörelsens kraftiga agitation gav upphov till att fred och kommunism blev samma sak, en fredsvän det-samma som en kommunist. Samtidigt drogs naturligtvis en del av fredsrörelsens mer radikala sympatisörer till den nya rörelsen med dess antikapitalistiska och antiim-perialistiska paroller."

Fredsrorelsen var alltså motståndare till militära blockbildningar. Norges och Danmarks anslutning till NATO hade mötts med protester som Vi Kvinnor berättar om. Inte ett ord om detta finns med i Fogelströms summariska och vinklade redogörelse för "den nya rörelsen".

Utan att ens nämna vad som stod i Stockholmsappellen, vilka krav fredsvännerna uppmanades att stödja, låter Fogelström oss veta att "de tidigare existerande fredsorganisationerna" vägrade att stödja den. Han skriver:

"Ett avståndstagande undertecknades av praktiskt taget alla andra fredsorganisationer: Centralkommittén för fredsarbete (senare Sveriges fredsråd), Mellanfolkligt samarbete för fred, IKFF, Världsfredsmissionen, Förbundet för kristet samhällsliv, Världsfederalisterna, Fredsfacklan, Ungdomens fredsförbund.

Man varnade också för att underteckna Stockholmsappellen! Hela denna aktion är endast en camouflerad politisk propaganda! Den som skrev på riskerade att bli utnyttjad för helt andra ändamål än dem som främjar fredens sak."

Så här långt efteråt förefaller situationen helt absurd. Sovjet gjorde sin första provsprängning av en atom-bomb detta år. Båda stormakterna hade alltså atomva-pen även om USA:s försprång var stort. Fredsrörelser och kristna organisationer vägrar att ställa sig bakom krav på förbud och sträng kontroll med motivering att Sovjet står bakom kravet och kommunister medverkar. Därmed medverkade de till att ge atomvapenanhängarna och all krigspropaganda vind i segeln.

I denna atmosfär började SKV-kvinnorna sin andra namninsamlingskampanj mot atombomben, nu för Stockholmsappellen. Många lokala fredskommittér bildades där SKV-avdelningarna ingick.

Till mina personliga minnen hör besöket med insam-lingslistan på pastorexpeditionen i hemkommunen. Prästen flög upp från stolen vid ordet "Stockholmsap-pellen", högröd i ansiktet och ilsken som ett bi skrek han att jag genast skulle lämna rummet. Troligen visste han inget om ordalydelsen i appellen men ville inte heller ve-ta.

Trots allt, det fanns en djup folklig känsla för det orättfärdiga i terrorvapen och folkmord. När namninsamlingen avslutades stödde över 300.000 modiga män och kvinnor i Sverige den med sina namn. I hela världen beräknas mer än 500 miljoner ha stött den. Appellen blir därmed en av de faktorer som gjorde det omöjligt för USA att använda atombomben i Korea och Vietnam. Den upplysningen om atomvapnet som namninsamlarna spred, kunde ingen just då få på annat sätt. Alla USA:s väldiga propagandaresurser och ekonomiska påtryckningsmedel användes för att mot-verka medvetenheten.

Först tio år senare kom medvetandet om hotet, säger Fogelström i "Kampen för fred", liksom Alva Myrdal i "Spelet om nedrustning".

Som vi har sett tog den "gamla" fredsrörelsen avstånd från dem som talade om hotet. Så hårt var trycket, att också förslag om stopp för kärnvapenprov i många år kunde bromsas i FN. "Sovjetunionen hade i sin nedrust-ningsplan av maj 1955 följt de alliansfrias exempel och understödde kravet på avbrytande av kärnvapenproven. Det stödet fungerade emellertid snarast som en 'döds-kyss' och kom att under flera år öka det amerikanska motståndet", skriver Alva Myrdal. De alliansfria var i detta fall en grupp afro-asiatiska nationer och Jugosla-vien.

Men sådana argument – Sovjet är för, därför är USA emot – döljer också verkligheten, nämligen att USA all-tid agerar utifrån vad dess ledning anser vara sina intres-sen och har makt att genomdriva dessa.

Hur annorlunda världen kunde ha varit om fredsvän-nerna följt Elisabeth Tamms enkla recept från Vi Kvin-nor i juni 1950:

"Vad tjänar det till att skriva under 'Stockholmsap-pellen', fråga de tveksamma, de som inte äro ovettiga.

Oåterkalleligt blir svaret: 'Om alla, som inte önskar krig, skrev under, bleve det fred'.

Men vet någon ett bättre sätt, skall vi hjälpa Er."

Ruth Bohman

Utdrag ur en kommande bok om SKV:s histor-ia.

Boken ligger färdigskriven på förlaget Sym-posion i Lund, och ska ges ut lagom till SKV:s jubileumsfest i Stockholm den 30 september.

Bokens titel är ännu inte bestämd, men "nä-gonting om motståndskvinnor ska den heta", säger Ruth.

Solidaritet med LENINGGRADS BARN

I väntan på freden

"Ibland kan man förnimma det förestående krigsslutet ända in i det skälvande hjärtat", skrev Vera Inber i *Dagbok från Leningrad* i november 1943. Granater hade regnat över Leningrad dagar och nätter sedan det första flyglarmet gått i september 1941. Människor hade fått sina kroppar söndersplitrade eller hade dött av svält på gatorna. Telefon och ljus fungerade inte. Hus hade störtat samman. Andra saknade fönsterrutor. Ännu skälvde marken under dånet från artilleri och kustfartyg.

Världen höll andan. Det inringade Leningrads befrielse kunde jämföras med tyskarnas nederlag vid Stalingrad. Sjostakovitj hade med sin sjunde symfoni låtit Leningradborna lyssna till de tyska stridsvagnarnas skrammel men också till löften om en annan framtid.

Vera Inber hjälpte dem att uthärda genom sin diktning. När hon nu anade det förestående slutet på kriget började äntligen vi i det skonade Sverige också att reagera. Vårt språk var inte diktens. Det praktiska arbetet låg närmare till hands och som så många gånger förr samlades kvinnor till hjälparbete.

Hjälparbete startade

Just den månad Vera Inber skrev sina ord startade *Hjälpkommittén för Leningrads barn* i Göteborg. Jag skickades till Stockholm med uppdrag att söka stöd från Röda korset.

Men där erhöll jag beskedet att tidpunkten var sällsynt illa vald för startande av en hjälpaktion. Vi borde vänta och se tiden an.

Den kommitté som med dr Ada Nilsson och andra från Fogelstadförbundet i spetsen börjat arbeta i Stockholm gav andra råd. Intresset bland allmänheten var stimulerande och behovet av kläder och medicin i Leningrad omätbart.

Resultatet av Stockholms-besöket blev att hjälparbetet intensifierades i Göteborg. Spårvägsstyrelsen tillät att skyltar sattes upp i spårvagnarna till förmån för arbetet och drätselkammaren upplät för en årshyra på fem kronor en lokal. Priset var onekligen modest men så var den också så kall och dragig att den ynka kolkaminen som skulle sörja för värmen endast gjorde det såpass att de arbetande trots stela och frusna fingrar kunde hantera sitt material.

Men flertalet var inte bortskämda på den tiden. Då och då bjöds det på kaffe trots ransoneringen. Spårvagnsresorna hem ansågs också ge tillfälle till upptining särskilt om man lyckades placera sig över värmelementen.

Insamlingen var en "gräsrotsaktion" som gick sina egna vägar utan taktiska eller politiska hänsyn men med stöd från allehanda håll. Huvudsakligen kom bidragen från fackföreningar, hygesgästföreningar och via bösskollekt, men gång på gång

kunde kommittén med förvåning konstatera att stans mångmiljonär Gustaf Werners firma lät oss till fabulöst billiga priser inköpa garn och annat material och inte sällan också överlämnade gåvor till kommittén.

Hundratals lådor

När freden närmade sig och förbindelserna åter öppnats gick i början av 1945 från Sverige hundratals lådor innehållande skor, stickade och nysydda plagg gärna försedda med en personlig hälsning från givaren samt ännu fler lådor läkemedel som utan svårighet hade kunnat köpas från amerikanskt håll – det kalla kriget hade ännu inte börjat. Och från Leningrad kom tack med försäkringar att gåvorna skulle utdelas till de mest behövande barnen och i första hand till de föräldralösa.

Hur mycket sysselsättning och arbete som än gavs malde dock ständigt frågan om kriget aldrig skulle upphöra. Många svenska män var som alla vet inkallade och kanske är detta en del av förklaringen till att särskilt kvinnorna dessa år hade hand om en stor del av opinionionsbildningen.

Hösten 1943 sändes till Radiotjänst en skrivelse från kvinnoorganisationernas utskott för mellanfolkliga frågor representerande så gott som landets hela organiserade kvinnoopinion.

I den framhölls att i många länder förbereddes det återuppbyggnadsarbete som måste börja vid krigets slut, dels för att bygga upp vad kriget materiellt och kulturellt brutit ned, dels för att nyskapa ett mellanfolkligt förhållande som skall kunna förebygga ett nytt krigsutbrott.

Undertecknarna ville ha radions hjälp i det arbetet. Skrivelsen var undertecknad av ordföranden Kerstin Hesselgren och bl a Ellen Hagen, Signe Höjer, Ebon Andersson, Alva Myrdal och Disa Westberg. Kort sagt representanter för hela den politiska skalan fanns med. □

Ur Ingrid Segerstedt-Wibergs bok "Den svenska livsviljan"

Nyheter från SOVJETUNIONEN

Årgång 2 (5)

★

Fredagen den 26 januari 1945

★

Nr 11 (631)

Leningrads hjärtliga tack!

Leningrads borgmästare, ordföranden i Leningrads Arbetardeputerades Stadssovjets Exekutivkommitté, P. S. POPKOV, har tillställt Sovjetunionens minister i Sverige, ambassadör A. M. KOLLONTAY, ett brev av följande ordalydelse:

Leningrad, Smolnyj. Den 4 januari 1945.

Till ambassadör A. M. KOLLONTAY,

Stockholm, Sverige.

3. 240 lådor läkemedel, ankomna i två sändningar — 51 lådor och 189 lådor (de sistnämnda med ångfartyget »VILKE»).

A Leningrads arbetande befolknings vägnar framför jag till Eder ett hjärtligt ryskt tack.

Jag ber Eder att till våra kamrater i Sovjetkolonin och Sveriges arbetande befolkning framföra vår uppriktiga tack-samhet för de visade omsorgerna om Leningrads barn.

Jag kan försäkra Eder, att gåvorna kommer att utdelas till de mest behövande barnen och i första hand till de för-äldralösa.

Ordföranden i Leningrads Arbetardeputerades Stadssovjets Exekutivkommitté
P. S. POPKOV

På uppdrag av Andrej Alexandrovitj SJ DANOV meddelar jag Eder, att Leningrads Arbetardeputerades Stadssovjets Exekutivkommitté har mottagit följande sändningar:

1. Från kvinnorna i Sovjetkolonin i Stockholm 3 lådor läkemedel och 5 lådor varma plagg och skor, ankomna med ångfartyget »PARMA» enligt konossement 42.
2. Från svenska Centrala Hjälpkommittén för Leningrads barn 75 lådor kläder och skor, ankomna med ångfartyget »IVALO» enligt konossement 34.

”MED NÅL OCH GARN FÖR LENINGRADS BARN”

Den största aktionen och insamlingen under kriget var ”Med nål och garn för Leningrads barn”. Den startade på initiativ av de kommunistiska kvinnorna våren 1943 och Arbetarkvinnornas Tidning (AKT) hade ansvaret för insamlingen. I ett upprop i tidningen stod att man hade beslutat starta en insamling för Leningrads barn av babyutstyrselar och barnkläder.

Man hoppades att Leningrad snart skulle vara helt befriat så att båtförbindelser med Sverige skulle kunna komma igång. Tidningen uppmanade läsarinor att sätta igång sycirklar och sticka, sy och virka till Leningrads barn. Insamlingen pågick under flera år och AKT rapporterade i nästan varje nummer om aktiviteter runt om i landet. Snabbt fick man igång arbetet på olika håll och det förefaller ha gått lätt att få igång denna praktiska verksamhet.

På senhösten 1943 skrev AKT att man fått meddelande från ca 300 platser i landet att insamlingsaktivitet kommit igång. I Stockholm arbetade 12 sycirklar. I Huskvarna kom 26 kvinnor till ett förberedande möte. De tog med sig insamlingslistor hem och ett 100-tal plagg som var tillklippta i förväg.

Listor cirkulerade

I Västerås hade insamlingskommittén fått anslag av ett tiotal fackföreningar och insamlingslistor cirkulerade på arbetsplatserna.

I början av 1944 slogs tidningens insamling till de ryska barnen ihop med den insamling som sedan 1942 bedrivits av *Sällskapet för främjande av kulturella och ekonomiska förbindelser mellan Sverige och Sovjetunionen*. Sällskapets hjälpkommitté hade haft som uppgift att samla in bidrag till inköp av läkemedel till lidande och sjuka barn. Av praktiska skäl tyckte man nu att det var bra att slå ihop insamlingarna under namnet *Centrala hjälpkommittén för Leningrads barn*. I ledningen för Centrala hjälpkommittén satt bland andra Ada Nilsson som ordförande, Gerda Linderot och Valborg Svensson.

Det framgår av artiklar i AKT att Centrala hjälpkommittén insamling hade ett starkt stöd. De lokala kommittéerna fick hjälp av både fackföreningar, ABF och Kooperativa kvinnogillan. Kvinnor från olika håll deltog i arbetet.

Byggde barnhem

Under 1944 beslöt den Centrala hjälpkommittén att bygga och utrusta ett barnhem för 32 barn i åldern 4-7 år. Huset skulle göras klart i Sverige och sedan monteras upp i Leningrad. Vad gällde barnhemmets namn så citerade *Arbetarkvinnornas tidning* vad Ada Nilsson sagt i *Sovjetnytt*:

Kan vi svenskar tänka oss något bättre än att få binda denna vängåva till Leningrads barn samman med namnet på det barn av Leningrad som i så många år haft sin verksamhet i vårt land och vunnit vår aktning och vår kärlek – till Alexandra Michailovna Kollontays namn.

På hösten 1944 skrev AKT att man hade förhoppningen om att snart kunna sända iväg de kläder som förfärdigats liksom medicin. Vapenstilleståndet mellan Sovjet och Finland innebar att man snart skulle kunna få förbindelser med Leningrad över Finland. Centrala hjälpkommittén hade också beslutat att insamlingen skulle avslutas till nyåret (1945).

Kärleksfullt arbete

AKT hade gjort ett besök i Centrala hjälpkommitténs lokaler och skrev att en liknande klädinsamling aldrig tidigare hade gjorts i

Sverige. Det var inte gammal lump som samlats ihop utan det var nya och omsydda kläder. Vidare skrev *Arbetarkvinnors tidning*:

Allt detta få man ett begrepp om vid ett besök på Centrala hjälpkommitténs lokaler, där i dessa dagar kommitténs kassör Gerda Linde-rot, har en hel stab av frivilliga medarbetare som räknar och packar för glatta livet. Särskilt de kvinnliga medarbetarna har ofta tårar i ögonen av rörelse över den värme och omtanke som kläderna vittnar om. Alla är så stolta över att det är enkla arbetarkvinnor i små omständigheter som samlat pengar till allt detta och själva sytt och stickat det mesta. Att de har gjort det i känslan av att det är små kamrater och vänner som skall bära plaggen, det märkes nogsam. Ingenting har varit för gott för Leningrads barn, ingen möda har lämnats osparad för att visa dem hur högt vi skatta deras tappra fäder och mödrar och hur varmt vi känner oss förbundne med dem.

I oktober 1944 ordnade Centrala hjälpkommittén en utställning i samband med insamlingen. Som devis över utställningen stod "Det ska gunga ett skepp över Östersjön". Strofen kom från en dikt av Gustav Johanson som han hade skrivit till Leningradinsamlingen. Vid öppnande av utställningen deltog Alexandra Kollontay och flera av hennes medarbetare.

Spontan reaktion

I sitt tal vid öppnandet sade Ada Nilsson att

man med utställningen velat göra en offentlig redovisning för de insamlade medlen, men man hade också velat visa hur insamlingen var en "spontan reaktion, uppstigen ur folkdjupen, men så småningom spridande sig till samhällets alla skikt".

Ada Nilsson påpekade att mycket lite propaganda gjorts för insamlingen och att pressen inte alls hade varit intresserad. Hon sade också att man arbetat efter två linjer. Dels hade arbetarkvinnor ute i landet sytt och stickat kläder, dels hade man samlat in pengar till medicin- och vitaminpreparat.

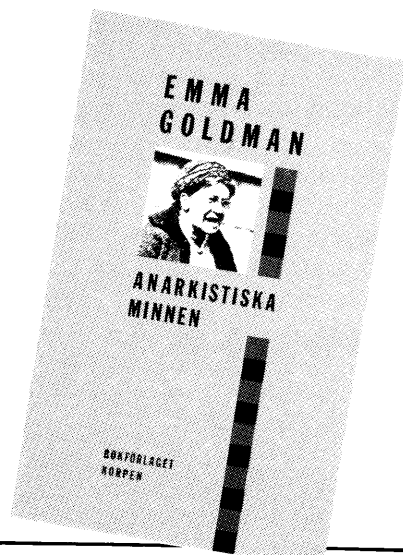
Värdet av de kläder man sytt uppgick till 400 000 kronor. Man hade dessutom fått in 220 000 kronor i insamlade medel. Klädustrustningen räckte till 5 000 barn och målet för insamlingen var att 10 000 barn skulle få klädustrustning till vintern. Den första sändningen på 7,5 ton kläder hade sänts till Leningrad samma år.

I första numret av AKT 1945 meddelade man att Sovjetunionens beskickning i Sverige fått meddelande i december om att den första sändningen av medicin och kläder kommit fram.

Slutredovisningen av insamlingen gjordes på våren 1946 och de 6 000 kronor man då hade kvar skänktes till den hjälpkommitté som bildats för Jugoslaviens barn av AKT.

Evy Gunnarsson

Utdrag ur *Med nål och garn för socialismen, Arbetarkultur 1987*.

NU I POCKET!
EMMA GOLDMANS
ANARKISTISKA
MINNEN

Bokförlaget Korpen

SSVH

STATENS SKOLA FÖR VUXNA
Box 3024, 871 03 Härnösand
Telefon 0611 - 13020

U-lands- och biståndskunskap

Förberedande kurs

Varvad distansutbildning för Dej
som på sikt vill arbeta i u-land

Kursinnehåll:	U-lands- och biståndskunskap Språkstrimma Praktiska övningar
Uppläggning:	4 veckor spridda under läsåret 1989/90 med början vecka 37

Kostnadsfri undervisning. Fria resor.

Intresserad? Rekvirera mer information!

Namn
Adress
Post nr Ort

Skickas till SSVH, Box 3024, 871 03 HÄRNÖSAND

Att vara till nytta

Iris Dahlin är snart åttio år. I över femtio år har hon bott i samma trerumslägenhet i stadsdelen Sanna i Göteborg.

Förr, då ungarna var små, var de nio personer. Iris var hemmafru, men under många år gick hon tvärs över gatan och städade i Sannaskolan.

Hon säger att det var den bästa stunden på dagen då skolan hade tömts på barn och hon i lugn och ro sopade upp efter dem. Att en liten stund få slippa vara till för så många andra.

Solen skiner in genom fönstret och ner på de vita överkasterna i Iris innersta lilla rum. Jag har kommit på besök för att titta på hennes många runda, mjuka fina dockor som hon har sytt till barnen i Nicaragua, och på en av sängarna trängs 18 randiga dockor.

I ett annat hörn av rummet tornar kartonger upp sig.

Iris pratar och berättar.

– Jag måste nog packa upp och visa dig lite, säger hon.

Kartongerna är omsorgsfullt packade med leksaker, kläder, filtar, lakan och täcken. I buntar, med röda snören om, ligger skänkta kläder. Iris ögon glittrar när hon berättar var alltsammans kommer från. Hennes sju barn har skänkt henne en ansenlig mängd barnbarn, och mycket av det som finns i kartongerna har kommit från dem.

– Jag har så länge velat göra något för dem som har det svårt. Jag minns hur det var förr, då solidariteten var så självklar, och då vi var många som sydde och stickade, och skickade iväg till nödlidande.

Men det var länge sedan sådant arbete pågick. Iris be-

rättar att hon varit medlem i SKV sedan 30-talet, och avdelningen var stor i Sanna. De var över 100 medlemmar som ofta hade något hjälparbete på gång.

För inte så länge sedan dog Iris äldsta dotter.

– Det var så smärtsamt, och jag visste att jag var tvungen att göra något för att inte duka under.

En dag damp det ner ett brev från SKV i brevlådan. Det skulle bli ett möte om Nicaragua. Tre kvinnor hade kommit hem efter ett par månaders vistelse där. De berättade om vad de sett och visade bilder.

När Iris såg en bild på ett barn med en liten tygtrasa i famnen, då visste hon vad hon skulle göra.

– Bilderna grep mig så djupt, och jag tänkte, att vad dessa barn behöver var något mjukt och runt att hålla i famnen, så jag började sy mina dockor.

Efter hand utökades sortimentet, och Iris tigger kläder och saker från alla hon känner. En kvinna från svensk-nicaraguanska vänskapförbundet hämtar sedan sakerna för vidare transport.

– Vet du, säger Iris och skrattar, min äldsta son jobbar på televerket, och alla dockornas randiga kläder kommer därifrån. Han ringde mig en dag och undrade om jag kunde ha nytta av televerkets kasserade gardiner. Men det kanske jag inte skulle ha sagt, tillägger Iris efter en stund.

Men vad kan vara mer hedervärt för televerket än att de har bidragit till att göra livet lättare för barnen i Nicaragua.

**Text och bild:
Marie-Louise Carlberg**

Anna-Karin Gustavsson, 20 år:

"Varför går en så'n som jag med i SKV?"

En anledning var att jag ville lära känna lite nya människor. Det har jag också fått göra.

Nästa anledning var att jag är intresserad av framtiden. Min och andra kvinnors framtid.

Att kvinnor skall få samma möjligheter som män att utveckla sig, göra karriär och allt annat man vill.

När jag berättar detta, säger många:

"Då vill du alltså att kvinnorna skall bli som männen?"

Nejdå! Varför skall man inte kunna vara kvinna och göra karriär?

Nu är det ju så, att en kvinna i hög ställning förväntas vara som en man. Det borde inte vara så. Hur skall man då göra för att ändra detta? Inte vet jag, men nå'n kommer säkert på nå't.

En sak jag tycker är ännu värre, är att de traditionella kvinnoyrkena är sämre betalda än mansyrkena.

Varför är det mindre värt att vårda sjuka och passa barn, än det är att vara till exempel murare eller industriarbetare?

Tja, fundera kan man ju alltid. Jag tycker det är viktigt att få bort skillnaderna, så att det inte är lönen, utan intresset som avgör var man vill jobba.

En sak som jag tycker vi bör kämpa mot i framtiden, är pornografin. Jag har inte sett att vi har gjort så mycket där än, men vi har ju tiden på oss. □

Ensamma Mamma

CECILIA TORUDD

Ur... vi människor

För Vietnams kvinnor och barn

Vid brunnen på sjukhuset Ba Vi, strax utanför Hanoi, diskar man instrumenten och tvättar tvätten. Bild: Lotta Schüllerqvist

Det är nu fem år sedan vår insamling startade som den första humanistiska hjälpaktionen i vårt land för Vietnams kämpande folk, för dess kvinnor och barn. Det första bidraget kom den 19 mars 1965, från en av vår tidnings trofasta läsare genom alla åren: Anna Lindberg i Norrköping. I vårt aprilnummer samma år publicerades den första redovisningen, den slutade på 1.422:75.

Det var i huvudsak våra SKV-avdelningar som med hjälp av insamlingslistor eller i form av direkta anslag ur föreningskassorna startade ett solidaritetsarbete som fortfarande är en av våra allra viktigaste arbetsuppgifter.

Vår kontakt med Vietnams kvinnor är av gammalt datum. I decembernumret 1947 av det lilla medlemsbladet som sedermera utvecklades till vår tidning, läser vi i referatet från KDV:s exekutivmöte (som ägde rum i riksdagshuset i Stockholm i september samma år) följande:

Mme Dao Van Chao, delegat för Viet-

nam, berättar gripande om det orättfärdiga krig som förhärjar hennes land, ett krig som hon betecknar som ett "kauschuk- och oljemagnaternas krig, de stora risfältsägarnas krig."

Det var mot den franska krigsmakten, utrustad av USA, Vietnams folk den gången kämpade. Fransmännen drevs ut, men amerikanerna etablerade sig i Sydvietnam för att skydda den korruperade regimen där och säkra sina egna profiter och sitt inflytande i denna viktiga del av Asien.

Våra kontakter med Vietnams kvinnor har blivit allt intimare under åren som gått, Vietnams kvinnoförbund är en systerorganisation till vårt SKV.

Genom dessa vänskapliga kontakter har vi fått möjligheter att direkt till representanter för Vietnams kvinnoförbund överlämna insamlade medel. Vi vet därför hur högt de skattar den sympati och värme som vårt blygsamma bidrag är ett uttryck för. Det är gott och väl med löften om återbyggnadshjälp när kriget är över, men det är i dag de framför allt behöver vår hjälp!

Skänk en slant till Vietnam...

Skänk en slant till barnen i Vietnam!

Skänk en slant till kvinnor och barn i det bombhärjade Vietnam!

Det var i början på 60-talet.

Vi stod utanför Svenska Mässan i Göteborg, det var något nytt som kallades Dagens Hushåll. Alla husmödrar i stan gick dit för att se det nyaste i hushållsmaskiner, och smaka på alla nya och gamla korvar, glasser, drycker m m.

Det var första gången som jag stod och tiggde för Vietnam. Men inte den sista.

Lilian och jag hade fått färdig-målade plakat att hänga över ryggen, där det stod om bombningar-na mot Vietnam.

Vi var mycket blyga, och kunde inte försvara oss mot alla hatfyllda kommentarer som vi fick utstå. Annat är det numera.

Efter 25-30 år i gemet, så kan vi både försvara vår insamling och sparka bollen tillbaka till dem som alltid vill att vi skall samla in till något annat.

Vi fick ca 10:-.

Det var inte mycket. Vi sa till varandra att detta hade vi kunnat lagt i själva, och hunnit med en del hemarbete istället.

Men nu var det saken det gällde.

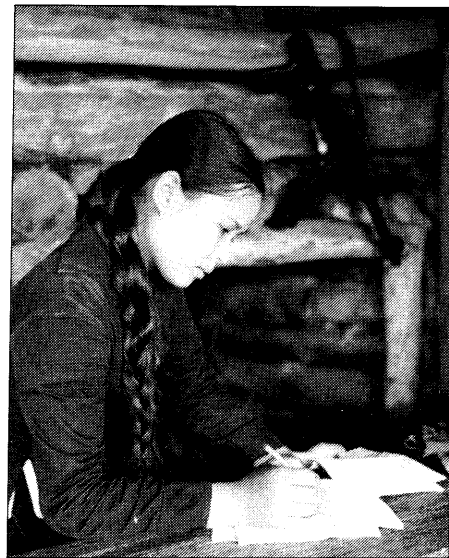
Vi hade genom KDV träffat kvinnor från Vietnam. De berättade om hur deras land blev bombat med napalmbomber. Hur sjukhus och skolor bombaderades och jämnades med marken, om de små enmansskyddsrum som de byggde överallt i byar och städer. Om kvinnornas kamp, om kulturarbetarnas ihärdiga arbete för att roa och stärka befolkningen, för att de inte skulle ge upp.

Några år senare bildades FNL-grupperna. Vi var inte längre ensamma att stå utanför mässan eller på andra ställen och be om en slant för Vietnam.

Nu -89 skall våra sista 5 sjukutrustningar för kliniker i Vietnam gå iväg. Vår insamling som nu har pågått i snart 30 år närmar sig sitt slut.

Men Vietnam behöver fortfarande stöd. Det tar många år för ett land att repa sig efter en sådan behandling som det fick genomgå. Vi kan kanske hitta på någon annan form för att hjälpa Vietnam i fortsättningen. □

Zaida Hagman

Året kan ha varit 1968. Det var en gång ett Vietnammöte på Studentkåren i Göteborg.

Det var den samlade Vietnam-rörelsen som anordnade detta möte.

SKV tillhörde den samlade rörelsen.

Sara Lidman skulle tala.

Mötet var utlyst till kl 19.00.

Disciplinerade SKV-kvinnor kommer alltid i god tid.

Vi satte oss på de främsta bänkarna.

Vi fyllde tre bänkar.

Ungdomar skulle gå på Vietnammöte med Sara Lidman som talare.

De tittade in i salen, drog tillbaka sina huvuden igen.

Vad var detta?

Salen fylld av allvarliga tanter.

Tissel och tassel i korridoren.

Sara kom.

Vi hälsade glatt på henne. Vi kände henne redan som en god och medryckande talare. Vi hade demonstrerat ihop förr.

Då kom ungdomarna in och fyllde salen.

De fick sitta på golvet.

Så går det, när man inte har någon tanke på, att kvinnor i mogna åldrar också kan ha ett brinnande intresse för det som rör sig i världen.

Det gäller att ha fantasi, även om man är ung.

Sara Lidman har varit och är en stor hjälp och tröst för oss, och jag tror vi är till glädje för henne.

Det är hon som säger det vi tänker.

Tack för det. □

Zaida Hagman

Gräsrötternas historia

Protokoll från åren 1952-67

Varje ny generation tror att kvinnokampen startade i år. Visst måste vi alla göra våra egna erfarenheter av vad kampen gäller, men det skadar inte att ha ett visst historiskt perspektiv.

Det kan kanske kännas lite deprimerande att upptäcka att så många problem fortfarande är olösta. Låt mig ge några exempel. I april 1962 höll Ruth Adler ett föredrag om EEC (dvs EG) vid SKV:s distriktskonferens i Jönköping. "Föredraget gav åhörarna många tankeställare".

Hösten 1960 protesterade man mot oms-skatten – den som senare blev till moms. Den 8 mars 1964 hölls en konferens i Stockholm under rubriken "Ett kärnvapenfritt Norden" – och smålänningarna uttalade sitt stöd. Året efter var det aktuellt att ställa upp på Aktionskommittén för bojkott av sydafrikanska varor. Under 1967 diskuterade man om kvinnor önskar hel- eller halvtidsarbete, och samma år hittar vi för första gången insamlingen Till Vietnams kvinnor och barn i protokollet. Men då hade redan protokollen blivit tämligen sporadiska.

SKV:s Smålandsdistrikt bildades i september 1951, och dess protokoll från åren 1952-67 är bevarade, tillsammans med verksamhetsberättelser, korrespondans och kopior på uttalanden i olika frågor. Det är en fascinerande bit kvinnohistoria som således har bevarats för eftervärlden.

Femtioalet var förbundets glansperiod. Enbart i Småland fanns det 17 lokalavdelningar, så det var naturligt att samla dessa till ett distrikt.

De flesta av medlemmarna var husmödrar. Äntligen hade arbetarkvinnorna fått tillfälle att vara hemma med sina barn – alltid, både tidigare och senare i historien, har de slitit i underbetalda och tunga jobb. Även nu kan man tryggt räkna med att många av dem var tidningsbud på morgnarna eller städade skolor och kontor på kvällarna, men det räknades inte riktigt som yrkesarbete.

Kanske bidrog hemmafrutillvaron till att de tyckte det var roligt att gå på mö-

Några av Smålandsdistriktets kvinnor.

ten, sälja förbundets tidning *Vi kvinnor*, samla namn mot atomvapen eller mot prishöjningar.

Många hade småbarn eller barn i skolåldern – det avspeglas i alla föredrag som anordnas, och som väldigt ofta handlade om uppfostran eller skolfrågor.

Självsäkerheten var kanske inte så stor till en början. Som distriktets delegat vid Internationella barnkonferensen i Wien 1952 skickade de en man, folkskoleläraren Jan Johansson Fröseke. Han var en ofta förekommande föreläsare i distriktet.

I övrigt var Smålandsdistriktet representerad vid många internationella konferenser, i Köpenhamn, Wien, Budapest, Rumänien osv, förutom att de småländska kvinnorna deltog i Östersjöveckan i Rostock och vid nedrustningskonferenser och andra fredsmöten i Stockholm.

En stor händelse som kom att betyda mycket för de svenskor som var med, var Mödrarnas Världskonferens i Lausanne sommaren 1955.

Detta kostade naturligtvis pengar. Dessutom var det ständigt insamlingar på gång, till förbundet, till solidaritetsfonden, till offren för en belgisk gruvolycka, till fadderbarn i Algeriet, till Vietnams kvinnor och barn ...

Varje år hade distriktet dessutom en studiekurs, ett veckoslut på en folkhögskola, med föreläsare utifrån.

Allt detta finansierades genom de ständigt återkommande lotterierna. På vartenda sammanträde diskuterades det – hur skulle man få vinster (medlemmarna vävde, broderade och tiggde gåvor), skulle man få polistillstånd, hur skulle lotterna fördelas mellan avdelningarna, hur stora inkomster kunde kassören Saida Blomberg redovisa?

Allt är prydligt antecknad i handskrivna protokollböcker. Jag har plockat lite här och var i en av dessa böcker, som täcker åren 1952-56, med hopp om att de kan förmedla några intryck av SKV:s historia.

Med tiden var det färre kvinnor som engagerade sig i SKV. I september 1961 var det sex avdelningar kvar, och i det sista bevarade protokollet, från 5 mars 1967, var det bara Vetlanda och Huskvarna kvar. Därefter upplöstes smålandsdistriktet av Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Låt mig till sist citera några rader från distriktets historik vid 10-års jubileet 1961. De känns fortfarande aktuella.

"När vi nu blickar tillbaka på den tioårsperiod som har gått, och försökt att få med något av allt vi utträttat, så må vi vara överens om att det är ett betydelsefullt arbete som utförs av våra SKV-medlemmar, dels i arbetet för freden, som är den viktigaste uppgiften vi har, för kvinnornas likaberättigande och för barnens framtid. Men också för att skola oss själva, så att vi kan bli skickade att delta i samhällsarbetet. Detta är en del av vårt distrikts resultat. Sammanför vi det med SKV-förbundets arbete och riktar blickarna ut till den internationella organisationen KDV och vad kvinnorna i många länder lyckats genomföra, måste framtiden te sig hoppfull. Därför skall vi fortsätta vårt arbete, nya vägar måste prövas för att vi skall bli mer utåtriktade. Vi måste bli flera som hjälper till, och vi skall alla medverka till att vårt SKV flyttar sina positioner framåt". □

Aase Bang

6 augusti 1953

§ 3 ...Internationella Kvinnokongressen i Köpenhamn den 5-10 juni. VU beslutade att distriktet sänder 2 ombud till kongressen. ...Avgiften är 150 kr pr ombud. VU antog en insamlingsplan som avdelningarna skall genomföra till kongressen. Planen är baserad på medlemsantalet och utgår efter 1 kr pr medlem.

§ 6 Margit Karlsson visade ett vackert skrin som distriktet fått som gåva av den ryska delegationen vid Kvinnornas Världskongress i Köpenhamn.

§ 9 Beträffande solidaritetsarbetet meddelas att Insamlingscentraler kan ordnas inom distrikten dit avdelningarna kan sända plagg som tillverkas av medlemmarna, och där lagras för att användas vid behov.

6 sept 1953

§ 4 Från Förbundet förelåg inbjudan till Förbundsmötet i Göteborg, 26-27 sept. Distriktstyrelsen beslutade att betala resa och kongressavgift, 10 kr, för VU ledamöterna.

§ 6 Om studiekursen vid Sörängens folkhögskola 30 okt - 1 nov:

Föreläsning av Fru Margit Karlsson, ämne "SKV:s utveckling och roll", samt "Organisationsarbete". ...Folkskollärare Jan Johansson Fröseke föreläser över ämnet "Barnens förströelse-läsning" samt "Allmänna uppfostringsfrågor".

På söndagen börjar fil kand Margit Lindström sin föreläsning över ämnet "Fackliga frågor". ...Efter lunch föreläser Margit Lindström om "Sociala frågor". ...

10 okt 1953

§ 9 Ordf. rapporterade att det uttalande i Likalönsfrågan som antogs av Förbundsmötet i Göteborg tillställts 4 tidningar för publicering, nämligen en i Kronobergs, en i Kalmar och två i Jönköpings län.

* * *

Gemensamt sjöngs Kvinnornas Fredssång.

12 nov 1953

§ 6 Margit Karlsson rapporterade att hon tillställt samtliga TCO-styrelser i Småland det uttalande om Likalönsprincipen som antogs vid distriktets studiekurs på Sörängen.

En skrivelse har också tillställts Målsmännens Riksförbund att detta måtte ta upp frågan om serieläsandet vid sin årskonferens. Även denna skrivelse antogs vid studiekursen. Ordf. uppmanade att prenumerera på tidskriften "Barn" till ett pris av 7 kr.

8 dec 1953

§ 4 Från Målsmännens Riksförbund förelåg en lista med uppgifter på lämplig Barn och Ungdomslitteratur, samt en lista upptagande namn på de av barnfilmsjuryn godkända filmerna.

9 febr 1954

§ 4-6 Eva Nordholm rapporterade att Huskvarnaavdelningen kommer att stå som värd för det samkväm som arrangeras på lördagskvällen i samband med distriktskonferensen. Till samkvämet kommer intresserade att inbjudas. Programmet för samkvämet diskuterades. ...Eventuellt något föredrag i Skolfrågor. Vidare beslutades att tillfråga Veimar Söderström om han hade tillfälle att kåsera och visa färgbilder. ...Sammanträdet beslutade att beställa middag för konferensdeltagarna på restaurang Wätterbaren. Eva Nordholm rapporterade att priset blir kr 4.70 pr person. Efter konferensen bjuder avdelningen i Huskvarna på kaffe.

20 febr 1954

§ 10 På förslag av Birgit Jansson beslutade distriktstyrelsen framlägga ett uttalande för konferensen. Uttalandet innebar en protest mot att makarna Rosenbergs båda söner skall omhändertagas för uppfostran.

4 mars 1954

Från SKV:s förbundsstyrelse förelåg cirkulär med uppmaning att till FN insända telegram med krav om att den deklaration om kvinnornas rättigheter som antogs vid SKV:s kongress i Köpenhamn 1953 allvarligt tas upp till behandling i kommissionen. VU beslutade avsända telegram från Smålands distrikt.

8 april 1954

§ 3 Sekr. föredrog en skrivelse som VU beslutade tillställa ABF:s distriktsstyrelse. Skrivelsen uppmanar ABF att taga upp frågan om serieeländet till behandling, genom ABF kunde frågan behandlas på bred bas.

VU beslutade att till SKV:s förbundsstyrelse påpeka vissa brister i den nya sjukförsäkringslagen främst då den hemarbetande kvinnans ställning i densamma.

24 maj 1954

§ 2 Från SKV:s förbundsstyrelse förelåg erbjudande till Smålandsdistriktet att till en tre veckors studieresa i Sovjetunionen få föreslå en delegat. Delegationen skall vara sammansatt så att olika yrken och åskådningar blir företrädade. VU noterade med tacksamhet erbjudandet. Efter en stunds diskussion beslutade VU att som bidrag till eventuella resekostnader skall utgå 100 kr av distriktskassan. VU enades om att som förslag till delegat uppsätta följande kamrater: fru Eva Nordholm, Huskvarna, husmor, telefonisten Ingrid Johansson, Värnamo, fru Ingrid Nilsson, Huskvarna, husmor. Som suppleant föreslås fru Margit Karlsson, Jönköping, husmor.

§ 5 ...Efter kontakt med föreståndarinnan på Lövhults Fri-luftsgård Nässjö har distriktet löfte att få hyra lokaler för kurs där den 3-4 okt. VU beslutade förlägga studiekursen till Lövhult. Kostnaderna kommer att bli 3,50 per deltagare. I priset ingår logi, 2 lunch, 1 middag. För kaffe är avgiften 1,25 extra. ...Avgiften per deltagare fastställdes till 15 kr. Margit Karlsson föreläser om: "Organisatoriska frågor". VU beslutade att få Elise Ottesen-Jensen att föreläsa om Sexualfrågor eventuellt om vi ej kan få den föreslagna att vi får Eva Palmaer att föreläsa över valfritt ämne.

§ 7 Eva Nordholm rapporterade att hon varit på ett möte anordnat av SKV-avdelningen i Värnamo. Mötet var besökt av ett 25-tal medlemmar. Trevlig underhållning var ordnad bl a så kallad "Husmorsgymnastik". Vid mötet fick styrelsen i uppdrag att utreda en motion om startandet av en kommunal sy-stuga.

5 aug 1954

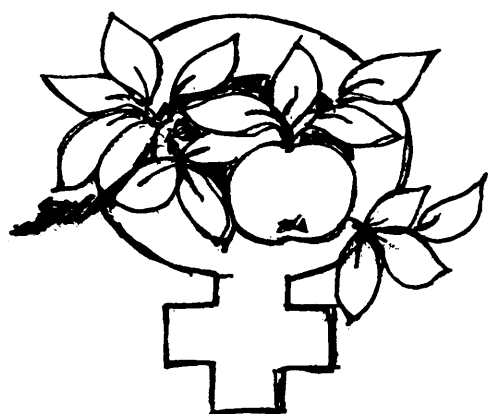
§ 4 Ordf. rapporterade att vårt distrikt ej fått med någon representant i den delegation som inbjudits till Sovjetunionen på grund av att delegationen skulle få en allsidig sammansättning och husmödrar var i majoritet.

§ 7 I ett cirkulär från förbundsstyrelsen uppmanas avdelningarna att göra vissa undersökningar om tvättmöjligheterna på landsbygden samt hur vatten- och avloppsfrågan är ordnad. Undersökningen skall användas som arbetsmaterial i en av SKV planerad utredning om Landsbygdsbefolkningens lev-nadsbetingelser. VU beslutade att avdelningarna skall insända sina uppgifter till distriktsordf. som sedan vidarebefordrar dem till förbundsstyrelsen. □

är så trött på att
hålla av hålla i hålla på
ställa in ställa av ställa lågt
att ligga i lägga av lägga mellan
torka av torka upp
låta torka in

O
du kvinnors öde
du obeslutsamhetens mjuka vekhet
du vankelmodiga omsorg
du sega fega modersbarm
Men nu
slår timmen
Nu tar jag min vrede fram
och allt mitt rykande hat Det riktigt onda
den onda modern som vi alla har inom oss
den elaka fen och den stora stolta häxan
av tiders häxbrygd stärkt
Jag ger mig av vänder ej om
ser inte tillbaka
Nu slår
min timme Nu ska jag återerövra
det som egentligen rättmätligen
är mitt
Nu ska jag hämnas
kanske
tror jag
- eller vad tycker du

Karin Lentz
Ur diktsamlingen
"I genomgångsrum"

Att vara som ringar på vattnet

1975 träffades Margit Jonsson och Aase Bang på Bibliotekshögskolan i Borås. Margit hade tidigare varit elev på Fogelstad, den Kvinnliga Medborgarskolan, och där skaffat mod och kraft att våga pröva andra vägar i livet.

Aase hade länge varit intresserad av, och jobbat med kvinnofrågor. De diskuterade möjligheten att starta liknande kurser på Åsa Folkhögskola i Sköldinge likt de som varit på Fogelstad men som upphört under 50-talet.

"Jag har blivit medveten om att jag gått sovande genom livet – nu ska jag göra allt jag kan för att hålla mig vaken"

***Ulla-Maj
från Vadstena***

Genom sitt engagemang i kvinnorörelsen kände Aase Kajsa Vallgård, lärare på Åsa. Aase ringde henne och de tre planerade tillsammans skolans första veckokurs, "urkursen" för kvinnor sommaren 1976. Kursen hette "Kvinnor igår, idag, i morgon", och har alltsedan dess återkommit varje sommar. Några år har det varit två kurser, så att alla intresserade kvinnor skulle kunna vara med.

Efter önskemål från kvinnor som deltagit i kursen, har man utökat kvinnokurserna med olika teman. Några är: Kvinnor och fredsarbete, Kvinnor som konstnärer, Vårt dagliga bröd (ekonomi), Kvinnor i press, radio och TV, Kvinna – tala – argumentera, Skriv – kvinnoliv, Kvinnorna och facket, Kvinnoliv och trådändar.

Nu i sommar kommer fyra olika veckokurser att hållas.

Sedan 1982 finns också en helårskurs för kvinnor som fått namn efter

"urkursen" Kvinnor igår, idag, i morgon. Den är 34 veckor lång och ger samma kompetens som andra långa folkhögskolekurser. Många kvinnor har under årens lopp skrivit och berättat hur de upplevde sin kvinnokurs.

"Jag har blivit medveten om att jag gått sovande genom livet – nu skall jag göra allt vad jag kan för att hålla mig vaken", sa Ulla-Maj från Vadstena 1982.

Efter kvinnokurserna är det många av kvinnorna som börjat en ny fas i livet, som vågat byta arbete, börjat studera eller gjort något annat som de längtat efter.

1976 samlades alltså 25 kvinnor till "urkursen" på Åsa. Många av deltagarna tyckte att det var en fantastisk upplevelse och ville träffas igen. Redan vintern -77 var det "efterkurs" i två dagar för pionjärerna. På samma sätt träffades deltagarna från sommarkursen -77 två dagar på vintern

Kvinnoliv och trådändar

Kvinna igår idag i morgon

Våga tala - öka ditt självförtroende

Skriv kvinnoliv

Kvinnor igår idag i morgon

-78 och bildade då Åsa Kvinnoförbund.

Alla kvinnor som deltagit i någon av kvinnokurserna erbjuds att bli medlem i Kvinnoförbundet. Varje år i april är det dags för årsmöte och i samband med det en helgkurs. Styrelsen består av tre kvinnor, varav en är sammankallande och kassör.

Sedan 1981 utser årsmötet fyra olika tidningsredaktioner som sammanställer och skickar ut ÅSA-bladet varsin gång under året. Under årsmötet har medlemmarna möjlighet att komma med förslag till teman för kvinnokurserna och helårskurserna i samband med årsmötet nästa år.

Här är några exempel på årsmöteskurser: Kvinnor och alkohol, Arbete för fred, Våra kroppar - våra jag, Mötesteknik, Kvinnors röster, Skrivarkurser, Kvinnor i alla länder, Kvinnan i samhället, Kvinnor i datasamhället, Bo- miljö.

Åsa Kvinnoförbund solidariserar sig också internationellt. De har skickat ekonomiska bidrag till El Salvadors barn, de har haft en Palestinainsamling, de har samlat till Fredsresan, till Kvinnohuset i Bangkok - Emergency Home och till en fångslad poet i Väst-Tyskland.

Bland mängder av uttalanden som gjorts under årens lopp märks: Mer tid för fredsnheter i massmedia - ett fredsextra i TV, stöd till Ingvar

Bratt för hans agerande i Boforsaffären, krav om förhandsgranskning av videofilmer. Protester mot att kvinnor behandlats illa på arbetsplatser, mot Israel för deras bombningar i Libanon och angrepp på det palestinska folket, mot indragningar av Radio Ellens repriser, och mycket annat.

1988 delade Åsa Kvinnoförbund för första gången ut "Årets jättebjörnfloka". Den gick till Leif "Blomman" Blomberg med motivering: "För att vid metallkonferensen i Göteborg åter ha visat att han är en bromskloss mot genomförandet av 6 timmars arbetsdag - en av de viktigaste reformerna för jämställdhet på arbetsmarknaden".

Mycket händer på skolan, och många utifrån har visat sitt intresse. Radio Ellen har haft två sändningar. En 1984 och en i samband med 10-årsjubileet 1986. Programmet Kanalen sände från sommarkursen Skriv - kvinnoliv 1987. Och som följd av de häftiga och givande diskussionerna under Skriv - kvinnoliv 1988 om VI MÄNSKOR:s novelltävling samma år, blev det ett Kvinnoskrivarseminarium i januari 1988. Mary Andersson, Margreta Sarri och Åsa Brittadotter medverkade.

Vid Forum, kvinnokonferensen i Oslo sommaren 1988, informerades om Åsa Kvinnoförbund och Åsa folkhögskolas kvinnokurser.

En enkätundersökning gjord av två lärare på skolan visade att kvinnokurserna och Åsa Kvinnoförbund stärkt självförtroendet för de kvinnor som deltagit. "Det betydde starten på många års kampglada aktiviteter i många former", uttryckte en kvinna.

Inför årsmötet 1988 skrev Ingrid Jarnås-Nilsson:

"Det finns en del fasta punkter i årets rytm. En sådan är Åsa Kvinnoförbunds årsmöte i april varje år. Det känns bra. Man blir glad när man tänker på det".

Precis så är det när man kommer till Åsa för en kurs eller årsmöte. Då infinner sig känslan direkt - jag är accepterad som jag är, det behövs inget prestigetänkande utan vi ger varandra styrka. Att vi dessutom har roligt, med sång och skratt - ökar gemenskapen.

Åsa Kvinnoförbund och ÅSA-bladet är de sammanhållande länkarna mellan kvinnorna som deltagit i kurserna. Och allt detta har samma betydelse för oss som deltagit på Åsa, som för de kvinnor som deltog på Fogelstads Kvinnliga Medborgarskola för länge sedan. Kvinnorörelsen är fortfarande en rörelse framåt och som ständigt förändras genom oss som deltar. och ringarna på vattnet sprider sig. □

Gunnel Rudin

FDIF MДФЖ WIDF FDIM KDV IDFF أندع

I ett stort brunt stenhus på Unter den Linden i Berlin, har Kvinnornas Demokratiska Världsförbund sitt förbundskontor. De hyr två våningar i huset, resten ägs av DDR:s fackförbund.

Det är inget direkt vackert hus. Mycket är nedslitet och obekvämt, om man jämför med svensk standard. Man vandrar i trappor och i långa korridorer för att nå matsal, toaletter och fram till kvinnornas rum.

I husets bottenvåning hoppar man in i "Pater Noster"-hissen. Det är en sådan hiss som vi sett på bio, som inte har några dörrar, och som utan att stanna går runt hela tiden.

Det var med viss tvekan jag hoppade in när jag var på besök.

Mer betryggande är bemötandet man får av kvinnorna. Man känner den styrka som ligger i ett gemensamt arbete och i en gemensam målsättning, som de haft alltsedan 1945 då KDV bildades i Paris.

I huset arbetar för närvarande sjuttio kvinnor från olika delar av världen. Var och en bildar knutarna i det jättenätverk som förgrenar sig ut över världen. Från alla KDV:s lokala organisationer skickas upplysningar om vad som händer i landet, vad för sorts hjälp man bäst behöver och man rapporterar om hur arbetet fortskrider. På förbundskontoret i Berlin vidarbefordrar man denna kunskap genom ett utvecklat kontaktnät med alla slags kvinnoorganisationer, till regeringar och myndigheter, vilka man försöker påverka,

upplysa och få stöd av. Man tigger pengar, öppnar fonder, kräver politiskt stöd och samverkan i olika hjälpprojekt. Man gör också personliga besök i speciellt oroliga delar av världen, för att själva skapa sig en bild av läget.

För närvarande är 138 organisationer i 124 länder medlemmar i KDV. Hur många hundratals miljoner kvinnor det utgör, är svårt att veta.

Vissa medlemsländer är så fattiga att de inte har råd att betala medlemsavgiften, men då bistår samtliga andra.

Sedan starten 1945 har KDV varje år, ibland flera gånger om året, i något land i världen haft viktiga konferenser och seminarier. Tusentals kvinnor har träffats och diskuterat

viktiga frågor, startat projekt och påverkat regeringar.

Detta är ett kvinnoförbund i ordets bästa betydelse. Man blir övertygad om dess styrka när man hör vad för sorts frågor som är förbundets målsättning.

Att skapa en lycklig värld för barnen att leva i, är den allt övergripande strävan. För att kunna förverkliga detta, då är freden nödvändig, och att kvinnan har samma värde som mannen. Alla de andra tusentals problem och arbetsuppgifter som kvinnorna inom KDV arbetar med, är inordnade under dessa viktiga mål.

Under min sista kväll i Berlin sitter jag och pratar med Helga Dickel som arbetar i Europakommittén.

– KDV skulle inte vara någonting utan alla dessa miljoner kvinnor som är med. Det är kvinnorna i varje lokal organisation, stor eller liten, som gör att KDV kan åstadkomma någonting överhuvudtaget. Alla de mål vi uppnått, beror på varje medlems arbete. I ditt land Sverige, beror det på er kvinnor i SKV hur vi ska lyckas.

– Förresten, säger Helga efter en stund, vi ska ha en fredskonferens i Moskva i sommar. Tror du vi kan fråga Sara Lidman om hon vill komma och tala? Internationalismen är mycket påtalig i KDV. □

Marie-Louise Carlberg

Nancy Ruiz kommer från Kuba. Sedan 1985 har hon arbetat i Berlin. Innan dess var hon under flera år medlem i Kubas kvinnoförbund i Havana.

Officiellt ingår Kuba, Chile och Argentina i hennes arbetsfält, men i praktiken arbetar hon för samtliga länder i Latinamerika.

– Hela kontinenten är lika viktig att stödja, säger Nancy. Alla kvinnor i Latinamerika är indragna i samma slags sociala problem. Det gäller krigshot, fattigdom, sjukdomar, undernäring och analfabetism.

Kvinnorörelserna i dessa länder är starka. Det blir de när nöden är en del av familjen. När den sitter med vid ens bord, finns i barnens ögon och i mannens förtvivlan.

– Här sitter jag långt från Kuba, men jag känner mig ändå nära. Hotet från USA är alltid lika närvarande var man än befinner sig. Jag som kuban är mycket medveten om USA:s makt och tillvägagångssätt. Alltsedan vår revolution 1959, har USA:s blockad av Kuba styrt våra liv. Att vara med i KDV är ett stort stöd för oss. Från alla dess organisationer hämtar vi hjälp.

1960 erbjöds de kubanska kvinnorna att bli medlemmar. En ledande kubansk kvinna i KDV berättade om organisationen.

– Hon gav oss också kunskap om vårt eget land, politiskt och socialt, säger Nancy. Då – 1960, dog 60 procent av våra barn på grund av USA:s aggressionspolitik. Vi fick mängder av hjälp från KDV. Mat, kläder, leksaker och mediciner. Man gjorde så att det blev möjligt för barnen att få mjölk varje dag. I början saknade vi allt. Före revolutionen importerade vi allt från USA, och de dikterade villkoren för vår export, som bestod av rom, tobak och socker. Det var vad vi producerade, och det är knappast sådant man föder upp sina barn med.

Vårt stöd från KDV har varit av två slag: Kunskap och politisk skolning. Att ordna möten och demonstrationer. Det andra stödet har varit materiellt. Till exempel har vi fått gratis vaccin från Sovjet i en tid då detta var mycket angeläget, eftersom det utbrutit polioepidemier bland barnen på Kuba. Vi får fortfarande stöd, även om det har blivit mycket bättre på Kuba.

I oktober 1988 ordnades ett stort KDV-möte i Havana där över tusen kvinnor från Latinamerika träffades. Det är viktigt att mötas och bli medveten om sin gemensamma styrka, och att samtidigt få reda på att man har stöd

av andra kvinnor i andra länder. Efter det har kvinnorna lättare att organisera sig. Och genom denna medvetenhet blir det lättare att ge hjälp till andra länder i Latinamerika.

Vi har startat ett barnsjukhus i Nicaragua, och skickat dit kubanska läkare. All utrustning som behövs, ser vi på ett eller annat sätt till att de får gratis.

Vi har också kubanska lärare i Nicaragua. Och efter den svåra orkanen för ett år sedan har vi skickat ner snickarbrigader, där både män och kvinnor ingår. De gör ett jättejobb med att bygga upp efter förödelsen.

Mitt arbete här består i att informera om vad som händer i Latinamerika och föra det vidare till regeringar och myndigheter. Ja, jag försöker på alla sätt påverka världen att göra något.

Anh Nga representerar Vietnams kvinnoförbund i KDV.

– Jag har varit här i fyra år, men ska snart åka hem, säger Anh. Vårt land är mitt inne i en ekonomisk katastrof, och jag känner att jag gör mer nytta hemma.

Anh ska tillbaka till sitt gamla jobb på utrikesdepartementet i Hanoi. Hemma väntar också man och barn. En gång under hennes fyra år i Berlin har hennes man hälsat på.

– Under kriget hade vi ingen representant här. Vi hade, som du förstår, fullt upp att ta hand om hemma.

– Bland allt stöd vi fått av världen, så har stödet från KDV varit det viktigaste, säger Anh. Efter kriget har tyvärr viljan att hjälpa oss svalnat betydligt i flera länder. Många missförstod vår inblandning i Kambodjas inre angelägenheter. Men Pol Poth och hans regim var lika förödande för vårt land som för sitt eget folk, och vi har hela tiden haft stora problem med att försvara våra gränser. Men nu har Kambodjas folkarmé vuxit sig så stark att de kan försvara sig själva, och vi har dragit oss tillbaka.

1979 startade ett hjälpprojekt i KDV:s regi. Det är ett mödra- och barnsjukhus i Hanoi. Namnet är "Vänkaps-sjukhuset". Under dessa tio år har 26 350 barn fötts på sjukhuset, 272 861 undersökningar utförts, 6 036 operationer och 76 296 behandlingar av olika slag har genomförts. Sjukhuset har plats för 150 patienter och har 258 anställda, inklusive 49 läkare.

Sjukhuset har de bästa specialisterna inom gynekologi och förlossningskonst i hela landet. Detta sjukhus har

naturligtvis en enorm betydelse för Vietnams alla kvinnor och barn. Alla KDV:s medlemsländer har medverkat till sjukhusets tillblivelse.

– Men fortfarande finns så många problem som måste lösas, säger Anh. Kriget var ju så långt och förorsakade så stor skada. Mitt arbete är att nå kvinnorna, påverka och utbilda dem och därigenom skapa ett bättre liv för deras barn.

Regeringen har alltid stött kvinnoorganisationerna, och en ny lag har just antagits. Den ger kvinnorna rätten att organisera sig på alla nivåer, och att ha inflytande inom alla statliga organ.

– Även om KDV har gjort mycket för oss, så har förbundet sina ekonomiska begränsningar. KDV är en fattig organisation och måste alltid förlita sig på andras goda vilja. Även filialerna är fattiga. Vi till exempel har inte ens råd att betala vår medlemsavgift.

Pranati Mukherjee är indiska. Hon har arbetat i Berlin sedan 1987.

Medlemskapet i KDV är av gammalt datum. 1954 gick de med, och vid bildandet 1945 var en av initiativtagarna till förbundet en indisk kvinna, Vidya Munshi.

– Det är lätt att samla kvinnor till vårt förbund, säger Pranati. KDV är det mest demokratiska kvinnoförbund jag känner till, och från allra första stund har KDV haft stor förståelse för vad de indiska kvinnorna behövt.

Indiens största problem är analfabetismen. 49 procent av landets kvinnor kan varken läsa eller skriva.

En svårighet är att vi inte kan skicka vilka lärare som helst till Indien. Vårt alfabet är mycket speciellt, och vår metod att lära ut det måste göras på ett särskilt sätt. För de lärare som kommer från andra länder, är det nästan omöjligt att lära. Därför är det så viktigt att en del av kvinnorna i våra indiska KDV-kommittéer utbildas till lärare.

Även om vi har över en miljon medlemmar, så är det inte många med tanke på att landet har 800 miljoner invånare. Och hjälpbehovet är så stort i Indien. Det finns inga pengar, ingen mat och ingen sjukvård. Våra kvinnor måste därför också arbeta med alla dessa sociala problem.

Här i Berlin försöker vi hjälpa till att organisera det hela. Vi skickar kvinnor till slummen, får reda på behoven, och startat hjälpverksamhet. KDV stödjer ekonomiskt och har mycket gott rykte. Därför får vi i vår tur mycket stöd av andra kvinnoorganisationer.

När Indien var en brittisk koloni var medellivslängden

20 år. Idag är den 53. Även om analfabetismen är stor, så kommer utbildningen först på tredje plats på behovslistan. Mat och medicin är det primära.

– De mänskliga rättigheterna är en sak vi arbetar hårt för, särskilt kvinnans mänskliga rättigheter, säger Pranati. I vårt land är hon mycket diskriminerad, speciellt arbetarkvinnan – alltså bondkvinnan. På landsbygden, där kvinnor och män arbetar lika mycket, har kvinnan alltid mycket sämre betalt.

KDV är en internationell organisation. Därför får de indiska kvinnokommittéerna hjälp från de andra medlemsländerna. DDR och Sovjet har till exempel skänkt mycket medicin till barnen.

– Fördelen med KDV är att det ofta kommer mycket viktiga personer hit. Vi kan delge dem våra problem, och de i sin tur kan sprida kunskapen vidare, och söka hjälp för vår sak. Vi får många donationer.

1985 hölls den stora kvinnokonferensen i Nairobi om vårt framtida arbete. Där utarbetades en plan som vi nu arbetar efter. Det är viktigt att vi når "gräsrötterna" genom våra kvinnokommittéer, så att de i sin tur kan föra kunskaperna och arbetet vidare. Och att vi når så många utbildade människor som möjligt. Fred är vårt viktigaste mål, det har det alltid varit. Därför är fredsbudskapet, och orsakerna bakom krigen, så viktigt att föra ut.

Zahia Safa är från Libanon. Hon har arbetat i Berlin sedan oktober 1988. Hennes arbetsområde är stort och innefattar länder som är indragna i världens farligaste och svåraste situationer. Imperialism, rasism och ockupation är dessa länders verklighet.

Alla länderna i Mellanöstern och i Nord-Afrika ingår. KDV har 22 organisationer i området. I Palestina finns fyra kvinnoorganisationer som är medlemmar i KDV.

– Fred är som du förstår det viktigaste just nu, säger Zahia. Men också att på alla sätt försöka hjälpa kvinnorna i nuläget.

– Det är ett svårt arbete. Våra organisationer ska skicka oss information, men vi får tyvärr inte så mycket som vi skulle vilja ha. I dessa länder finns ingen demokrati, och det är svårt för kvinnorna att föra ut material till oss. Dessutom måste de hela tiden prioritera sitt arbete.

Mitt jobb här är som alla de andra kvinnornas. Att försöka påverka världen, upplysa och tigga om hjälp från regeringar och olika kvinnoorganisationer. Vi läser mycket och skaffar oss kunskap. Sedan bjuder vi in inflytelserika personer och diskuterar de senaste händelser-

na. Genom KDV:s alla filialer försöker vi till exempel pressa Israels regering att dra tillbaks sina trupper från de ockuperade områdena. Vi stödjer de arabiska kvinnorna och hävdar deras rätt att själva forma sin framtid.

Två gånger har vi skickat ner folk från KDV. En gång till Libanon och en gång till Västbanken och Gaza.

I mars 1988 hade KDV en stor konferens i Wien, där vi inbjöd kvinnor från olika länder att stödja det palestinska folket. I slutet av detta år ska vi ha ytterligare en konferens. Den ska gälla barnens situation på de ockuperade områdena. Som du vet förvärras deras situation för varje dag.

Solidariteten bland kvinnogrupper över hela världen är väldigt stark för palestiniernas sak. Alla sorters kvinnor ställer sig bakom. Detta krig är ju så uppenbart grymt och ett så klart kränkande av de mänskliga rättigheterna.

FN har under det sista året reagerat mer positivt än tidigare på kvinnornas krav. De kanske börjar inse vidden av våra farhågor.

Kvinnokampen har en lång historia bakom sig. Den bottnar i andra världskriget. "Aldrig mera krig" har länge varit kvinnornas motto, och nu är de mycket medvetna om hur de vill leva sina liv. De har blivit politiskt medvetna i dessa länder, och känner imperialismens alla sidor mot sitt eget skinn. Under de sista tjugo åren har mycket förändrats. I många länder har en demokratisk revolution genomförts och de har gjort sig fria från kolonialismen. Kvinnorna har hela tiden medverkat i kampen, och nu är de också mer medvetna om sina egna rättigheter. Eftersom nästan hela folket led under samma fiende, så finns det inte så stora klassomsättningar i dessa länder, men faran finns alltid att vissa grupperingar försöker monopolisera kampen, som gör att den stora gruppen kvinnor tappar kontrollen över vad som händer.

Därför har det ändå varit nödvändigt att skapa olika program för olika kvinnogrupper, som ska tillvarata deras speciella behov.

För kvinnorna på landsbygden är det ett stort steg att gå ut från hemmet och organisera sig.

Janna Durambei kommer från Grekland. Sedan 1988 har hon arbetat i KDV:s Europakommitté i Berlin.

– Att arbete här ger stor erfarenhet, säger Janna. När du kommer en bit bort från ditt land så ser du klarare och med ett större perspektiv landets behov och vad som händer där. Jag jobbar som sekreterare, och kontakter

nationella organ i Europa. Kanada och USA ingår också i mitt arbete. Jag studerar det material som sänds hit, och följer sedan upp det. Jag går på konferenser och skriver sedan rapporter.

Efter andra världskriget bildades en stark motståndsrörelse i Grekland – det var kriget som skapade den, och kvinnorna var mycket viktiga i motståndsrörelsen.

Under inbördeskriget blev motståndsrörelsen svårt sargad och många dödades eller hamnade i fängelse – även kvinnorna. Det var en mycket svår period som följde, och kvinnorna förstod hur viktigt det var med en internationell solidaritet.

KDV har haft stor betydelse under denna tid. En mängd kvinnoorganisationer bildades men slogs ner av diktaturen 1967. Återigen fick vi starkt stöd från KDV, och 1974 blev vi medlemmar.

Över hela landet har vi kommittéer och det är många olika sorts kvinnor som är med. Starkast är vi i städerna, men kvinnorna har blivit mer medvetna och förstår att det är viktigt att få med kvinnorna från landsbygden och i byarna.

I stort sett har vi samma problem som i övriga Europa. Det handlar mycket om kvinnans jämställdhet. Det finns nu en familjelag som alla kvinnor kan ställa sig bakom. Den säger att båda föräldrarna har lika ansvar för barnen. Kvinnan har rätt att behålla sitt namn. Civiläkenskap har instiftats – alltså borgerligt äktenskap. Lönen ska vara den samma för kvinnor och män.

Alla dessa lagar gäller kvinnans rättigheter. Enligt lagen sägs detta – men så fungerar det inte i verkligheten. Bara fyra procent kvinnor sitter i parlamentet. Allt socialt arbete värderas lågt, och speciellt arbetarkvinnorna har det svårt. 35 procent av de gifta kvinnorna arbetar. De flesta måste för ekonomins skull, men många vill arbeta för sin personliga utveckling. Men krocken med verkligheten är hård. Att vara både mor och arbetare.

Det är dessa jämställdhetsfrågor vi arbetar med. Vi vill att 35 procent kvinnor ska finnas i alla partier, och vara med och bestämma i alla frågor. Många arbetarkvinnor kan inte läsa. När nu tekniken inom produktionen utvecklas så snabbt, blir det än viktigare att ge dem kunskap, annars är risken stor att de hamnar utanför även inom fabriksarbetena.

Kvinnorna har tröttnat på ord och löften. De vill se saker och ting infrias. Därför växer enigheten och solidariteten bland dem. En ljusning kan ändå skönjas från mannens sida. Det är de yngre som har en annan attityd till kvinnan, men både män och kvinnor behöver uppmuntras, och det är fortfarande svårt att nå kvinnorna och männen i byarna.

KDV har 150 lokalavdelningar med ca 50 000 medlemmar i Grekland.

Vid sidan av vårt arbete för arbetarkvinnans rättigheter, så är de politiska frågorna viktiga. Militärutgiften är den största posten i landet. Den går före barnens hälsa och utbildning. Vi har amerikanska baser som är oroande. Vi måste ha bort dem för att skapa nationell självständighet. Antagligen har de kärnvapen på baserna, och det är ett stort hot mot oss. □

Intervjuer:
Marie-Louise Carlberg
Bild:
KDV – Berlin

Palestina

Palestinska kvinnor och ungdomar på en "sit-in" på Röda Korsets gård i Jerusalem. Platsen är skyddad från israeliska soldater, så de kunde sitta kvar och berätta om tortyr man varit utsatt för. Häftiga politiska diskussioner utbröt då och då, mellan olika fallanger.

Mitt under den israeliska militärens terror och allt grövre våld i flyktinglägren och i städerna på de ockuperade områdena Västbanken och Gaza, växer det en beslutsamhet och ett mod hos det palestinska folket som aldrig tidigare.

Det sjuder av underjordisk aktivitet. Ett socialt, humanitärt och politiskt nätverk håller på att arbetas fram. Och alla är indragna i kampen. Var och en efter sin förmåga. Unga och gamla, kvinnor och män.

Detta sista år av uppror, det palestinska folkets Intifada, har släppt loss krafter, en solidaritet och ett motstånd, som åren efter 1967 låg fjättrad i en förlamande rädsla.

Nu reser sig människor och trotsar vapenmakten med i stort sett sina bara händer och sina liv. Deras enda vapen är stenar och bensinbomber.

Ingenting kan längre bli som tidigare, och mycket har redan förändrats. Den allra största förändringen har skett bland kvinnorna och hos de unga flickorna. De sitter inte längre i sina hem och väntar på initiativ och beslut från sina män, fäder och bröder. Kvinnorna ser inte längre bara till sin egen familjs bästa.

– Min son är inte längre bara min son, säger de. Min son är allas son, och alla söner är mina söner. De stänger inte längre sin dörr för någon utomstående.

Kvinnorna deltar i kampen och utan att tveka tar de upp striden med soldaterna. De försöker slita barnen ur soldaternas grepp, med sina bara händer pucklar de på dem. Men inte bara så. Många gånger försöker kvinnorna tala till soldaterna som om de vore deras söner. Och detta är stort.

”Hur kan ni”, säger de. ”Har vi gjort er något ont? Varför gör ni så här mot våra barn?” För de soldater som fortfarande är mottagliga för mänskliga argument, blir detta mycket förvirrande och smärtsamt.

Barnen är stolta över sina mödrar och själva uppmuntrar de sina barn att göra motstånd. (Man anar vad

det har kostat). Flickorna har sin givna roll i motståndet, och det har väckt stor respekt bland männen.

Människovärde

– Vi är inte rädda längre, de kan döda oss, kasta oss i fängelse, göra vad som helst. Men vi kan inte leva under detta förtryck och denna förnedring längre, säger de. Vi måste få vårt människovärde och vår värdighet tillbaks.

Det är det som är drivkraften bakom deras mod och anledningen till deras kamp.

Under sex dagar, från den 6 till den 12 december 1988, var vi, Freda Brown, ordförande i Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, och jag, på besök på Västbanken.

Vi var dithjudda av bland andra Palestinska Arbetarkvinnors Demokratiska Organisation. Tillsammans med några medlemmar besökte vi flyktingläger och städer. Vi var i den gamla delen av Jerusalem, staden inom ”muren med de sju portarna” som ägts och bebotts av palestinier sedan århundraden.

Vi besökte det enda ”tillåtna” palestinska sjukhuset i landet, som under denna tid enbart tagit emot offer från Intifadan.

Vi var i många hem och hörde berättelser om motstånd och gemenskap. Men den berättelse som vi oftast fick lyssna till, var den om terrorn och utsattheten. Att natt som dag kunna bli gripen, kastad i fängelser och torterad. I detta hänseende görs ingen skillnad på man eller kvinna, gammal eller ung.

Vi hörde om rättslösheten och om det rasistiska och provocativa sätt som myndigheter och soldater behandlar palestinerna med.

alla tog tillfället i akt att skandera slagord

Ingen hjälp

En sten på en jeep kan vara nog för att rasera människors hem. Utan förvarning körs bulldozerna fram, och innan familjerna hunnit få ut minsta ägodel, ligger deras hem i stora stenhögar. Och bredvid, på bara marken, i ett tält som Röda Korset i bästa fall lyckats skaffa fram, ska de leva vidare. De har ingen hjälp att vänta sig, det finns ingen instans eller myndighet som bryr sig det minsta om ifall de överlever eller ej. Ofta tvingas de betala för bulldozerns jobb.

Vi har själva stått med familjer i resterna av deras hem. Det har varit svårt att vara där, men än svårare att lämna dem. Det känns otillbörligt att lämna människor kvar i ingen-ting.

Vi såg hur soldater vid minsta anledning gjorde razzior på gatorna i städerna. Hur jeepar kom från alla håll, skjutklara soldater vräka upp män mot affärssportar och visitera dem. Hade de inte sitt ID-kort, skulle de blivit fängslade. Andra soldater jagade iväg kvinnor och barn från platsen med slag och sparkar.

Vi hörde om situationen i fängelserna ute i Negeve-öknen. Om hungerstrejkerna för den omänskliga behandlingen, de överfyllda små cellerna, de summariska eller icke existerande rättegångarna, de godtyckliga straffen och tortyren.

Inte heller i detta hänseende görs det någon skillnad på gammal eller ung, man eller kvinna.

Ofta samlas mödrarna utanför fängelserna och genomför stora demonstrationer. De kräver att få reda på vad som händer med deras barn och män, men jagas iväg med hugg och slag.

Detta sker överallt, varje dag. I nästan alla familjer finns någon fängslad, dödad eller deporterad.

När vi färdades på Västbanken berättade våra vänner om de palestinska byar som en gång legat där, om de tusentals människor som tvingats in till Israels städer och blivit tredje klassens arbetare åt isra-

eliska fabriks- och restaurangägare. Eller husbyggare åt de nya bosättarna. De får de jobb som ingen jude vill ta.

De judiska bosättningarna kan beskådas på de högsta höjderna, som ofta har namn som är förvillande lika de byars som nu ligger jämnade med marken. Tusentals olivträd har fått lämna plats för vägar till dessa bosättningar, eller dragits upp med rötterna och placerats i bosätternas trädgårdar.

Stulen mark

– De tar vår jord och behandlar oss som fångar i vårt eget land, sa en palestinsk man när vi åkte mellan Jerusalem och Nablus och blickade ut över de olivklädda kullarna.

– Sämre än djur behandlas vi, för de har en lugn plats som de känner är sin, men det har inte vi längre.

På sjukhuset i östra Jerusalem berättar den kvinnliga föreståndare om inbrytningsförsöken från soldaterna, men som personalen hittills lyckats stoppa. På de statliga sjukhusen kommer och går soldaterna som de vill.

Vi besökte en tolv års pojke som låg döende med en kula i huvudet. Bredvid hans säng vakade hans far. Det har hänt att de anhöriga inte fått de dödas kroppar, eller att det dröjt en längre tid. Det är viktigt för palestinierna att begrava sina döda så fort som möjligt. Därför händer det att familjer smugglar ut sina döda innan soldaterna tar hand om dem.

Vi besökte en tio års herde med svåra brännskador. En helikopter hade släppt en cylinderformad bomb över honom då han varit ute och vaktat fåren.

Många av patienterna som blivit skadade under demonstrationer, hämtas av soldater när de tillfrisknat och förs direkt till fängelse, om inte föräldrarna hinner före och gömmer dem i sina hem. Mindre barn som fängslats tvingas föräldrarna köpa ut. Det kan kosta upp till 2000 dollar. De lånar från banker, från vänner, de säljer det lilla de har.

Det pågår ett fascistiskt och rasis-

tiskt övergrepp mot det palestinska folket som den israeliska staten inte på något sätt kan rättfärdiga. Det är inte bara armén som bidrar till detta. Invandrande judar från när och fjärran, lockas till Israel av staten, och som uppmuntras – det här är ert land – varsågoda och ta för er.

I Jerusalem fanns innan 1965 25 000 palestinska hem. 900 av dessa stals från dem 1967. Under den allra sista tiden har 16 hus stulits på det mest brutala och förnedrande sätt. Hotade till livet har de blivit ivägkörda av de nya bosättarna. Rätt ut i gränderna, bland sopor, demolerade avloppsrör, kattlik och allsköns bråte, utan någonstans att ta vägen. Det enda sättet att få tak över huvudet är att flytta in till någon annan familj.

Vägrar flytta

Vi besökte en äldre kvinna. Stolt och orädd satt hon i ett litet källarum, med enbart en glugg till fönster. Där har hon bott i två år. Resten av hennes hus har övertagits av tre judiska familjer, som varje dag tillsammans med sina barn passerar hennes källarhål.

Hon har inte tänkt att ge upp. Denna lilla rest av hennes hem ska de inte få ta ifrån henne.

Andra hus har bränts ner eller rivits. Stora familjer har tvingats bo på taken eller i mörka prång i Jerusalems gytter av gränder. "Den arabiska slummen", kallar de israeliska soldaterna deras del av Jerusalem. Förslumningen är mycket medvetet gjord av de israeliska myndigheterna. Överallt ser man uppgrävda gränder, i förevändning att avloppsnätet ska lagas. Men istället för att laga något så lämnas gränderna uppgrävda, och man tvingas ta sig fram balanserade på plankor.

På väggen till ett annat stulet hus mitt emot den gamla kvinnans källarhål, vajar den israeliska flaggan provokativt. När vi går därifrån, säger vår följeslagerska:

– Vi ville inte skrämma er innan vi gick hit, men här är farligt att vara.

Till vänster sitter kvinnan som lever i sitt källarhål sedan två år tillbaks. Tre judiska familjer har tagit över resten av hennes hus.

Många av bosättarna är beväpnade. Detta är en annan sida av ockupationsmakten och vi vet inte vilka som är värst, soldaterna eller dessa bosättare, säger hon.

Den 9 december, årsdagen av Intifadadagen, går vi tillsammans med Gana från Jerusalem genom de trånga gränderna i den gamla stadskärnan i Nablus. Det är ganska tomt på gatorna. I vanliga fall är kommersen livlig bland alla grönsaks- och fruktstånd som brukar kanta gatorna. Bara från moskén som vi nyss passerat, hördes sång och böneröster.

Det är utgångsförbud i Nablus, och generalstrejk sedan några dagar tillbaks. Nu, efter böneandakten, befarar invånarna att soldaterna ska starta klappjakt på folket i stan.

Det är otäckt tyst, och luften är fylld med spänd väntan och oro.

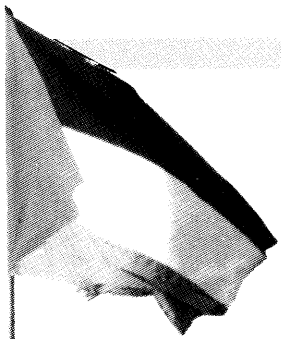
När den israeliska militären proklamerar utgångsförbud, stängs alla portar mot resten av stan och invånarna blir fångade som i en fälla. Ibland några dagar, ibland längre tider. Utan mat, vatten och elektricitet. Det blir fritt fram för soldaterna att göra vad de behagar, utan insyn eller lagar. Vid sådana tillfällen händer det att de går runt i husen och letar efter skadade som familjerna gömt.

"Homelands"

Nablus gamla stadskärna bebos av de allra fattigaste arbetarna. Ofta har männen arbete i Israel och är borta hela dagarna. Det fungerar

som i Sydafrikas "homelands". Arbetarna måste ha ID-kort och får inte stanna i Israel efter midnatt. Erhåller de utan kort, fångas de. Vägrar de ta vilket arbete som helst, tas deras kort och de åker in för det. Andra arbetare låses in på sin arbetsplats under natten. Det har hänt att israeliska extremister har tänt på sådana ställen och palestinska arbetare har brunnit inne.

Familjerna i Nablus är stora, som i övriga delar av landet. Det är trångt. Husen är byggda i klossar ovanpå varandra, med gränder och trappor emellan, med sidogränder och trappor som leder till nya husklossar. Överallt på taken och i fönstren ser vi kvinnor och flickor. Det

är deras posteringar, och med olika visselsignaler varnar de folk i gränserna för soldater. Tvätt hänger mellan husen och alla väggar är fullklottrade med slagord. Ibland gör soldaterna raidar och tvingar barnen att ta bort dem, med färg eller med sina bara händer.

Brända sopor sprider en frän lukt som blandas med den stickande röken efter tågasbomber.

I en av gränderna som mynnar ut i en barrikerad port, gjord av tunnor, stålstänger och taggtråd, har det samlats en grupp unga palestinier. De är mellan sjutton och tjugo år. De kommer avvaktande emot oss.

– Man måste vara känd här, säger Gana, och det är inte jag. Vår vän från Nablus är borta för ögonblicket.

– Ta en bild på den barrikerade porten, säger hon hastigt. Samtidigt har männen samlats omkring oss. Gana vänder sig till dem, berättar vilka vi är. De nickar allvarligt och till slut sprider sig deras leenden och de ber oss följa med.

Gana är en modig och stark kvinna, och jag har inte sett henne rädd förrän nu. Men så kritisk är situationen i lägren för närvarande, alla så spända och på sin vakt. Det har hänt att hemliga polisen låtsats vara journalister och fotografer, lurat folk att prata och orsakat stor skada.

Tre dagar efter att vi var i Nablus sköts fem människor ihjäl och tjugotre skadades svårt.

Vi följer männen till ett hus. Där inne ligger en gammal man till sängs. I rummet intill träffar vi hans fru och dotter. Deras sextonåriga son sköts till döds i ett gathörn i somras. Han var på hemväg efter sin första skoldag på åtta månader. Han hade en slangbellsa och kikade försiktigt fram i varje korsning, för att inte stöta på soldater. Han hann aldrig använda sin slangbellsa, utan sköts med en kula i huvudet.

Hans mor befinner sig fortfarande i akut chocktillstånd och kan inte förstå att sonen är död. Fadern, som tidigare haft svårt att gå, kan inte

längre lämna sängen. Deras fjortonåriga dotter får nu ta allt ansvar, både för sig själv och sina föräldrar.

Ingen barndom

Hon har mognat snabbt, och svarar enkelt på vår fråga hur hon klarar detta.

– Jag måste klara det, det finns inget annat sätt.

Det finns ingen barndom kvar på de ockuperade områdena. Alla barn blir snabbt och smärtsamt vuxna. De minsta barnen gråter och kräks av skräck när soldaterna dundrar in mitt i nätterna i deras hem, slår sönder deras ägodelar och hotar att döda familjen.

Ett nytt och raffinerat sätt att terrorisera är att när kvällen kommer och familjerna samlats, knacka försynt på dörren tills någon öppnar. Så rusar fem-sex soldater in, belägrar fönstren och kan osedda bevaka gator och gränder. De stannar ofta hela natten och håller familjen i en oerhörd psykisk press.

När Arafat var i Stockholm den 6 december och talade med ett par amerikanska judar, blev han tillfrågad om det palestinska våldet på Västbanken och i Gaza och hur han skulle stävja terrorismen.

Han svarade lugnt:

– Varje svensk kan slå upp sin telefonkatalog och läsa om självförsvar under rubriken Ockupation:

”... ingen del av vårt land ska ges upp utan hårt motstånd ... motståndet ska fortsätta tills hela landet är befriat. Civila kan frivilligt gå med i motståndsrörelsen för att försvåra för fiendens verksamhet ... en motståndsrörelse kan verka genom väpnad kamp och sabotage. Alla kan göra passivt motstånd ...”

Vad palestinerna har är stenar och bensinbomber. Och sitt mod. Mot sig har de en tungt beväpnad armé, sammansatt av unga män och kvinnor. Många av dem har kommit från andra länder, utan erfarenhet av den palestinska kulturen, derad seder och levnadssätt. Nervösa och uppjagade och indoktrinerade av en rasistisk propaganda som ger dem

rätten att terrorisera och döda palestinier, möter de överallt ett folk som bestämt sig för att inte längre hållas nere i förnedringen.

Stor respekt

Det är med stor respekt man lyssnar till dem som bor på Västbanken. Och man grips av en förtröstan inför framtiden, mitt i allt de hemska som händer, då man känner den kraft som ligger i kampen för en rättvis sak.

På ytan ser man ingenting av den oro som naturligtvis finns hos varje palestinier. De säger att situationen är mycket allvarlig, men att de inte har något val. Och som vanligt är det de fattiga bönderna, arbetarna och ungdomarna som står mitt i striden.

– De säger att det är vi som är indoktrinerade av våra ledare, att vi låter oss luras av deras tal om terror och våld. Men det är inte vi som står för terrorn. Inte heller har vi svårt att möta judar, vi har i alla tider levt sida vid sida med olika folkslag. Det är istället de som kommit vilse, och som nu försöker stjåla vårt land.

Det är svårt att tänka sig att den israeliska staten ska kunna knäcka detta folk, med annat än att fängsla varje palestinier eller bomba Västbanken och Gaza. Och efter det vara tvungna att oskadliggöra de en och en halv miljon palestinier som lever som flyktingar i grannländerna.

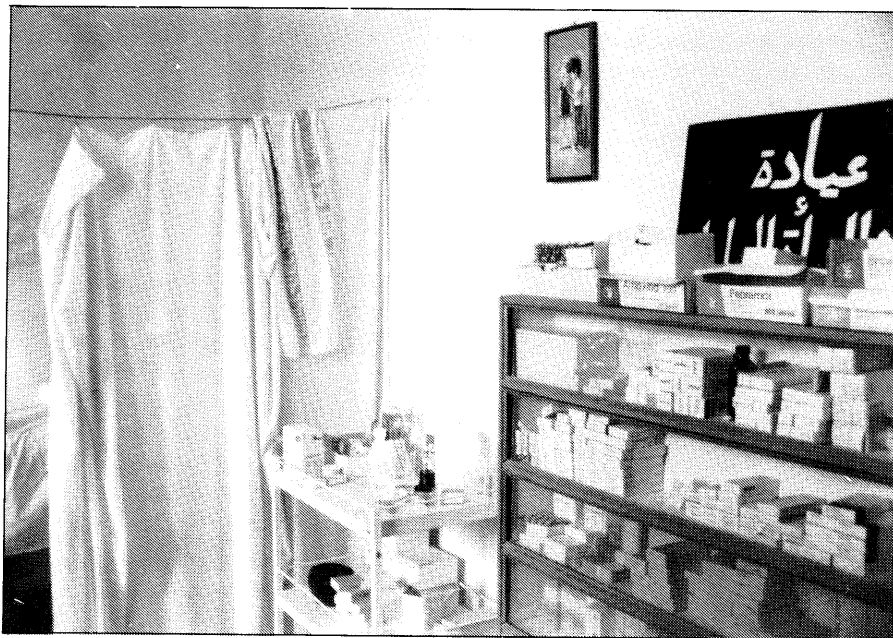
På alla fronter bygger de sitt nya samhälle i det dolda. Redan på daghemmen får de små lära sig att vara stolta över sitt land. Genom lekar, pussel och andra leksaker, förstärks deras identitet som palestinier.

Inom jordbruket arbetar experter tillsammans med bönderna, förädlar grödor, brukningssätt och produkter. Man undervisar i hushållsekonomi och trädgårdsskötsel och man startar experimentstationer och plantskolor.

I tre byar på Västbanken är 80 procent av kvinnorna involverade i detta arbete. De i sin tur, reser runt till Västbankens 420 byar och lär ut till andra.

Brännskadorna i hans ansikte har just läkt ut. Den lilla herden träffades av en bomb som släppts från en helikopter.

En av Västbankens hemliga sjukstugor.

Över 1000 volontärer är med i hälsoarbetet, både det förebyggande och primärvården. Den övervägande delen består också här av kvinnor. Allt sker på frivillig basis. Många är intresserade och går ofta på kortare kurser. I första hand koncentrerar man sig på mödra- och barnavård samt familjeplanering.

Det finns 16 permanenta kliniker i flyktinglägren. Där kan man hjälpa folk med lättare skador. Överallt finns mobila enheter som med kort varsel kan rycka ut där de behövs. Man har på detta sätt behandlat 55 000 skadade under 1988. Tre blodbanker har uprättats på Västbanken och 40 000 människor har fått sin blodgrupp registrerad. Det finns 1225 mindre ställen där de också kan lämna blod.

I olika kvinnokoopertiv diskuteras familjeplanering, ekonomi och politik. Det sociala och politiska hör ihop, säger man. De broderar och gör konsthantverk som de sedan hjälper till att distribuera till solidaritetsaffärer som växer upp i städerna. De hjälper också bönderna att distribuera deras produkter. Tanken är att man på Västbanken och i Gaza ska bli självförsörjande, och kunna bojkotta israeliska varor.

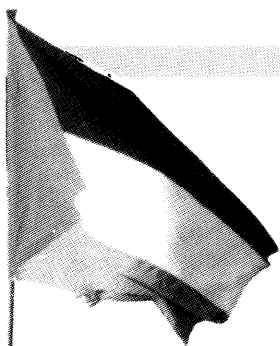
Smugglar mat

Kvinnorna i kooperativen ordnar också demonstrationer, de smugglar mat över bergen till flyktingläger som är stängda, de ordnar så att föräldralösa barn tas om hand och de besöker och tröstar familjer som fått sina barn fängslade eller dödade.

Alla palestinska kvinnor stickar blå v-ringade släta tröjor till deras fängslade. Det har stickats 10 000 tröjor under 1988. Alla kan inte demonstrera, men alla kvinnor kan sticka. Det är viktigt att alla dras in i kampen. Ingen ska känna sig utanför.

På detta sätt och med tusen trådar knyts styrkan och solidariteten ihop.

Avstånd och olikheter kan vara saker som gör att man har svårt att ta

till sig vad som händer andra människor. Det främmande och exotiska gör att vi lätt avfärdar andras olycka. Men när man står där – i Nablus till exempel – och lyssnar till en mamma med en trött unge på armen, eller hört hennes tonårsdöttrar berätta om den tortyr de varit utsatt för i fängelset, så slås man av att det lika gärna kunde vara ens egen mamma, ens egna systrar och ens egen verklighet. Det finns inte längre någon skillnad, det finns inte längre något avstånd mellan oss. Och det är först då man verkligen förstår att detta är ett grovt brott som begås mot människan som sådan, och att det bland annat begås mot palestinerna just nu.

Förbjudna böcker

Vi pratade med fackförbundsmän som berättade att hela toppskiktet av funktionärer antingen var fängslade eller deporterade. En känd palestinsk journalist och författare berättade om de listor som fanns över förbjuden palestinsk litteratur. Det gällde inte bara politiska skrifter, även folksagor och dikter var förbjudna.

– Israelerna vill radera ut vår existens, sa han.

Denna man var just hemkommen från en utlandsresa. Innan han kom till vårt möte, hade han tagit vägen hem om, och fått reda på att hans dotter blivit tagen av polisen. Ingen visste var hon fanns.

– Men hon är stark, sa han. Hon klarar sig.

– Men du måste ändå vara förfärligt orolig, sa vi.

Han log, men svarade inte.

Dagen innan, på vårt hotell, hade Gana berättat om en episod som hände på ett daghem.

Plötsligt bröt sig en klunga soldater in. Gana stod med ett litet barn i famnen, och när en av soldaterna försökte slita det från henne, började hon prata med honom. Hon frågade hur han kunde förmå sig att göra vad han gjorde. Hon frågade vad han tänkt göra med barnet, och om

En av palestinas många modiga mödrar. Denna kvinna har tre söner fängslade. Den yngsta är femton år.

han inte hade några egna barn. Soldaten tvekade och stod ett ögonblick handfallen.

”Från vilket land kommer du, och vad är ditt yrke”, hade hon frågat.

”Jag är från USA och jag är läkare”, sa soldaten, vände och gick därifrån.

När vi åkte från Nablus kvällen den 9 december, berättade Gana att hon inte visste var hennes man fanns. Kvällen innan hade han blivit gripen av polisen. Var han var, eller för hur länge han skulle bli borta, visste hon inte. Men inte med en min hade hon röjt sin oro. Under dagen i Nablus hade hon istället tröstat och stärkt många andra.

Mjukt, och med ena handen ömt smekande en förtvivlad mor över ryggen, hade hon sjungit sången som sjungs i lägren och under demonstrationerna, som stöd till att orka och att våga:

*”Rädslan är död, jag begravde den
med mina händer
tänd din eld min vän
Rädslan som levde i våra hjärtan
dödade hoppet och stängde alla
vägar
stängde ute ljuset och blåste ut
den brinnande lågan
den rädslan är död, jag begravde
den med mina händer kamrat*

*Den rädslan som väckte oss och fick
oss att ställa upp på led
i kalla natten, gammal som ung,
medan farmor sa: ”Gud ska straffa
förtryckarna”
den rädslan är död, jag begravde
den med mina händer, kamrat*

*Rädslan är död, jag begravde
den med mina händer
tänd din eld min vän*

**Text och bild:
Marie-Louise Carlberg**

Debatt:

Vårt globala ansvar

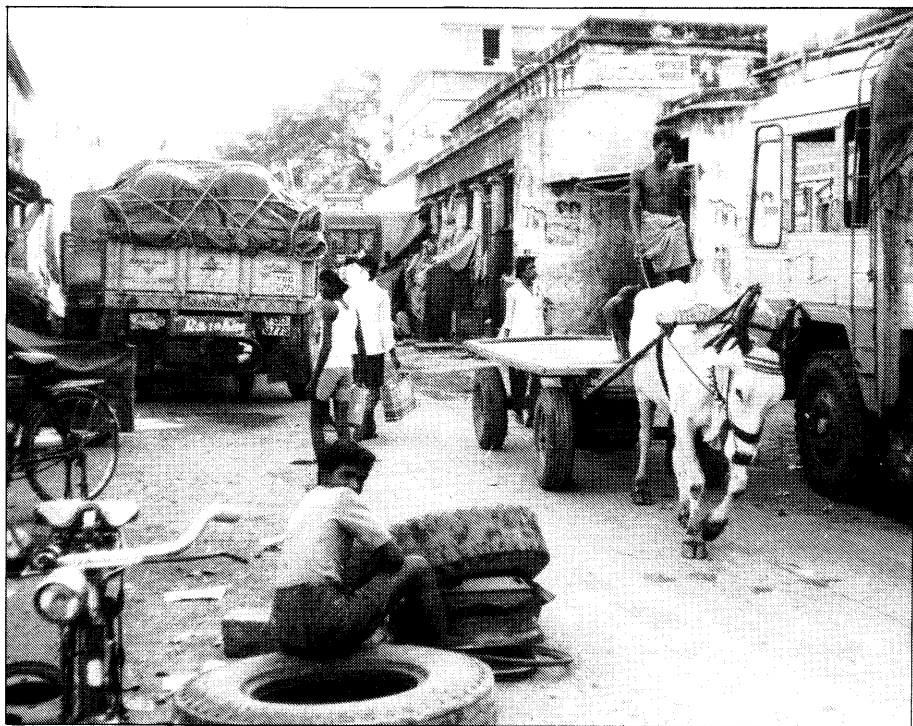

Bild: Erni Friholt.

Aldrig någonsin har det så överväldigande tydligt gått upp för mig att vi är på kollisionskurs med hela tillvaron, som vid min vistelse i Indien nyligen.

I delstaten Tamil Nadus huvudstad Madras har andelen medelklassare säkert fördubblats sedan jag var där sist. De utgör en stolt siffra i statistiken. I trafiken utgör de med sina nyinköpta bilar ett förödande tillskott till den redan igenkorkade och avgasstinkande stadskärnan. På varje hustak spretar TV-antennerna, tvättmaskiner finns att köpa, västerländska spoltoaletter är "inne", reklamerna i TV föder längtan efter möbler som bord, stolar, soffor.

Nå, vad är det med det? Är det kanske inte vad vi alla anser hör till livets nödort? Vad vi själva åtnjuter och i solidaritetens och i jämlikhetens namn önskar att alla människor ska kunna ha?

Kruxet är bara att detta inte är möjligt! En vanlig enkel matematik

säger oss att om lika stor andel familjer hade bil i Indien som i Sverige skulle inte oljan räcka längre än en månad, eller kanske två. Om alla plötsligt kunde köpa soffor skulle skogarna försvinna i än mer rasande takt och öknen breda ut sig. Om alla spolade ner sitt bajs med vatten skulle det leda till akut vattenbrist och grundvattennivån skulle sänkas.

Vilka slutsatser ska vi dra av detta? Här räcker det ju alldeles tydligt inte med en "ekonomisk solidaritet", det vill säga att vi skickar en slant och därmed samtidigt köper oss lite bättre samvete och sinnesfrid.

Våra indiska vänner, socialarbetare i en slum i Madras, nu på sitt första besök i Sverige, säger så här: "Vi skickar er våra rapporter, talar om för er hur vi använt pengarna ni sänt oss, och vad får vi för svar? En hövlig kommentar i bästa fall. Men vi vill ha ett utbyte av idéer, av råd, av medagerande från er sida".

Det är naturligtvis enklare att värdera solidaritet i pengar. Annars får

vi bara ännu fler olösliga problem som vår egen tillvaro redan är full av. Oftast klär vi dock vår passivitet i trevliga neutrala termer: Vi blandar oss inte i, de får använda pengarna precis som de önskar, de vet ju bäst vad som behövs, osv. När de sedan vill veta vad vi gör i vårt land blir vi lite ställda. Vi bojkottar ju Sydafrika förstås, och Israel eventuellt, och så har vi olika seminarier ...

Vid ett veckolångt möte med ryska kvinnokommittén i Moskva för några månader sedan blev vi också ställda. Så många beska sanningar om kvinnornas situation i Sovjetunionen var vi inte beredda på. Vi har även där länge hållit oss på bekvämt avstånd och gett våra hövliga kommentarer.

Är detta egentligen solidaritet? Visserligen har vi officiellt inget vetat och heller inte blivit ombedda att yttra oss. Men ändå?

För inte så länge sedan påstods att den socialistiska kärnkraften var bättre än den kapitalistiska. Nu sägs det att Indien måste ha kärnkraft ...

Vi som har både kunskap och erfarenhet måste dela med oss av båda, även om man inte ber oss om det.

Dessa och andra utmaningar klappar på vår dörr! Hur sopar vi själva framför den? Vilket personligt ansvar bör vi ta? Hejda slit- och slängkulturen? Skrota bilen till att börja med??

I Indien finns fortfarande den heliga kon. Den samsas på gatorna med alla andra fordon och tvingar än så länge bilarna att bromsa sin vilda framfart. Hur länge till? När ska den heliga kon vara ersatt med den "heliga bilen", som det är hos oss? Bilen är betydligt farligare och borde med större rätt utsättas för det hån som jag vet många människor här öser över Indiens heliga kor.

Jag önskar att SKV, vår pigga 75-åring, tar sig en allvarlig funderare på allt detta. Att vi utmanar oss själva "i solidaritetens namn" och ifrågasätter vår roll i Västerlandet, vårt utnyttjande av världens resurser och att vi åtar vårt globala ansvar.

Det räcker inte med seminarier och kloka ord. Det gäller också att handla. SKV måste visa att den är en radikal förening med radikala och aktiva medlemmar som själva föregår med gott exempel.

Erni Friholt

Brev från läsarna

Yellow Gate Women's Peace Camp
Main Gate
RAF/USAF Greenham Common
Newbury
Berks. RG 14 7 AS
20 februari 1989

Till redaktören,

Tack för det senaste numret av VI MÄNSKOR, och numren dessförinnan.

Tidningarna är mycket uppskattade, även om det bara finns en kvinna i lägret (undertecknad), som kan översätta de intressanta artiklarna till de engelsktalande kvinnorna.

Artikeln "Modet driver framåt" i nummer 5/6 -88 var intressant för oss, eftersom en mening där fullständigt förnekade vår existens och vårt arbete.

Det gäller ett citat från Rosalie Bertell i Paul Honkanens intervju. Hon säger om INF-avtalet*: "De gjorde sig av med fem procent av bomberna, men samtidigt blev de av med hundra procent av kvinnofredslägren". Detta är fullständigt fel!

Yellow Gate Women's Peace Camp har genom enormt slit, möda och beslutsamhet stannat kvar utanför huvudporten vid RAF/USAFs** Greenham Common-bas i sju och ett halvt år. Vi finns fortfarande kvar och är om möjligt mer aktiva än någonsin!

Jag har bott och arbetat vid Yellow Gate i två år, och sedan INF-avtalet har det inte skett *någon* nedtrappning, vare sig av basens eller fredslägrets aktiviteter.

Konvojerna med kryssningsmissiler tas fortfarande ut en eller två gånger i månaden på "övningar", ibland med kärnvapenladdningar, ibland utan. De kan fortfarande användas i ett kärnvapenkrig imorgon. Som ni förstår så har inte vår arbetsbörda minskat.

Sommaren 1987 antog Yellow Gate Women's Peace Camp ett starkt uttalande för anti-rasism, alliansfrihet och kvinnors självbestämmanderätt. Vi startade också ett samarbete med svarta och vita kvinnor från King's Cross kvinnocentrum i London. Detta har ytterligare klargjort vår fredspolitik.

Att tre procent av världens kärnvapen tas bort betyder *inte* fred! Så länge man blundar för vita mäns och kvinnors rasism och inte bekämpar den, så är vi inte i *närheten* av fred.

Även om Reagan och Gorbatsjov har makt att ta bort tre procent av världens kärnvapen (vilket i och för sig inte är en så stor bragd, eftersom det var de som hade makt att placera dem där), så har de *inte* lyckats få bort kvinnornas fredsläger i Greenham Common.

Detta har bevisats av Yellow Gate-kvinnorna, som har hållit stånd framför huvudingången varje sekund sedan den 5 september 1981, och som *gör så fortfarande!* Jag vill att detta klart ska framgå i nästa nummer av VI MÄNSKOR, eftersom en av vägarna att åstadkomma fred är att erkänna och respektera allas arbete för saken.

Rosalie Bertell vittnade vid en Greenhamrättegång i februari 1983. En av kvinnorna som bodde i lägret och som nu är på besök, vill att ni vidarebefodrar ett brev till Ms Bertell. Detta brev förklarar att Greenham Common-kvinnornas fredsläger fortfarande lever, och visar dessutom uppskattning av hennes arbete.

Med varma hälsningar,
Janet Tavner

* INF är avtalet om nedmontering av medeldistansrobotarna i Europa, dvs ca tre procent av världens kärnvapenarsenal.

** RAF=Royal Air Force (Storbritanniens flygvapen), USAF=United States Air Force (USAs flygvapen)

FOTNOT: Redaktionen har vidarebefodrat brevet till Rosalie Bertell, och hoppas att VI MÄNSKOR ska få ett svar från henne. I så fall publicerar vi omgående hennes svar.

**Ingen kan göra allt.
Men alla kan göra något!**

Hej!

Jag heter Sara Eneström och är 14 år gammal. Min bror heter Mathias och är 9 år.

Tillsammans är vi nu i Japan och spelar in en fredsfilm. Vi har bland annat varit i Hiroshima och lagt ner papperssvalor från svenska skolbarn vid statyn av Sada-ko. Hon var ett av många tusen skolbarn som dödades av atombomben.

Varför lägger alltid politiker ner blommor vid dom okända soldaternas gravar? Dom borde lägga ner blommor vid dom döda barnens gravar istället!

I Hiroshima har vi också pratat om krig och fred i skolan. Och så har vi intervjuat en farbror som var 13 år när bomben föll. Han var den ende i hela skolan som överlevde!

Vår pappa, som är filmproducent, får hjälp att göra den här filmen av människor som tycker att vi måste vara rädda om freden. Det får aldrig mer fällas några atombomber!!! Håller inte ni med oss???

Vi kommer tillbaka till Sverige i januari. Då behöver vi hjälp av er att sprida filmen och budskapet! Det har vi lovat barnen i Hiroshima!!!

Tokyo måndag december 12.

Hälsningar Sara och Mathias

PS. Videofilmen ska heta:

**Ingen kan göra allt
men alla kan göra något!**

**Den kan beställas från Fredsam i
Karlstad, genom Elvy Norberg,
Wibeligatan 27, 654 60 Karlstad,
tel 054-18 77 25.**

*"När jag går i
graven
vill jag veta att
jag har försökt
att göra
något."*

RECENSIONER

I slutet av förra året gav Herman och Anna-Greta Backman ut diktsamlingen "Till våra vänner" på Artemis förlag. Herman Backman har sedan 40-talet varit engagerad och arbetat med fredsarbete och han är medlem i Vännernas samfund, Kväkarna.

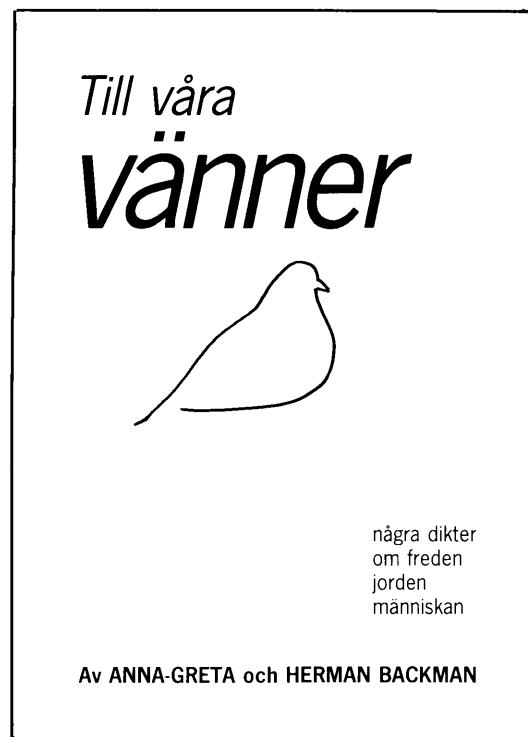
Han skriver om tillståndet i världen under rubriken "Jorden är sjuk". Dikterna innehåller rädsla och besvikelse över att fredsarbetet inte resulterar i mera konkret handling men också stark övertygelse att absolut pacifism och vår förmåga att älska vår nästa kommer att vara vägen till fred på jorden.

Ett alternativ

Om freden blott kan räddas med kärlek till din nästa, så älska då din nästa. Det budet att begrunda det kanske är det bästa. När fienden du älskar blir allting annorlunda.

Anna-Greta Backman kallar sin avdelning "Ljus ågonblick – och mörka". Hon skriver om naturen och var-

dagsnära verklighet där det fruktansvärda och det underbara möts.

böcker

Boken kan beställas från
Backman, Slöjdgatan 9,
111 57 Stockholm.

Trasväv

Inte så rik
inte så flammande
inte så fantastisk
i designen
mera som en nordisk
sommarmorgon

Solen skimrar genom
björkars lövverk
gullbrand folkvisa
smultron och blåbär
åskvädersmörker
vardags gråhet
och solkighet.

Lägg den över
natten i havet
saltvatten gör
underverk
färgerna rena klara.

Gå på den, trampa på den
minnena strömmar:
pappas arbetsskjorta
mammans rödrutiga
sommarmarkslädd
mina stentvättade jeans.

Livet slår rand efter rand
gnuggar, sliter, borstar
med rotborsten,
trådarna brister,
stadkanten löses upp
på de utslitna trasmattoner
allas våra...

Gunnel Rudin

VÄNNERNAS SAMFUND I SVERIGE, i dagligt tal kallade "kväkarerna", är en religiös rörelse, som började i 1600-talets England. Till Sverige kom den i mitten av 1930-talet – med namn som Emilia Fogelklou, Elin Wägner, Jeanna Oterdahl m fl. 1937 erkändes samfundet fristående från stadskyrkan. Vi är fortfarande en liten grupp – omkring 100 i Sverige.

Kväkarnas tro är enkel.
– Vi tror att det finns något av Gud hos ALLA

människor. Vi kallar det *ett inre ljus*, som vägleder och inspirerar, ett gudsfrö som spirar och växer inom var och en som öppnar sig för dess livskraft.

Därför ser vi i var och en *en medmänniska* – oberoende av ras, nation, samhällsklass, ja t o m oberoende av politiska åsikter eller religiösa dogmer. Inom samfundet är alla lika i ansvar och rättigheter. Vi har inga kyrkor och det finns inga särskilda präster eller predikanter. Vår gudstjänst består av en gemensam, stilla andakt,

som ofta tar sig uttryck i något budskap.

Samfundet är inte bundet av dogmer eller sakrament. Hela livet är sakramentalt och kärlek är den kraft som kan förändra världen. Normalt vägrar kväkarna värnplikt.

Detta är grunden för kväkarnas aktiva arbete för fred och social rättfärdighet.

Det är omöjligt att på ett kort utrymme beskriva en hel åskådning. Ett anmärkningsvärt uttryck för denna åskådning är kvä-

karnas metod att fatta beslut. Omröstning förekommer inte. Om den som sitter ordförande känner att fullständig enighet inte har nåtts, så bordlägges frågan. Somliga beslut tar årtal.

Det är en jobbig och tidskrävande metod, men erfarenheten har visat att kväkarna – något över 200.000 i hela världen – med ovanlig framgång genomfört svåra uppgifter till gagn för freden. □

Herman Backman

RECENSIONER

Jag vet inte om Margit Ekelund är den äldsta miljökampen i detta nyväckta land. Men i Bratteforsåns dalgång är hon i alla fall den äldsta, mest charmerande, mest respekterade äldre dam med sina 84 år.

Sen många år uttrycker hon sina innersta tankar i versform.

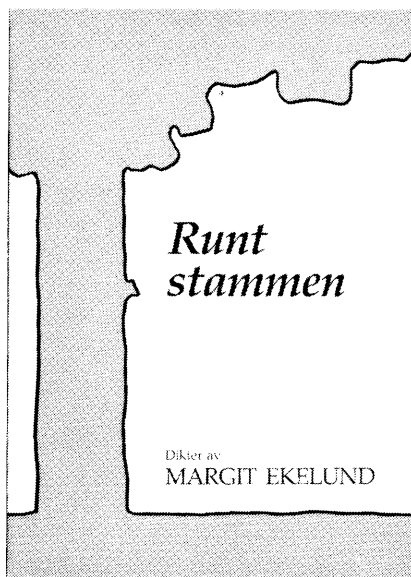
Första gången jag hörde dem, läste hon själv för oss i sitt vackra hem i Ulvesund vid Ljungskileviken. Jag tyckte mycket om dem.

Nu har Margit samlat dem, uppmanad därtill av många, i en trevlig och läs- värd liten bok med titeln "Runt stammen". En logisk titel för trädkramar-Margit.

Enkelt uttryckta tankar om vardag och högtid i livets olika skiften.

Det slår en att du och jag säkert också tänkt dem. Ofta. Men vi har inte kunnat ge dem den vackra form som Margit kan. Att

tilltalas av dikt och poesi är inte allom givet. Det märks på försäljningssiffrorna från våra bokhandlar.

böcker

Men jag tror på Margit Ekelunds lilla bok.

Den kostar 80 kronor och kan rekvideras från Margit Ekelund själv eller genom Pax bokhandeln i Göteborg. SKV i Göteborg hjälper också gärna till att förmedla den. Läs den!

Låt mig ge ett litet smakprov.

Manipulation

Du kan aldrig få de gener du vill

Hur än forskarna dela och bråka

så blir det ej lax av en urvattnad sill

eller näktergal av en kråka

Läs mera!

Evy Andrén

Ingela Thalén hade inte tid men polisen hade

Med alla namnlistorna för 6-timmarsdagen i ett paket med vackert snöre om, gick "Sammansvärjningen" (i Göteborg kallad sammansvärmingen) för 6-timmarsdagen" till arbetsmarknadsdepartementet den 8 mars. Listorna skulle lämnas till arbetsmarknadsminister Ingela Thalén.

Besöket var väl förberett med flera ansökningar som varje gång avslogs med motiveringen att ministern inte hade tid.

Till sist kunde en sekreterare nedlåta sig till att träffa kvinnorna. "Sammansvärjningen" var besviken. Ingela Thalén vänder 12 000 personer och 32 fackliga, politiska och kvinnoorganisationer ryggen.

Lika bra att riva listorna. Symboliskt rev nu kvinnorna sönder

kopior av listorna utanför porten till arbetsmarknadsdepartementet.

Men se då skickade Ingela Thalén efter sin långa arm, polisen.

"Sammansvärjningen för sex timmars arbetsdag i Stockholm" river symboliskt kopior på namnlistor i protest mot Ingela Thaléns vägran att ta emot dem.

Bild: Eva Nikell, Internationalen

– Rapport från
den nordiska folk-
rörelsekonferen-
sen i Oslo 1989

– Nu gäller det freden i havet och miljön

SKV var med när representanter för folkrörelserna, forskare, riksdagsmän och ministrar samlades i Oslo i mars för en konferens med temat "Gemensam säkerhet i Norden".

Den visade att det finns en stark oro för den ökade upprustningen på de nordliga havsområdena. Forskarna, bl a Sverre Lodgaard (Norge), Jan Prawitz (Sverige) och Pertti Joenniemi (Finland) ansåg att den militära spänningen ökat i området. Och ökat på ett sätt som hotar att förvandla Norden från ett tidigare lågspänningsområde till ett område med ökad spänning och osäkerhet.

Det är främst tre komponenter som ökat spänningen:

- Den nya amerikanska marinstrategin enligt vilken USA ökar sin närvaro i havsområdet, ända in på Murmansk.

- Murmansk-basen, världens största samlade anhopning av kärnvapen.

- Situationen efter INF-avtalet som innebar kärnvapennedrustning i Centraleuropa men en västlig upprustning med kryssningsrobotar i våra havsområden.

Det kan folken i Norden inte tolerera! Det svåra är att havsområdena överhuvudtaget inte finns med i nedrustningsförhandlingar. Konferensen diskuterade vad som bör göras i den nya situationen.

Och det gav resultat.

Norges utrikesminister Thorvald Stoltenberg krävde en begränsning av kryssningsrobotarna som finns utplacerade på flyg, fartyg och ubåtar i de nordliga havsområdena.

Islands finansminister Ragnar Olafur Grimmsen inbjöd regeringar och parlament i Norden att samlas i Reykjavik för att diskutera den marina upprustningen.

Initiativet fick ett varmt mottagande, endast några ministrar var lite sura. Island kom med förslaget direkt till folkrörelserna, utan att först ha informerat de höga herrarna!

Den finländske presidenten höll dagen innan Oslo-mötet ett tal där också han krävde nedrustning i havsområdena.

Det är det konkreta politiska kravet som kan ge en ny öppning för zonen, som är det stora gemensamma säkerhetspolitiska målet i Norden, ansåg konferensen. Detta mål omöjliggörs om kärnvapenupprustningen till havs tillåts fortsätta. Då glider Norden in i en utveckling som kan förvandla vår region till huvudaren i ett kärnvapenkrig.

Men alla i Norden delar inte denna oro. Danska regeringen vägrade delta i mötet och den norska regeringen är, framgick det, splittrade i frågan. Norges försvarsminister Johan Jörgen Holst uppträdde som "NATO-rösten" på

mötet och deklarerade att visst ska vi ha zonen, men först efter "bredare europeiska lösningar".

Holst delade heller inte sina landsmäns oro över amerikanernas planer på att bygga nya installationer längs den norska kusten för att permanent stationera hangarfartyg i Norska havet.

Pierre Schori representerade den svenska regeringen. Han uppgav att man på svenskt håll inte vill se nya installationer på norsk mark.

Folkrörelserna, forskarna och flera politiker vill ha ett nordiskt svar på Gorbatsjovs förslag om nedskärningar av taktiska kärnvapen och styrkor i området runt Norden. Det var det andra stora folkliga kravet på mötet, vid sidan av zonen.

Faran är, var åsikten, att Gorbatsjov förlorar om han inte får stöd för sin nedrustningspolitik.

Regeringsmännen var delade i den frågan. Schori verkade föredra en passiv väntan på att Gorbatsjov ska "göra allt" – dvs om-sätta Murmansktalet i praktiken – innan Norden rör på sig, och varnade för en nordisk nedrustning nu.

De flesta menade att vi heller inte ska vänta på att USA ska gå med på nedrustning till havs. De nordiska regeringarna kan ta kontrollen och utropa en kärnvapenfri zon!

En liten svensk duell ägde rum i Oslo, mellan Schori och centerns riksdagsman Pär Granstedt. Den senare pressade den tidigare på svar om när regeringen ska förbjuda flottbesök i våra hamnar om "gästen" inte klart visar att de inte har kärnvapen ombord. Det gäller främst amerikanska krigsfartyg. USA praktiserar att varken bekräfta eller förneka kärnvapen ombord.

Schori var undfallande och menade att regeringen litar på att USA vet att vi inte vill ha kärnvapen i Sverige.... Då buade deltagarna.

Fanns det en speciell kvinnoprofil på mötet?

Svårt är att säga varför SKV, centerns och folkpartiets kvinnoförbund var de enda som deltog från Sverige. Från övriga Norden var det lika illa ställt.

Men kvinnorna har gett zonfrågan en ny dimension, den ekologiska. Säkerheten är inte endast ett liv utan kärnvapen, krigshot och militarism. Säkerheten är också en livsduglig miljö.

Kvinnorna tillförde denna konferens insikten att vi behöver en gemensam nordisk miljöpolitik. Det är en global utmaning! Att förvandla Brundtland-rapporten till konkret handling för Nordens miljö och att hjälpa fattiga länder att lösa deras miljöproblem. Det är ett solidaritetskrav!

År 1990 blir ett nordiskt miljöår, det ger möjligheten att höja den samnordiska profilen i både zon- och miljöfrågan.

Det gäller ju inte mindre än våra barns framtid i morgondagens Norden!

Susanne Björkenheim

VAD HÄNDER I HÖST?

SEMINARIUM

Oroshårdar i världen

Tid: 29 september – 1 oktober 1989.

Plats: Skeppsholmens folkhögskola, Stockholm.

Anmälan senast 15 september. Närmare upplysningar från SKV-Göteborg Tel 031-14 40 28

Gesundastugan

står nu färdigbyggd. Med plats för sex personer, dusch och alla bekvämligheter. Lockar en midsommarvecka i Dalarna, så kontakta Evy Andrén, tel 031-47 40 02.

TONNINGFONDEN

Styrelsen för Augusta Tonnings Vilohemsfond har 1989 utdelat följande stipendier:

Bussresa för SKVare till fredsmötet i Murmansk, genom Evy Andrén, kr 7.000:-.

Erni Friholt, dokumentation av Indienresa kr 2.900:-.

Marie-Louise Carlberg, resa till Murmansk, 2.900:-.

Madeleine Enström, studieresa till Laos, kr 1.200:-.

HEL GKURS på Åsa folkhögskola den 13-15 oktober 1989.

"VI SKAPAR ETT LIV DÄR BARNEN ÄR SAMHÄLLET'S MÅL – NU"

Kursen handlar om att "försöka göra feministiska och konkreta utopier" och att använda metoder som frigör individ och kollektiv.

Vi arbetar i små och stora grupper, med praktik och teori, känsla och fantasi.

Kursledare är:
Agneta Lundström, från Umeå kvinnojour,

Doris Norrgård, forskare, samt

Eva Grip, lärare på Åsas kvinnokurser.

Cirka 30 personer kan delta. Ring expeditionen och be att få tala med Lasse Axelsson, så upplyser han allt om de ekonomiska frågorna. Telefonnummer: 0157-50 00 10.

Vuxenstudiestöd kan sökas för kortkurser på CVS-nämnden i ert län, innan den 15 augusti.

SÖK NU! OCH VÄLKOMMEN SEDAN!

FREDSRESA TILL MURMANSK

Den 22 juli gör SKV en fredsresa till Murmansk. Våra dagar i staden sammanfaller med de så kallade "fredsdagarna", då Murmansk blir centrum för en mängd nordiska fredsorganisationer, tillsammans med de sovjetiska.

Resan går med egen turistbuss från Göteborg, med anslutningar under vägen. Själva resan med bussen tar sex dagar, tur och retur. Fyra dagar är vi i Murmansk. Under dessa dagar ordnas utflykter.

Resan kostar 4.000 kronor. I priset ingår hotell och mat under färden upp, hotell och mat i Murmansk. Även utflyktsturerna ingår i priset.

Senaste anmälningssdag är 15 juni, och då tillsammans med 500 kronor i anmälningssavgift.

Anmälan skickas till SKV-lokalen i Göteborg. Adress: Linnégatan 21, 414 04 GÖTEBORG.

JUBILEUMSFEST

SKV fyller 75 år

Vi firar jubileet med en stor fest i Stockholm lördagen den 30 september. Program i nästa nummer av VI MÄNSKOR.

VI GRATULERAR

SAP på 100-årsdagen till dess kvinnoförbund!

Kvinnoklubbisterna är ständigt upptagna av viktiga frågor som miljö, nedrustning, bättre boende, sex timmars arbetsdag. Deras starka samhällsengagemang kan man inte ta miste på. Tyvärr får dock kvinnorna i SAP inte tillfälle att förverkliga sina politiska krav, eftersom det sitter ett gäng med gråa maktmänniskor i toppen, som hellre månar om storfinansens väl än om medmänniskornas.

Vi hoppas att SAP nu äntligen vill lyssna till kvinnorna i rörelsen, och ta tillvara deras visioner om ett bättre samhälle och deras påpekande av realistiska vägar att uppnå detta.

Vi uppmanar också det socialdemokratiska kvinnoförbundet att samarbeta med andra kvinnoorganisationer. Tillsammans blir vi starkare!

VI GRATULERAR KVINNOR FÖR FRED med 10-årsjubileet.

Vi ser fram emot ett fortsatt gott samarbete.

Utan fred – ingen framtid.

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi människor 100 kr/år
Stödprenumerat: 150 kronor

Namn

Adress

Postnummer/ort

vi människor

prenumeration

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Postgiro 50 50 95-0. Insamlingskonto 5 13 23-4

**Barnängsgatan 23
116 41 STOCKHOLM
Tel. 08-40 92 05
(Tisdag och torsdag kl 13.00-15.00)**

**Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG
Tel. 031-14 40 28
(Måndag-fredag 10.00-15.00)**

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck. Förbundets målsättning är

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Fri-sinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnor-

nas Demokratiska Världsförbund. (Womens' International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 138 anslutna organisationer i 124 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar

Arvika

Britta Tener
Högsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel. 0563/802 32

Forshaga-Kil

Ingela Ahlberg
Prästbol Pl 7003
66 500 Kil
Tel. 0554/153 07

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Göteborgsdistriktet

Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel. 031/25 31 65

Bjurslätt

Harriet Engman
Långströmsg. 50 A
417 25 Göteborg
Tel. 031/53 66 96

Centrala avd i Göteborg

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel. 031/47 40 02

Mölndal

Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölndal
Tel. 031/27 71 04

Gävle

Inger Johansson
Hamiltongatan 32
802 20 Gävle

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Hagstengsgatan 5 A
561 34 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlskrona

Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel. 0454/291 60

Karlstad

Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel. 054/239 15

Katrineholm

Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel. 0151/122 00

Kramfors

Marie Sölvebring
Svanö 1764
870 40 Lunde

Linköping

Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel. 013/13 08 48

Ljungby

Eismarie Edström
Olofsgatan 26 B
341 00 Ljungby

Luleå

Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/20 08 20

Malmö

Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Malmö
Tel. 040/23 40 76

Örebro

Marie Wikner
Åsbyvägen 7
703 75 Örebro

Olofström

Carina Gillberg
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel. 0454/400 77

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Södertälje

Ulla Ringström
Högsvägen 39
151 31 Södertälje
Tel. 0755/649 62

Skellefteå

Barbro Wiklund
Fäbögatan 5
931 56 Skellefteå
Tel. 0910/885 47

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms södra förorter

Eva Danielsson
Mariestadsvägen 8
121 50 Johanneshov
Tel. 08/49 57 00

Stockholms innerstad och norra förorter

Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel. 08/41 46 51

Spånga

Kerstin Juneberg
Cervins väg 17 B pl 5
163 58 Spånga
Tel. 08/760 11 72

Uppsala

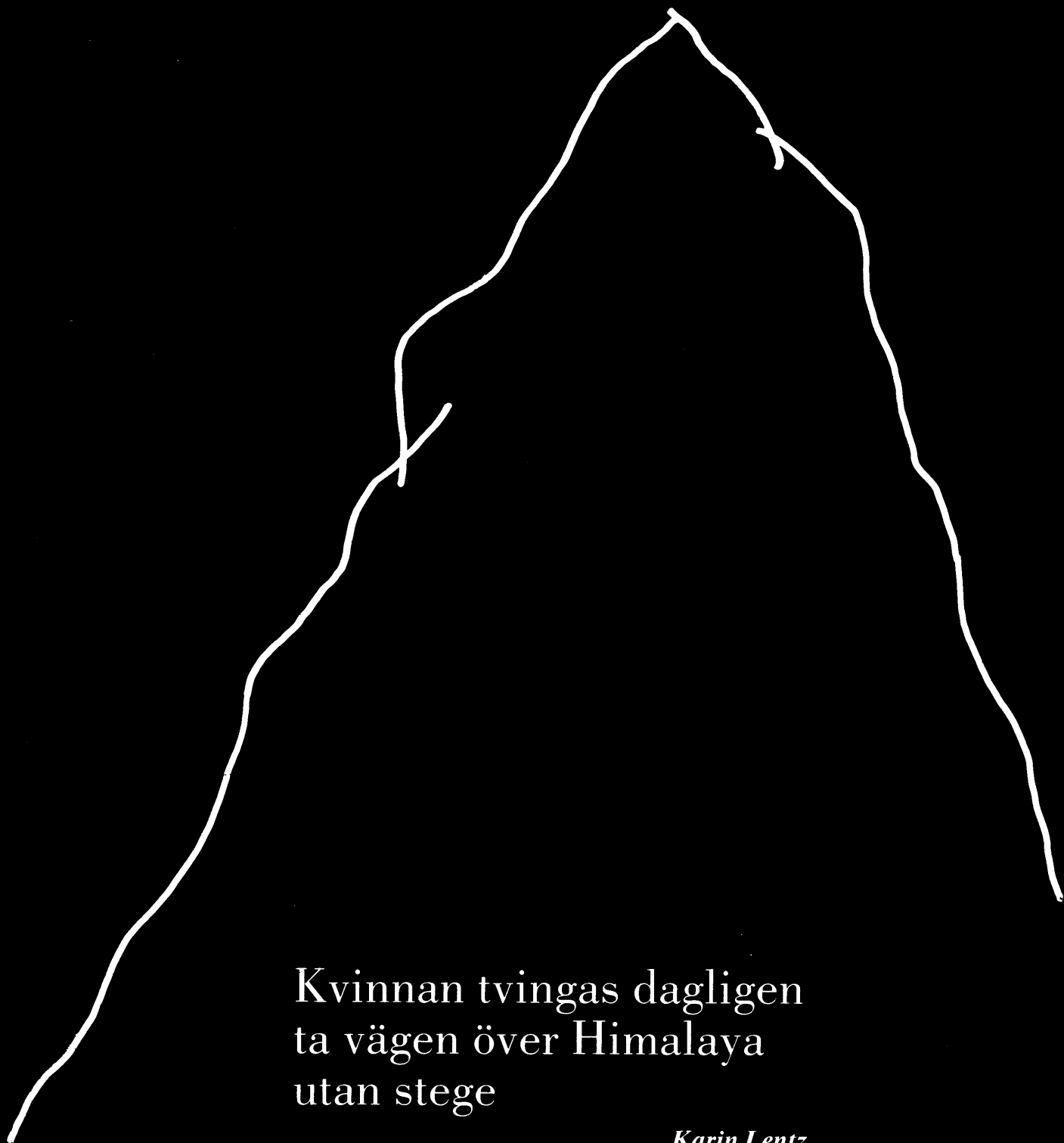
Gunilla Ohman
Flogstaväg 154
752 63 Uppsala
Tel. 018/46 06 84

Förbundsordföranden:

Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel. 054/18 99 61

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel. 031/47 40 02

Erni Friholt
Stocken 2127
440 80 Ellos
Tel. 0304/512 15

Kvinnan tvingas dagligen
ta vägen över Himalaya
utan stega

Karin Lentz
Ur diktsamlingen
"I genomgångsrum"

VI MÄNSKOR behövs
PRENUMERERA!